

*"El primer mil·lenni aC als territoris del curs inferior de l'Ebre: la formació,
desenvolupament i dissolució de la cultura ibèrica". 2014-2017*

**Memòria de l'excavació arqueològica al jaciment ibèric de Castellet de
Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre).**

2014 i 2015

EXP 437 K121 N815/10970
EXP 437 K121 N815/2014-2-11690
EXP 437 K121 N815/15074

Rafel Jornet Niella
David Asensio Vilaró
Maite Miró Alaix
Joan Sanmartí-Grego

Barcelona, 31 d'octubre de 2017

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

GRACPE
Grup de Recerca d'Arqueologia
Clàssica, Protohistòrica i Egípcia

**Ajuntament
de Tivissa**

Món Iber
ROCS S.L.
RECERCA I DIFUSIÓ DE LA CULTURA IBÈRICA

Fitxa tècnica de la intervenció arqueològica 2014

Número d'expedient: EXP 437 K121 N815/10970

Número d'expedient: —pròrroga— EXP 437 K121 N815/2014-2-11690

Nom del jaciment: Castellet de Banyoles.

Municipi: Tivissa.

Comarca: Ribera d'Ebre.

Campanya: 17a campanya.

Dates de l'excavació: del 10 de novembre al 29 de novembre de 2014, amb pròrroga del 4 de desembre al 16 de desembre de 2014, segons sengles resolucions del director general del Patrimoni Cultural.

Direcció tècnica: Sr. David Asensio Vilaró, Dra. Maite Miró Alaix, Dr. Rafel Jornet Niella.

Projecte d'investigació: Projecte de recerca arqueològica sobre *El primer mil·lenni aC als territoris del curs inferior de l'Ebre: la formació, desenvolupament i dissolució de la cultura ibèrica*.

Investigador principal del projecte: Dr. Joan Sanmartí Grego, Catedràtic d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona i membre numerari de l'I.E.C.

Institució científica que avala el projecte: Departament d'Història i Arqueologia de la Universitat de Barcelona.

Institució autoritzada: Museu d'Arqueologia de Catalunya.

Coordenades UTM: zona 3

	Easting	Northing
UTM31N - ED50	303937.8	4548366.3
UTM31N - ETRS89	303843.2	4548162.9
Geogràfica - ETRS89 *	0.665553	41.061077

Alçada snm: 125 m. (a la zona 3)

Topografia: Francisco Palma de CODEX (any 1999), Lluís Sant del Servei d'Arqueologia i Paleontologia (anys 2002 i 2008) i Josep M. Puche, Iñaki Matías i Paloma Aliende de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (any 2005, 2013 i 2014).

Dibuix: Equip d'excavació.

Infografia: Equip excavació.

Fitxa tècnica de la intervenció arqueològica 2015

EXP 437 K121 N815/15074

Nom del jaciment: Castellet de Banyoles.

Municipi: Tivissa.

Comarca: Ribera d'Ebre.

Campanya: 18a campanya.

Dates de l'excavació: del 16 de novembre al 13 de desembre de 2015, segons resolució del director general del Patrimoni Cultural.

Direcció tècnica: Dra. Maite Miró Alaix, Sr. David Asensio Vilaró, Sr. Rafel Jornet Niella.

Projecte d'investigació: Projecte de recerca arqueològica sobre *El primer mil·lenni aC als territoris del curs inferior de l'Ebre: la formació, desenvolupament i dissolució de la cultura ibèrica*.

Investigador principal del projecte: Dr. Joan Sanmartí Grego, Catedràtic d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona i membre numerari de l'I.E.C.

Institució científica que avala el projecte: Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona.

Institució autoritzada: Museu d'Arqueologia de Catalunya.

Coordenades UTM: zona 3

	Easting	Northing
UTM31N - ED50	303937.8	4548366.3
UTM31N - ETRS89	303843.2	4548162.9
Geogràfica - ETRS89 *	0.665553	41.061077

Alçada snm: 125 m. (a la zona 3)

Topografia: Francisco Palma de CODEX (any 1999), Lluís Sant del Servei d'Arqueologia i Paleontologia (anys 2002 i 2008) i Josep M. Puche, Iñaki Matías i Paloma Aliende de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (any 2005, 2013 a 2015).

Dibuix i Infografia: Equip d'excavació

1. Introducció i situació geogràfica de l'assentament

El finançament d'aquestes excavacions quadriennals van a càrrec del Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya. Tanmateix, l'Ajuntament de Tivissa, l'empresa Món Iber ROCS s.l. "Recerca i Difusió de la Cultura Ibèrica", la Universitat de Barcelona i la direcció tècnica de l'excavació han avançat les despeses de l'execució dels treballs.

Assenyalar molt especialment la inestimable col·laboració de l'Excel·lentíssim Ajuntament del Municipi de Tivissa; sense la seva aportació econòmica i logística aquesta campanya no hagués estat possible.

L'equip actual ve realitzant excavacions des de l'any 1998 emmarcats en diferents projectes de recerca, en l'actualitat l'excavació està inclosa dins el projecte: *El primer mil·lenni aC als territoris del curs inferior de l'Ebre: la formació, desenvolupament i dissolució de la cultura ibèrica. 2014-2017*, dirigit pel doctor Joan Sanmartí Grego. Aquest projecte quadriennal forma part dels programes d'investigació del Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona.

El jaciment ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre) és un assentament emmurallat d'època ibèrica situat al marge esquerre de l'Ebre sobre un turó encinglat que s'eleva 115 metres vers el riu. El Castellet de Banyoles és el poblat més extens de la Catalunya meridional. Al cim del turó, en una plataforma quaternària de forma triangular amb una superfície de 4,2 ha., es desenvolupa tota una complexa trama urbana amb un únic accés per un dels vèrtexs flanquejat per unes impressionants defenses, les torres pentagonals.

El conjunt del jaciment ibèric del Castellet de Banyoles està protegit com a Bé Cultural d'Interès Nacional per la seva declaració de Monument Històric-Artístic i Arqueològic nacional el 1978 (Reial Decret 2.947 de 27 d'octubre i BOE del 15 de desembre).

2. Antecedents de la recerca

Els antecedents de la recerca al Castellet de Banyoles són prou ben coneguts, de manera que resulta superflu fer-ne una descripció detallada. Recordem simplement que, després de la troballa casual dels diversos tresors (un o dos de monetaris, més el conjunt de pàteres i vasos metàl·lics i els bous de bronze) els anys 1912, 1925 i 1927, els treballs d'excavació s'han realitzat en quatre etapes ben diferenciades.

- a) Treballs de Ll. Brull i de J. de C. Serra Ràfols en els anys 1930, 1932 i 1937, que van afectar essencialment el sector d'entrada i van posar al descobert les dues torres pentagonals que flanquegen la porta (Serra-Ràfols, 1941; Serra-Ràfols, 1965). La documentació material coneguda d'aquesta excavació no permet donar precisions sobre la cronologia d'aquestes construccions, però llur tipologia permet situar-les en el segle III aC (Moret, 1996, p. 132, 416-418).
- b) Treballs de S. Vilaseca, J. de C. Serra-Ràfols i Ll. Brull /Vilaseca, Serra-Ràfols, Brull, 1949) a principi dels anys quaranta, que van afectar un extens sector immediatament al nord-oest de la zona d'accés excavada en els anys anteriors. Es tracta de tot un barri, densament edificat, immediatament al costat del penya-segat abrupte que delimita la plataforma del Castellet pel costat oriental. Segons els excavadors, la potència estratigràfica era molt escassa, de manera que semblava haver-hi una sola fase d'ocupació. El re estudi dels materials d'aquesta campanya (Asensio, Cela, Ferrer, 1996) suggereix que aquesta única fase s'ha de situar en els darrers decennis del segle III aC.
- c) Treballs de Ramon Pallarès a finals dels anys setanta i principi dels vuitanta (Pallarès, 1982, 1984a). A més de la neteja i reestudi del dispositiu de defensa de la zona d'accés, aquest investigador va realitzar diferents cales en zones fins llavors inexplorades del poblat. Una d'aquestes, l'única que ha estat publicada, prop de l'extrem occidental, no lluny de la construcció medieval que dóna nom al jaciment; les altres, prop de l'extrem nord-oriental. En tots els casos es van documentar estructures constructives, encara visibles actualment, amb molt poca potència estratigràfica.

- d) Hom ha d'afegir encara una sèrie de cales de delimitació realitzades a principi dels anys noranta per CODEX i per encàrrec del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya. Segons sembla, aquests treballs, que han romàs inèdits, han vingut a confirmar l'existència d'estructures constructives en totes les àrees perifèriques de la plataforma del Castellet de Banyoles, mentre que aquestes semblen absents a l'àrea central.
- e) Durant el període comprès entre 1998-2013, l'equip actual que dirigeix les excavacions va centrar els treballs a l'àrea nord-oest del jaciment (zona 1). En aquesta zona s'ha posat al descobert una àmplia trama urbana composta d'un barri perimetral on s'han excavat cinc grans edificis amb un pati central i habitacions a l'entorn d'aquest (Bloc A). En la mateixa zona, separat del barri perimetral per un ampli carrer també s'ha documentat un sector central format per un complex barri de mòduls adossats de cases i carrers perpendiculars (Bloc B), en destaca l'Edifici 10, un possible espai de funció pública probablement de caràcter sacre. Sobre el penya-segat que mira al meandre del riu Ebre es disposa un altre bloc d'edificis (Bloc C) articulats en funció d'un mur de tanca construït al contorn del cingle.
- f) Del 2008 a 2010, l'equip actual que dirigeix les excavacions va intervenir a la zona adjacent a les torres pentagonals. Concretament s'han desenvolupat treballs d'excavació a la zona de la torre septentrional, la muralla complexa de "tipus caixons", el pati obert i els primers mòduls de cases de la zona nord. Aquesta nova àrea d'excavació és la zona 2.
- g) Paral·lelament a l'excavació s'han realitzant tasques de consolidació d'algunes de les estructures exhumades, concretament els edificis 1, 2, 3, 4, 5, 10 i la part oriental del sector Vilaseca. Totes aquestes intervencions han estat realitzades per MÓN IBER ROCS segons les directrius marcades pel Pla Director del jaciment ibèric del Castellet de Banyoles.
- h) A partir de l'any 2014 s'està intervenint a la zona sondejada pel professor Ramon Pallarès a finals dels anys setanta i principi dels vuitanta (Pallarès, 1982, 1984a). Aquesta àrea rebrà la nomenclatura de zona 3

3. Objectius.

L'objectiu essencial de l'inici dels treballs al Castellet de Banyoles ha estat l'estudi del poblament protohistòric a la Foia de Móra des de la meitat del segle VI aC fins a la conquesta romana, motiu pel qual es va iniciar el projecte d'investigació que es ve desenvolupant des de l'any 1998: *estratègies d'ocupació del territori i la seva evolució a les comarques del curs inferior de l'Ebre durant la protohistòria i l'antiguitat*. Aquest any s'han incorporat nous assentaments a l'àrea d'estudi, així com noves hipòtesis de treball desenvolupat en un nou projecte per als propers quatre anys: *El primer mil·lenni aC als territoris del curs inferior de l'Ebre: la formació, desenvolupament i dissolució de la cultura ibèrica. 2014-2017*.

Des d'un primer moment es va constatar que la potència estratigràfica conservada era escassa, així com el fet que, malgrat l'evidència de diverses ocupacions antigues, la gran majoria de restes constructives conservades pertanyen a un mateix moment, amb un abandonament sobtat que es data dels volts de l'any 200 aC. Això ha facilitat una estratègia de treball basada en l'excavació en extensió d'amplis sectors del jaciment, amb l'objectiu prioritari de conèixer millor la trama urbana d'un assentament de grans dimensions (uns 45.000 m²). Aquesta dinàmica ha conduït a la documentació d'una zona d'uns 6.000 m² de superfície, a l'angle nord-oest del jaciment (zona 1), i, en els darrers anys, d'una part important de les construccions annexes a la torre nord, a l'extrem oriental del nucli (zona 2). Des de l'any passat la recerca s'ha concentrat en l'obertura d'una nova àrea (zona 3) que consisteix en ampliar els sondejos practicats pel Dr. Pallarès al vèrtex sud de l'assentament.

La contemporaneïtat de les estructures descobertes permet documentar una planta força completa d'un nucli urbà de primer ordre, fet poc freqüent, almenys en l'arqueologia del món ibèric septentrional. En aquest sentit, pren important rellevància l'abundant evidència sobre l'arquitectura domèstica dels sectors destapats d'aquesta ciutat ibèrica, aquests interpretació funcional dels diferents habitatges ha de permetre desenvolupar algunes reflexions sobre l'organització social i la condició econòmica de la comunitat segregada que hi residia.

Els objectius que ens plantejem per al programa quadriennal en curs són els següents:

- Començar una zona nova, agafant el testimoni de la cala Pallarès al vèrtex sud oest de la plataforma del jaciment. Per aquest motiu, l'any 2013, es va realitzar un neteja del sotabosc i una obertura amb màquina retroexcavadora. Aquesta obertura es va realitzar en una part substancial de feixa al costat est de l'edifici Pallarès. Es van posar les bases doncs per què a curt-mig termini possibiliti una nova zona d'excavació on desenvolupar intensivament la recerca i establir les analogies pertinents amb els sectors excavats de la zona 1 i 2.

Quant als objectius específics de la campanya de 2014 i 2015:

- Continuar la delimitació en la zona 3 que es va netejar el 2013. A partir dels sondejos realitzats pel professor Ramon Pallarès a finals dels anys setanta i principi dels vuitanta (Pallarès, 1982, 1984a), amb l'idea d'excavar tota una feixa sencera i poder així posar al descobert el màxim d'edificis sencers. Aquests treballs d'excavació extensiva ens haurien de permetre, documentar la muralla de l'assentament pel costat sud, definir els tipus d'habitatges pel costat oest i tenir noves dades sobre els espais de circulació cap al costat nord.
- Excavar el conjunt de sectors (recintes) de la zona 3, amb l'objectiu de conèixer les característiques i funcionament de les habitacions documentades en aquesta àrea del jaciment.

4. Metodologia, sistema de registre i composició de l'equip

El sistema de registre utilitzat en les excavacions del *Castellet de Banyoles* s'ha realitzat a partir d'una adaptació de les anotacions i fitxes utilitzades en el sistema Syslat creat per al jaciment de Lattes (Py 1997) que a l'hora és una adaptació del sistema Harris (1979). Per gestionar millor el volum de documentació generada, el jaciment ha estat dividit per "zones". Una zona es la primera subdivisió de l'espai que constitueix el jaciment i que en el nostre cas correspon a les diferents àrees excavades. Cada zona es localitza per un número, de l'1 al 3. La següent noció que proposem és la de "sector"; que consisteix en una subdivisió espacial de la zona. En el cas del *Castellet de Banyoles*, a l'interior de cada zona, s'ha donat un número de sector a cada edifici identificat de l'1 a l'∞ (**35** fins al moment) i aquest sector es subdivideix pel número de recintes que podem diferenciar a l'interior de l'edifici, numerats també de l'1 a l'∞ (**202** fins al moment). Les aglomeracions de edificis o barris definits pels carrers els agrupem amb blocs distingits per lletres de la A a la Z.

El concepte de "fet" s'utilitza també dins el registre de l'excavació. El *fet* agrupa les diferents unitats estratigràfiques que formen una estructura identificable des del punt de vista tècnica o funcional. Els *fets* estan nombrats d'una forma específica, segons la seva naturalesa, així es defineixen per un prefix compostat per dos lletres majúscules que precedeixen un número (Py 1997, 30-31), per exemple:

BQ: banquetta (estructura construïda amb pedra o terra, adossada a la base d'un o varis murs);

CN: canaleta o claveguera (estructura retallada al sòl, destinada a la canalització o evacuació d'aigües);

DP: dipòsit (tot element dins un context individualitzat generalment funerari o ritual format per un o un conjunt d'objectes manufacturats o orgànics)

EC: estructura construïda indeterminada (element constructiu difícilment identificable);

FR: forn (estructura parcialment tancada destinada a realitzar coccions en atmosfera confinada, solen ser de caràcter culinari o artesanal);

FP: forat o base de pal (tot element que evidenciï l'existència d'un suport vertical, amb l'excepció dels murs i de pilastres);

FS: fossa (cavitat del subsòl, generalment amb el perímetre tancat, d'origen antròpic o no);

LL: llar de foc (tot vestigi, construït o no, d'activitats de combustió a l'aire lliure o a l'interior dels recintes);

MR: mur (construcció realitzada verticalment, utilitzada per a delimitar els espais o per a la contenció de terres en cas d'anivellaments amb terrassa);

PR: porta (obertura delimitada per diferents construccions i proporciona comunicació directa entre dos espais diferents);

SL: sòl construït o paviment (sòl de circulació generalment format per varies unitats estratigràfiques – paviment de lloses o toves, sòl endurit, etc.);

SP: sepultura (tot tipus de tombes humanes d'inhumació o d'incineració);

TR: trinxera (rasa lineal sovint realitzada per a la recuperació d'estructures construïdes, o estreta, curvilínia i mes o menys llarga realitzada com a parapet de protecció dels soldats contra el foc enemic);

VP: del francès “*vas en place*” (tota mena de vasos conservats *in situ* – àmfores, vaixel·la, *pithoi*, o els vasos destinats als dipòsits rituals o funeraris – DP, SP)

Per determinar el número que segueix el prefix utilitzem un dels números de les UE que componen el *fet*.

El material gràfic està compostat per plantes generals i de detalls concrets (E:1/20 o E:1/10, si s'escau), a més de seccions realitzades i implementades directament a l'excavació, posteriorment vectoritzades mitjançant programes informàtics de tractament d'imatge (Adobe Illustrator CS5 o Macromedia Freehand MX) que ens aporten una visió sincrònica i horitzontal de les fases del jaciment; i, per suposat, el material fotogràfic imprescindible per a la constatació visual dels treballs realitzats, utilitzant per a cada UE fotografies. L'objectiu final, des de el punt de vista gràfic, es poder arribar a realitzar plantes de les diferents fases constructives de l'assentament, de manera que ens permeti conèixer el millor possible la seva evolució funcional i estructural al llarg de tota la seva història.

Pel que fa al registre del material moble exhumat durant el procés d'excavació, s'efectua un inventari de materials de cada unitat estratigràfica de forma individual. El siglat del material està encapçalat per les sigles del jaciment: **C**(astellet de)**BA**(nyoles), any de la campanya: **-14/15-**, número d'UE: **999 a 1049** (2014) i **1050 a 1128** (2015) i el número d'inventari. Per cada UE es complimenta una fitxa d'inventari, que contempla els diferents tipus de materials i les seves classificacions, segons una codificació prèviament establerta, a fi de cobrir les necessitats particulars del jaciment i, sobretot, d'aquesta manera es possibilita quantificar amb els materials excavats d'altres jaciments ibèrics sense errors estadístics.

L'equip humà que ha desenvolupat el treball de camp en aquesta campanya d'excavació de 2014 i 2015 ha estat format per:

Directors i responsables de l'excavació:

Joan Sanmartí (Universitat de Barcelona, Institut d'Estudis Catalans), Rafel Jornet (Universitat de Barcelona, MÓN IBER ROCS SL "Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica"), David Asensio (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, MÓN IBER ROCS SL "Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica"), Maite Miró (Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya); amb la col·laboració de l'arqueòleg ,Jordi Morer (MÓN IBER ROCS SL "Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica").

Ceramologia preromana i romana: Maite Miró (Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya); Rafel Jornet (Universitat de Barcelona, MÓN IBER ROCS SL "Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica"); David Asensio (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, MÓN IBER ROCS SL "Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica"); Joan Sanmartí (Universitat de Barcelona, Institut d'Estudis Catalans).

Numismàtica: Núria Tarradell (Universitat de Barcelona).

Paleocarpologia: Daniel López (Arqueovitis coop.).

Antracologia: Francisco José Cantero (Universitat de Barcelona).

Arqueofauna: Silvia Valenzuela (Institut Milà i Fontanals, CSIC Barcelona).

Arqueometal·lúrgia: Carme Rovira (Museu d'Arqueologia de Catalunya).

Dibuix i vectorització del material arqueològic: Sr. Rafel Jornet (Universitat de Barcelona, MÓN IBER ROCS SL “Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica”), Sr. David Asensio (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, MÓN IBER ROCS SL “Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica”), Joan Sanmartí (Universitat de Barcelona, Institut d’Estudis Catalans), Borja Gil (Centre d’Estudis Lacetans, MÓN IBER ROCS SL “Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica”), Pau Menéndez Molist (Ibercalafell).

Topografia: Unitat de Documentació Gràfica de l’ICAC (Paloma Aliende i Iñaki Matias).

Dibuix planimètric sobre terreny: Jordi Morer (Universitat de Barcelona, MÓN IBER ROCS SL “Recerca i difusió de la Cultura Ibèrica”).

La resta de l’equip ha estat format per voluntaris, estudiants de Grau d’Arqueologia de la Universitat de Barcelona, Grau d’Història de la Universitat de Barcelona, doctorands del Departament de Prehistòria, Història Antiga i Arqueologia de la Universitat de Barcelona, Llicenciats en Història i Professionals liberals que venen de les següents universitats i institucions de recerca: *Universitat de Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut Català d’Arqueologia Clàssica, Universitat Rovira i Virgili, Universidad de Zaragoza, Taller de Arqueologia de Alcañiz i Universidad Complutense de Madrid.*

Excavació arqueològica adscrita al model de certificat de reconeixement acadèmic d’activitats institucionals universitàries culturals.

5. Descripció dels treballs arqueològics de camp realitzats.

En el vèrtex sud oest de la plataforma del jaciment arqueològic, concretament en el extrem de la segona feixa agrícola, es localitzen uns antics sondejors arqueològics. Aquestes cales metodològiques van ser realitzades durant les campanyes arqueològiques engegades el 1978 pel Dr. Ramón Pallarés Comas (Universitat de Barcelona). Dos de les tres cales rectangulars van donar resultat positiu i, en efecte, van ser excavades fins a roca natural. Actualment s'observen estructures de murs regulars que responen amb tota seguretat a un recinte encara ben conservat (R178) i restes de murs d'un segon recinte (R176), aquest per delimitar, separats per un estret passadís (R177). Malauradament els resultats d'aquelles excavacions resten inèdites. Aquesta àrea rep la nomenclatura de zona 3.

5.1 Any 2014

Els treballs realitzats aquesta campanya s'han centrat en la zona 3 de la ciutat ibèrica (edificis 29, 30 i sector adjacents). Aquests han consistit en l'excavació extensiva del nivell superficial, realitzat mitjançant un decapatge amb retroexcavadora, seguit d'una neteja i delimitació d'estructures de manera manual. Un cop delimitades les estructures s'ha sectoritzat l'excavació mitjançant números coincidents amb els recintes, passadissos i diferents àrees de carrers de dos grans edificis; seguidament s'han excavat i registrat alguns estrats d'enderroc. Finalment les noves estructures i arranjaments interns documentats han estat dibuixats i s'ha realitzat una nova topografia, a més d'una sessió de fotografia aèria mitjançant dron, de la zona 3. Per últim s'ha realitzat una neteja forestal amb pala mecànica de l'àrea contigua oriental a la zona excavada que permetrà continuar les excavacions els propers anys.

5.1.1 Excavació extensiva amb màquina retroexcavadora i delimitació arqueològica de la nova zona 3.

En la campanya de 2013 es va realitzar una neteja del sotabosc i una posterior obertura amb màquina retroexcavadora de l'estrat superficial pels costats nord i oest de les cales. Aproximadament una àrea d'uns 200 m², la nova zona 3. L'obertura d'aquesta zona va permetre treure a la llum tot un complex d'estructures de murs de pedra calcària lligada

amb fang que s'ordenen formant recintes rectangulars de mides molt diverses, encara de difícil atribució a edificis concrets.

En la campanya de 2014 s'ha continuat la delimitació i l'extracció de l'estrat superficial amb màquina retroexcavadora i la posterior delimitació dels estrats arqueològics, murs, fosses i retalls contemporanis, com no pot ser d'altra manera, de forma manual. A l'igual que al Bloc C de la zona 1 la part de mur de tanca, degut a la seva proximitat a la vessant de la plataforma, ha sigut inaccessible a la màquina retroexcavadora. Per tant l'excavació intensiva de l'estrat superficial en aquest sector ha estat de forma manual des del principi. Un cop excavat aquest estrat, entre 0'50m i 0'70m. de potència, ha posat de manifest que el mur de tanca en aquest sector es troba del tot desaparegut, fins-i-tot, a diferència del Bloc C de la zona 1, no queda traça de cap rasa d'espoli. En conseqüència la construcció de la feixa per aquest perímetre del penya-segat ha destruït qualsevol indici del mur de tanca ibèric. Aquestes tasques d'obertura, degut al volum de m³ a enretirar fins assolir els estrats arqueològics o el tapàs geològic, s'ha realitzat mitjançant la contractació d'auxiliars d'arqueologia professionals perfectament preparats per aquestes tasques.

Per altra banda l'excavació d'una primera capa de l'estrat superficial amb màquina retroexcavadora per la part oest i nord s'ha pogut desenvolupar de forma òptima. L'últim tram de l'obertura en extensió, fins arribar als estrats arqueològics intactes s'ha fet de forma manual.

En total la superfície total aproximada que s'ha obert amb màquina i delimitat manualment és de 400 m².

A més a més, durant aquesta campanya s'ha realitzat una neteja del sotabosc pels costats nord-est del límit de l'excavació. Aproximadament s'ha decapat la massa forestal en una àrea aproximada d'uns 500 m². Aquesta obertura possibilita l'explotació arqueològica d'una àmplia zona d'uns 1.000 m² que es desenvoluparà en els propers anys. Les dimensions de la zona 3 té una significació objectiva de permetre confrontar dades arqueològiques homologables amb les extretes en les excavacions en els barris de l'anàloga zona 1.

L'obertura d'aquesta zona ha permès treure a la llum tot un complex d'estructures de murs de pedra calcària lligada amb fang que s'ordenen formant recintes rectangulars de mides molt diverses, que podríem ordenar en dos grans edificis que hem numerat correlativament: Edifici 29 i Edifici 30.

5.2 Any 2015.

Els treballs realitzats en la campanya de 2015 s'han desenvolupat dins la zona 3 de la ciutat ibèrica, i aquests han consistit en:

- Excavació extensiva del nivell superficial, realitzat manualment, d'una àmplia zona contigua a l'est de la zona excavada el 2014.
- Delimitació de quatre nous grans edificis (31, 32, 35 i 33) adossats, per aquest ordre, a l'edifici 30. Un cop delimitats s'han numerat metodològicament diferents sectors dins dels edificis mitjançant números coincidents amb els recintes, passadissos i diferents àrees de carrers.
- Excavació intensiva dels estrats d'enderroc dels nous edificis 31, 32, 33 i 35 així com també d'alguns recintes que quedaven per excavar dels edificis 29 i 30.
- Execució de tres sondejos estratigràfics (S1, S2 i S3) a la terrassa immediatament superior per tal de comprovar la seva potencialitat de cara a futures actuacions.
- Realització d'una nova topografia i fotografia aèria mitjançant tres vols de dron.

5.2.1 L'excavació extensiva.

En aquesta campanya s'ha continuat amb l'extracció de l'estrat superficial fins arribar al marge (límit oriental de la feixa), aquest cop de forma manual. Així com la posterior delimitació dels estrats arqueològics, murs, fosses i retalls contemporanis, com no pot ser d'altra manera, de forma manual. En aquesta zona l'estrat superficial (UE 1) té una potència d'entre 20 cm i 0'50 cm (guanyant potència a la vessant sud). Aquestes tasques d'obertura, degut al volum de m³ a enretirar fins a assolir els estrats arqueològics, s'ha realitzat amb el suport d'auxiliars d'arqueologia professionals que s'han contractat per a tal efecte.

La superfície total aproximada que s'ha delimitat manualment és d'uns 550 m² pertinents al costat oriental de la zona 3 i d'uns 20 m² a l'extrem sud-oest de la zona 3. A més, s'ha realitzat una obertura de la UE1 manualment en direcció nord, davant de l'edifici 33, per tal de documentar possibles murs d'un hipotètic bloc interior, tal com succeeix a la zona 1. En una primera instància, els resultats d'aquesta obertura de 10m d'amplada per 17m de llargada van ser negatius i no s'han localitzat estructures constructives subjacents, tot i que s'ha localitzat un estrat de color marró fosc amb tonalitats grises, probablement vinculat al sector de carrer, que s'ha deixat per excavar. A continuació d'aquesta obertura, degut a la mateixa motivació, s'ha practicat un trànssec direcció sud nord de 2'5 metres d'amplada per 10 de llargada que ha donat negatiu. En properes campanyes d'excavació es continuarà aquest trànssec direcció nord.

A més s'han realitzat tres sondejos estratigràfics a la terrassa immediatament superior per tal de comprovar la seva potencialitat de cara a futures actuacions:

- El sondeig S1, de 6 m de llargada per 2 metres d'amplada, s'ha realitzat just a continuació del marge seguint l'orientació del MR1074. Els resultats del sondeig han estat negatius, ja que l'estrat superficial (UE1) cobreix directament l'estrat geològic.
- El sondeig S2, de 5 metres de llargada per 4 metres d'amplada, s'ha realitzat en un punt aleatori entremig de la feixa i els resultats han estat negatius. L'estrat superficial (UE1) cobreix directament l'estrat geològic.
- El sondeig S3, de 8 metres de llargada per 4 metres d'amplada, s'ha realitzat en un punt aleatori entremig de la feixa i els resultats han estat positius. L'estrat superficial (UE1) cobreix un mur direcció nord sud amb estrat arqueològic a banda i banda. Aquest estrat d'enderroc té una potència entre 1 i 15 cm, com demostra l'aparició de part de la sola d'una llar de foc, pertinent a un sòl de circulació.

En resum, degut a l'obertura de gairebé 550 m² es van poder documentar en planta diverses estances o sectors pertinents a quatre edificis de planta rectangular (d'oest a est: edificis 31, 32, 35 i 33) que han estat excavats enguany, i que descriurem a continuació.

5.2.2 L'excavació intensiva dels edificis i descripció de les unitats estratigràfiques.

L'excavació de l'edifici 31

Adossat a l'est del gran edifici 30 hi ha l'edifici 31. Es tracta d'un edifici de planta rectangular (18,5 m de llargada per 4 m d'amplada) que ocupa uns 74 m², format per sis recintes. L'accés a l'edifici és realitza pel recinte 182 (3 m de llargada per 2,5 m d'amplada), que es troba pel seu costat nord obert al carrer, sense mur de façana (probablement desaparegut degut a una fossa actual). Està delimitat, al costat oest, pel mur MR997 que el separa de l'edifici 30; a l'est, pel MR1075 que el separa del recinte 185; i al sud, pel MR1072 on hi ha una l'accés. Els murs esmentats, i tots els posteriors, estan construïts a base de una o dos fileres força regulars de pedres calcàries, de petites i mitjanes dimensions, amb la cara vista molt regular. Pel que fa l'estratigrafia del recinte 182, sota l'estrat superficial (UE1) hi ha un estrat d'enderroc d'uns 6 a 10 cm de potència (UE 1050), format per terra de color marró clar i de tonalitat beix amb nòduls vermells. Aquest recinte té la particularitat que al centre té una basa treballada per donar-li forma circular de pedra calcària (UE 1079) i un sòl de terra molt endurida (SL1085), per excavar. Al vèrtex nord oest del paviment hi ha una fosseta o forat de pal (UE 1083).

Seguidament, per la porta al MR1072, s'accedeix al recinte 183 (3 m de llargada per 2,6 m d'amplada), que estava cobert per un estrat d'enderroc (UE 1051) amb unes característiques gairebé idèntiques a la UE 1050, però entre 4 i 8 cm de potència. Sota l'enderroc aparegué una banquetta de toves en un dels laterals (UE 1081) adossada al MR1076, i un paviment construït amb terra compactada (SL1147), de les mateixes característiques que el del recinte 182.

Direcció sud s'accedeix, mitjançant una porta al MR1037, a un espai central de dimensions més grans, de planta quadrangular (4 m per 4 m), el recinte 184. Aquest espai està delimitat, pel costat nord pel MR1037, per l'oest pel MR997, pel sud pel MR1042 i per l'est pel MR1077. Pel que fa la seva estratigrafia, sota l'estrat superficial (UE1) s'excavà un estrat d'enderroc de terra de color marró amb nòduls de color beix, de consistència flonja (UE1066) que s'estenia sobre un nivell de grava anivellada (SL1100).

D'aquest recinte central, que es podria tractar d'un espai obert (degut a una qüestió de lluminositat), s'accedeix a un recambró encaixat a l'est del recinte 183 (3 metres de llargada per 1 metre d'amplada); delimitat al nord pel MR1072, a l'oest pel MR1076, a l'est pel MR1077 i al sud es troba l'accés obert, sense cap mur que defineixi una porta. Per sota l'estrat superficial es va diferenciar un estrat d'enderroc de terra de color marró clar i consistència flonja (UE 1062). Al nivell del sòl de circulació, que era la mateixa grava regularitzada, aparegué una basa circular construïda amb pedra calcària lligada amb fang (UE 1080) gairebé adossada a la paret nord -a uns 20 cm de distància- que recorda a l'apareguda al recinte 117 de l'edifici 10 de la zona 1.

Seguint, des del recinte 184, cap al fons de l'edifici s'accedeix a un espai rectangular de grans dimensions, el recinte 201, d'aproximadament 8 metres de llargada per 4 metres d'amplada. Delimitat al nord pel MR1042 que el separa del recinte 184; per l'oest pel MR1032 que el separa de l'edifici 32; per l'est pel MR1078 que el separa de l'edifici 35; i pel sud per una part de muralla (MR1098). Pel que fa la seva estratigrafia, molt malmesa, l'estrat superficial (UE1) s'estenia directament sobre el nivell de sòl. Tanmateix, es conservava una llar de foc central (LL1087), per excavar. A més, a l'angle nord oest del recinte hi ha les restes d'una altra llar de foc (LL1047) de la qual no se'n conserva la sola cremada.

El recinte 185 (3 metres de llargada per 1 metre d'amplada), situat al nord est, té la particularitat de quedar aïllat de la resta de l'edifici, és un passatge o recinte cec. Aquest espai sobre al carrer a mode de xamfrà ja que no hi ha porta, i des d'aquest no es pot circular a cap dels recintes que completen l'edifici 31. Pel que fa la seva estratigrafia, sota l'estrat superficial (UE1) s'excavà un estrat d'enderroc de terra de color marró clar amb nòduls blanquinosos, de consistència flonja (UE1065) que s'estenia sobre un nivell de grava anivellada (SL1099). Per altra banda, pel que fa el MR1072 que compartimenta els recintes 185 de 186 (també els recintes 182 i 183) podria tractar-se d'una compartimentació posterior que modificaria la distribució interna de l'edifici. En efecte, transformaria la distribució amb un típic passadís (igual que els edificis 29, 32 i 33) amb un complex de recambres rectangulars, que degut a l'especificitat dels seus arranjaments interns respecte a la resta, podem singularitzar-los com a recintes de caràcter públic? o fins i tot sacre? En aquest sentit ha estat interpretat l'edifici 10 de la

zona 1, amb uns arranjaments interns similars (Sanmartí et al. 2013). Els materials arqueològics recuperats, en procés d'estudi, ens hauran de permetre afinar aquesta hipòtesi.

L'excavació de l'edifici 32

Adossat a l'edifici 31, pel costat est, s'erigeix l'edifici 32 de planta rectangular, d'aproximadament 18 metres de llargada conservada (el costat sud està arrasat) per 4 metres d'amplada. Amb una superfície aproximada de 72 m². Des del carrer, s'hi accedeix per un llarg passadís lateral (recinte 190) d'un metre d'amplada per uns 6 m de llargada, delimitat a l'oest pel MR1092 que el separa dels recintes 187 i 188 del mateix edifici, i per l'est pel MR1086 que el separa de l'edifici 35. Pel que fa la seva estratigrafia, molt malmesa, l'estrat superficial (UE1) s'estenia directament sobre el nivell de sòl.

El costat sud és obert i permet l'entrada cap a un espai de planta quadrangular (recinte 189) que mesura aproximadament 4 metres de costat, punt d'es d'on es distribueix la circulació. Delimitat pel costat nord, els murs MR1090 i MR1091 el separen del recinte 188; a l'oest pel MR1077 que el separa de l'edifici 32; al sud pel MR1093 que el separa del recinte 202. Probablement es tracti d'un espai sense coberta degut a qüestions d'il·luminació a l'edifici. Pel que fa la seva estratigrafia, sota l'estrat superficial (UE1) s'excavà un estrat d'enderroc de terra de color gris amb gran quantitat de cendres, de consistència flonja (UE1052) que s'estenia sobre un nivell de grava anivellada (SL1097), totalment tenyida de les cendres de l'enderroc. En molta probabilitat es tracti d'un nivell d'incendi.

D'aquest recinte central s'accedeix, direcció nord oest, cap a un recinte rectangular (6 m de llargada per 2,5 m d'amplada) situat entre el passadís i la façana. Aquest espai està subdividit pels recintes 187 i 188 per un petit mur (MR1073). Al nord, el mur de façana MR1088 separa el recinte del carrer; a l'oest el MR1077 el separa de l'edifici 31; a l'est el MR1092 el separa del recinte 190; al sud, els murs MR1092 i MR1077 marquen la porta que dóna accés al recinte. Pel que fa la seva estratigrafia, sota l'estrat superficial (UE1) s'excavà un estrat d'enderroc de terra de color marró clar amb taques de color beix i taronja, de consistència flonja (UE1056) que s'estenia sobre un nivell de grava anivellada (SL1101).

Des del recinte 189, direcció sud, s'accedeix al recinte del fons (recinte 202), molt malmès, de planta rectangular (7,3 m de llargada conservada per 4 metres d'amplada). Delimitat pel costat nord pel MR1093 que el separa del recinte 189 i, pel costat oest, pel MR1094 que el separa de l'edifici 32. Pel que fa la seva estratigrafia, molt malmesa, l'estrat superficial (UE1) s'estenia directament sobre l'estrat de graves. Tanmateix, es conservava una gran llar de foc circular, sobre les graves, en posició excèntrica (LL1095), per excavar.

L'excavació de l'edifici 35

Al costat est de l'edifici 32, s'hi adossa un altre edifici de característiques similars a l'anteriorment descrit, l'edifici 35. Malauradament només se'n conserva en bon estat els recintes septentrionals i algun tros de mur del que foren els recintes meridionals. Presenta una planta rectangular, de 4 m d'amplada per 18 de llargada -conservada fins el retall per muntar el marge a la vessant meridional-. Des del carrer s'hi accedeix per un llarg passadís lateral d'un metre d'amplada per 6 m de llargada (recinte 193). Aquest recinte està delimitat pels murs MR1086 i MR1148 a oest i est respectivament. Pel que fa la seva estratigrafia, sota la capa superficial s'estenia un estrat de terra de color marró amb taques vermelloses i de color beix, de consistència flonja (UE1070). Aquest nivell d'enderroc tapava un nivell de circulació, que era la mateixa grava regularitzada i aplanada (SL1104).

Aquest passadís dona a un espai en el qual ha desaparegut qualsevol indicatiu d'estratigrafia en bon estat, així com no hi ha rastre de murs, ni tant sols cap indicatiu dels seus fonaments. Probablement, seguint la lògica constructiva dels edificis d'aquesta zona, aquest buit l'ocuparia un recinte quadrangular (similar als recintes 189 de l'edifici 32 i 184 de l'edifici 31), que per criteris metodològics hem anomenat sector 195, tot i no estar ben delimitat per cap mur. En aquest sector hem excavat un estrat, sota el superficial, amb un risc alt d'intrusions (UE1069).

A la part nord est de l'edifici es troba el recinte 194, de planta rectangular (2,6 m d'amplada per gairebé 4 m de llargada -conservada-) delimitat al costat nord pel mur de façana MR1102, a l'oest pel MR1148 que el separa del recinte 193, a l'est pel MR1103 que el separa de l'edifici 33. A uns quatre metres al sud de la façana (MR1102)

desapareix el mur MR1148, i a uns sis metres passa el mateix amb el MR1103. En aquest punt, a més, l'estrat superficial cobreix directament les graves naturals a excepció d'algunes clapes de terra que hem pogut aïllar i excavar (UE1068).

A l'extrem més meridional de l'edifici l'hi hem donat el número de sector 196. Tot i que la majoria dels murs no hi son, a excepció d'unes pedres que formen part de la muralla (MR1105) i el MR1106 situat l'extrem meridional orientat amb el MR1103. Pel que fa la seva estratigrafia, la UE1 cobreix directament la grava, a excepció d'algunes clapes de terra que resten per excavar.

L'excavació de l'edifici 33

Entre l'edifici 35 i el marge que canvia de feixa vers l'est, documentem una sèrie d'estructures de murs força malmeses (conservades només a la meitat septentrional de l'edifici) que pareixen definir una altra unitat domèstica de planta rectangular, que anomenem edifici 33. Mesura aproximadament 5 m d'amplada per 7,5 m de llargada conservada. Aquesta part conservada sembla definir un gran recinte a la part nord, a mode de rebedor, de planta gairebé quadrangular (5 m d'amplada per 5,5 m de llargada) amb un accés a través d'una porta en posició central d'uns 2 m de llum i una basa de pilastra construïda al mig (UE1107).

Durant l'excavació es va dividir el recinte en dos sectors: el 197 i el 198, coincidint en la meitat oest i est del recinte respectivament. El sector 197 està delimitat; a l'oest, pel MR1103 que el separa de l'edifici 35; al nord pel mur de façana MR1106; a l'est per l'eix nord-sud que marca la basa de columna. El sector 198 està delimitat, a partir d'aquest eix; pel mur de façana MR1109 al costat nord; pel MR 1108 al costat est que el separa d'un nou edifici. Pel que fa la seva estratigrafia, la UE1 cobria un estrat d'enderroc format per terra de color marró clar i beix (UE1110 al sector 197 i UE 1111 al sector 198), molt afectat per processos bioestratigràfics i amb un elevat risc d'intrusions provinents de l'estrat superficial.

A la part més meridional de l'edifici hi ha una sèrie de restes de murs molt malmesos. Com en els altres casos, hem dividit l'espai en dos sectors més: un espai al centre que anomenem sector 199 i en el fons sector 200. El sector 199 es troba delimitat pel costat nord per la prolongació (traçat hipotètic) del MR1091, pel costat oest per la prolongació

(traçat hipotètic) del MR1103, pel costat sud per la prolongació (traçat hipotètic) del MR1093 i pel costat est per la prolongació (traçat hipotètic) del MR1108. Aquest sector mesura aproximadament 4 metres d'amplada per 5 metres de llargada. El sector 200, està delimitat pel costat nord per la prolongació (traçat hipotètic) del MR1093, pel costat oest per la prolongació (traçat hipotètic) del MR1103, pel costat sud per la prolongació (traçat hipotètic) del la muralla i pel costat est per la prolongació (traçat hipotètic) del MR1108. Pel que fa la seva estratigrafia concloem que la part meridional de l'edifici es troba totalment arrasada i en prou feines se'n conserva estratigrafia intacta. En efecte, la capa superficial (UE1) cobreix la grava natural que, a més, apareix amb una superfície molt irregular.

L'excavació de l'edifici 36

Al límit occidental de la zona 3 (que coincideix amb un marge) es va delimitar l'any 2014 part d'un edifici que anomenarem edifici 34. Tot i que només en coneixem una petita part, es tracta d'un edifici de planta rectangular d'uns 23 m de llargada (costat est) per 8 m d'amplada (costat sud). Aquest edifici s'ha acabat de delimitar aquest any per la part nord i sud mitjançant una obertura manual d'uns 20m². Des del carrer s'hi accedeix per una porta lateral al MR1112 (delimitat enguany) de 2 m de llum que dona a un probable vestíbul horitzontal (recinte 203). Aquest recinte d'aproximadament 2,5 m d'amplada i llargada indeterminada està delimitat al costat nord pel MR1112 que el separa del carrer, al costat oest (falta delimitar), al costat sud pel MR1036 que el separa del recinte 183 i, al costat est pel MR984 que el separa del carrer travesser format pels recintes 174/175/179.

Del vestíbul o recinte 203 s'accedeix a dos recintes transversals, els recintes 182 i 183, delimitats l'any 2014 i oportunament descrits en l'informe pertinent.

A la part sud de l'edifici s'han delimitat i excavat dos petits recintes que anomenarem 191 i 192. El recinte 191 mesura aproximadament 2 metres de costat i està delimitat a l'oest pel MR1113 que el separa del recinte 192, al sud pel retall del marge de la vessant, a l'est pel MR1025 que el separa del recinte 174 i, al nord és un espai obert. Pel que fa la seva estratigrafia sota la UE1 es diferencià una capa de terra de color marró clar amb petits nòduls d'argila vermella i groguenca de consistència flonja (UE 1057) que cobria un sòl de circulació fet amb les mateixes graves naturals anivellades i aplanades (SL1114). En

aquesta sòl hi ha una petita llar de foc de planta circular prop de la vessant i en posició central (LL1116), per excavar.

El recinte 192 mesura aproximadament 1,35 m d'amplada per 2 m de llargada. Està delimitat a l'est pel MR1113 que el separa del recinte 191, al sud pel retall del marge de la vessant, al nord pel MR1114 i, a l'oest no es conserva. Pel que fa la seva estratigrafia sota la UE1 es diferencià una capa de terra de color marró clar amb petits nòduls d'argila vermella i groguenca de consistència flonja (UE 1058) que cobria un sòl de circulació fet amb les mateixes graves naturals anivellades i aplanades (SL1115).

L'excavació dels sectors 174/175/179 (carrer)

Aquests sectors corresponen a un espai allargat, sense interrupcions, situat entre els edificis 34 i 36, que interpretem, en una fase més antiga, com un espai de circulació que travessa les unitats domèstiques permetent la comunicació entre el carrer i la muralla. A posteriori es compartimenta i s'ocupa per unitats domèstiques (com passa en el recinte 41 del bloc A de la zona 1 i el recinte 91 del bloc B de la zona 1). Aquest espai és de planta rectangular i mesura aproximadament uns 2,5 m d'amplada per 20 m de llargada. Hem dividit aquest carrer amb tres sectors (179, 175 i 174).

El recinte 179 és el sector més septentrional i es troba delimitat pel costat oest pel murs MR984, a l'est pel MR983 i al sud per la rasa d'espoli UE 1126 (reomplerta per la UE 1127, per excavar). Està totalment buidat fins a roca mare per un dels sondejors de Pallarès.

Al centre, distingim el recinte 175, delimitat al nord per la mateixa rasa d'espoli UE1126, pel costat est pel sondeig Pallarès que no indica l'existència de la continuació del MR983, al costat oest l'erosió ha fet desaparèixer el MR984, i al costat sud aflora l'estrat geològic directament sota la UE1. En efecte, pel que fa l'estratigrafia d'aquest recinte, sota la UE1, a la part nord aparegué un estrat de terra cremada i cendres (1064) i restes d'argila molt cremada, que l'any 2014 havíem confós amb una llar de foc (UE1022) sobre un estrat de paviment de terra endurida de color beix (SL1128) tot tacat per les cendres provinent de l'estrat d'enderroc, el sòl resta per excavar i desapareix cap al sud.

El sector més meridional és el recinte 174 que queda delimitat a l'oest pel MR1025 que el separa del recinte 191, i a l'est pel MR1026 que el separa del recinte 173. Sota la UE1, es diferencià un estrat molt heterogeni de terra de color marró fosc de consistència flonja (UE 1063) que s'estenia sobre la mateixa grava natural.

L'excavació de l'edifici 29 (o 29 i 34)

Aquest edifici es va delimitar l'any 2014 i s'hi van excavar els retalls contemporanis i els enderrocs dels recintes meridionals (recintes 171, 172 i 173), oportunament explicat a l'informe de 2014. Precisament, a l'informe de la campanya anterior interpretàvem l'edifici 29 com un edifici de planta rectangular, d'aproximadament 20 m de llargada per 9 d'amplada. Dividit amb quatre mòduls connectats a través d'un pati de llums interior o galeria (recinte 176) on conflueixen els diferents accessos. Tenint en compte la planta dels edificis 31, 32 i 35 excavats enguany podríem reinterpretar aquesta hipòtesi i plantejar que es tractaria de 2 edificis de planta rectangular de 20 m de llargada per 4 d'amplada, amb passadissos laterals d'accés a un pati distribuïdor cap als diferents recintes (a l'est edifici 29 i a l'oest edifici 34). A nivell interpretatiu, es repetiria el mateix esquema i mida d'edificis arreu de la zona 3, amb l'única excepció de l'edifici 30, més gran, que ens marcaria una clara lectura de diferenciació social i d'estatus polític dels seus residents. Els treballs d'aquest any han consistit en l'excavació dels estrats d'enderroc de la resta de recintes.

L'accés a l'edifici 29 es realitza des del carrer a través d'un llarg i estret passadís, d'un metre d'amplada per 9 metres de llargada (recinte 162), que dona a un recinte interior o pati de llums. Delimitat a l'oest pel MR981 que el separa del recinte 161, i a l'est pel MR1031 i MR985 que el separen de l'edifici 30. Pel que fa la seva estratigrafia, sota la UE 1 s'estén un estrat de terra marró amb taques vermelles, groguenques i carbons de consistència flonja (UE 1053). Aquest estrat d'enderroc, d'entre 10 i 20 cm de potència, cobria un sòl de grava anivellada i piconada (SL1120).

El recinte 176 o pati de llums és un àmbit delimitat, al nord pel MR998 i la porta que dona accés al recinte 161B, al sud per una sèrie de pedres alineades direcció est-oest probablement restes d'un mur (MR1119) que el separaria dels recintes 171 i 172, a l'est per una gran fossa contemporània que retalla els murs MR985 i MR986 que el separaria

de l'edifici 30, a l'oest una gran fossa contemporània i el sondeig de Pallarès tallen els murs MR975 i MR1027, si es que n'hi hagué. Aquesta falta d'estructures constructives subjacents, degut a l'acció de retalls contemporanis i del sondeig, permet aquesta dualitat interpretativa entre un o dos edificis. Pel que fa l'estratigrafia del recinte 176, sota la UE 1 es va diferenciar un estrat de terra amb un gradient de colors que anava des del color marró fosc al color grisós (UE 1117). En efecte es tractava d'un nivell d'incendi que afectava sobretot al costat nord-est del recinte, juntament amb el recinte contigu (recinte 161). L'enderroc UE 1117 cobria un sòl (SL1118) de terra piconada i compacta de color beix tenyida de les cendres de l'enderroc.

Des del recinte 176, direcció nord, s'accedeix a un recinte de planta rectangular que mesura 7,5 m de llargada per 2,5 d'amplada, que hem anomenat recinte 161. Espai compartimentat en dos àmbits, al nord 161A i al sud 161B, separats pel mur MR1001. Pel que fa l'estratigrafia del recinte 161B, sota la UE1, es va diferenciar un estrat força heterogeni format per terra de color marró ataronjat amb nòduls blanquinosos i en clapes de cendres (UE999). Es va començar a excavar el 2014 però no es va acabar. Aquest estrat d'enderroc cobria un sòl endurit (SL1000) format per grava compactada de color beix tacada per les cendres de l'estrat superior. Al recinte 161A hi havia un estrat de terra, molt heterogènia, amb predomini del color gris -cendres- i amb taques i nòduls de color vermell, taronja i groc (UE1055). Probable enderroc produït per un incendi. Sota l'estrat d'enderroc s'estenia un sòl de circulació de graves regularitzades i compactades (SL1121) tenyides de color gris de les cendres de l'enderroc.

L'excavació de l'edifici 30

Es tracta de l'edifici més gran de tota la zona 3. És un edifici de planta rectangular d'aproximadament 19 metres de llargada, arribant a 22 metres després d'una ampliació posterior cap a la zona de carrer, per 8 metres d'amplada. Ocupa una superfície aproximada d'uns 176 m².

L'accés a l'edifici, des del carrer, es fa mitjançant una porta de 2 metres d'amplada amb llinda (UE 982) situada al costat est, que dona al recinte 167. Aquest, és un espai obert que mesura 8 m d'amplada per 11 m de llargada, tot i que l'espai nord oriental està ocupat pels recintes 164, 165 i 166. Aquest gran pati està delimitat al nord pel mur MR992 que el

separa del recinte 164 i pel mur 990 que el separa del recinte 166. A l'est pels murs MR1031 i MR985 que el separen de l'edifici 29. A l'oest pels murs MR993, MR991 i MR997 que el separa dels recintes 164, 166 i l'edifici 31, respectivament. Al sud pel mur MR987 que el separa dels recintes meridionals 168, 169 i 170, amb els respectius estrats d'enderroc excavats el 2014. Aquesta campanya s'ha excavat el sòl de terra compacta (SL1038) del recinte 169. Pel que fa la seva estratigrafia, sota la UE 1, el pati 167 estava cobert per un estrat de terra entre 10 i 30 cm de potència, força heterogeni, que anava del color marró al color beix i de consistència flonja. Aquest estrat estava per sobre d'un sòl de grava compactada (SL1122), en algun cas amb algunes clapes o reparacions més endurides, per excavar.

Des d'aquest pati, s'accedeix a la resta de recintes, dels quals enguany s'han excavat els septentrionals. Direcció nord est s'accedeix a un recinte rectangular de 5,5 m de llargada i 3 m d'amplada, compartimentat pel MR992 en el recinte 166, al sud, i el recinte 165 al nord. Delimitat al nord pel MR996 que el separa del recinte 163, a l'oest pel MR997 que el separa de l'edifici 31, al sud pel MR990 on està la porta al pati i, a l'est pel MR991 que dóna accés al recinte 164. Pel que fa la seva estratigrafia, sota la UE1 s'estenia un estrat de terra de color marró fosc amb taques de color roig i nòduls blanquinosos, de consistència flonja (UE 1061). Aquest estrat d'enderroc, que hem considerat el mateix per als dos recintes cobria un sòl de grava compactada (SL1123).

A l'oest del recinte 165, per una porta al MR991, s'accedeix al recinte 164. Aquest àmbit, de dimensions reduïdes, mesura 2,5 m de llargada per 1,5 m d'amplada. Pel seu costat nord està delimitat pel mur MR1030 on es troba l'accés al recinte 163, pel costat oest està delimitat pel MR993 que el separa del recinte 167, pel costat sud està delimitat pel MR992 on es troba l'accés al recinte 167, pel costat est està delimitat pel MR991 on es troba l'accés al recinte 165. Pel que fa la seva estratigrafia, sota la UE 1, hi havia un estrat, UE1059, format per terra de color marró fosc amb taques vermelloses i nòduls de color blanc, de consistència flonja. Aquest estrat d'enderroc cobria un sòl de grava regularitzada i compactada (SL1124).

Direcció al nord del recinte 164 s'accedeix a un altre sector, el recinte 163, de planta rectangular d'aproximadament 2,6 m d'amplada per 6m d'amplada. Es troba delimitat al seu costat nord pel MR994 que el separa del sector 181 (carrer), pel costat oest pel

MR993 que el separa del sector 180 (carrer), pel costat sud pels murs MR996 i MR1030 que el separen dels recintes 164 i 165, i per l'est es troba erosionat fins al punt de no conservar estrats ni estructures de cap tipus. Pel que fa la seva estratigrafia, sota la UE 1, s'estenia un estrat de terra de color marró fosc amb taques de carbons i de color vermellós, de consistència flonja (UE1060) que cobria un estrat de paviment de terra de color grisós (SL1131).

Interpretació del conjunt d'edificis excavats

Aquesta Zona 3 consisteix, com la Zona 1, en una obertura de forma rectangular que s'estén en funció de les estructures que apareixen en una àmplia franja paral·lela a la vora del planell. En l'actualitat (campanya del 2015) aquesta finestra destapada i excavada en els darrers anys, des del 2012, abasta un espai d'uns 1300 m². El que apareix en aquest rectangle obert és un tram d'una bateria perimetral d'edificis, que tot fa pensar resseguia de manera continuada el tres costats de la plataforma, arrencant i acabant en cadascuna de les dues torres, esdevenint en sí mateixa la tanca del nucli, també en un sentit defensiu. Així, des d'un punt de vista constructiu és la mateixa bateria d'edificis la que arrenca amb l'Edifici 19 de la Zona 2, a tocar de la torre nord, se segueix en el tram anomenat Bloc A, encara en la vessant nord del turó, continua amb el tram destapat del Bloc C, ja en la cara oest, la que s'acara al riu Ebre, i de la que ara disposem del tram de la Zona 3 que aquí presentem, a la vessant sud del turó, que uns 200 metres més a l'est enllaçaria, completant el perímetre, amb l'anomenat 'Barri Vilaseca', adossat a la torre sud.

En el tram descobert de bateria constructiva de la Zona 3, d'una llargada de 45 metres lineals, hem identificat les restes del que serien almenys 9 edificis diferents i un possible passadís o carreró. Més concretament ens ha estat possible reconèixer el solar gairebé complet de set edificis contigus (Edificis 29 al 35), a més de part d'un vuitè (Edifici 36) a l'oest del carreró, i tot just l'arrencament d'un novè (Edifici 37) a l'extrem est de la zona excavada, en el punt que una de les feixes agrícoles modernes representa un obstacle que interromp l'obertura per aquesta banda (de la mateixa manera que una altre feixa paral·lela marca el límit de l'àrea destapada per l'extrem oposat, cap a l'oest).

A nivell arquitectònic el primer que cal dir és que el conjunt d'edificis de la Zona 3 presenta una tipologia clarament diferent al que s'havia vist en qualsevol dels altres trams de blocs constructius coneguts, tant de la bateria perimetral com de la part del 'Barri central' o Bloc B de la Zona 1. Malgrat aquesta notòria diferència també és indiscutible que hi ha elements comuns, ben reconeixibles en el patró arquitectònic general. És el cas de l'abundància d'estances de planta rectangular allargada com a espai arquitectònic més recurrent, la unitat mínima a partir de la que es defineixen els edificis, tant els més senzills (formats per una d'aquestes unitats), com els més complexos. En el cas de la bateria perimetral també s'observa un tret repetit, com és el de l'existència d'un seguit d'aquesta mena d'estances adossades en perpendicular al mur de tanca (evident sobretot en el Bloc A).

Amb tot, com dèiem abans, les plantes de les set unitats constructives ben identificables de la Zona 3 responen a models fins ara inèdits en el nucli del Castellet de Banyoles. Això sí, a només un parell de models nous, donat que de manera diàfana sis dels set edificis (tots menys l'Edifici 30) presenten una planta molt similar, sens dubte pertanyen a un mateix mòdul d'unitat constructiva. L'Edifici 32 seria el cas més complet i ben conservat i, per tant el que millor representa aquest model d'edifici, predominant a la Zona 3. D'entrada es tracta d'un edifici amb un solar de planta rectangular, estret i molt allargassat, d'uns 18 metres de llarg per només 4 metres d'amplada (és a dir, 72 m² de superfície interna). Aquesta mena de solar és poc habitual en l'urbanisme conegut fins ara al Castellet de Banyoles, tot i que dues cases del Bloc C de la Zona 1, els Edificis 17 i 18 ja presenten solars similars, tot i que en una versió de dimensions molt superiors (als volts de 140 m², gairebé el doble) i amb una distribució d'espais totalment diferents. Quant a les dimensions aquests edificis se situen en una banda intermèdia, molt per sota de les unitats constructives més complexes (les que tenen entre una superfície hàbil entre un mínim de 140 m² i un màxim 360 m², aquest darrer en el cas de l'Edifici 2) però bastant per sobre dels exemplars més modestos, aquells edificis que proliferen en el Bloc B de la Zona 1, amb superfícies als volts dels 35 m². (veure Edificis 14 o 20, però també l'Edifici 19 de la Zona 2). En el grup d'edificis de dimensions similars, tot i que amb una planta molt diferent, podríem esmentar els casos de l'Edifici 5 en el Bloc A de la Zona 1 (amb 75 m²) i el de l'Edifici 8 del Bloc B (amb 60 m²).

Pel que fa a la distribució interna a l'Edifici 32 s'observa el que sembla ser una divisió tripartita o tres segments clarament diferenciats. La part davantera de l'edifici és un cos que comprèn els primers 6 o 7 metres del solar format per un estret passadís (Recinte 190) i una estança rectangular annexa que presenta una subdivisió interna (Recintes 187 i 188). A l'extrem nord del passadís s'ubica la porta i es tracta d'un corredor que comunica l'exterior, un hipotètic carrer o espai obert de circulació, amb l'interior de l'edifici. Concretament amb el cos central que correspon a una estança més aviat quadrangular (dels volts d'uns 4 per 4 metres), el Recinte 189, al qual s'obren totes les portes interiors, tant les que donen a l'àmbit del cos davanter com al recinte o recintes de la part posterior. Sens dubte es tracta d'un espai amb funcions bàsiques de redistribució, tot i que plantejem que tal vegada estaria descobert, és a dir, que podria conformar una mena de pati interior o celobert, fonamental per la il·luminació de la resta de l'edifici. Finalment el cos posterior de l'edifici està format per un únic recinte (Recinte 196), altra vegada de planta rectangular, que ocupa els darrers 7 o 8 metres del solar. Es tracta de l'àmbit més gran de tot l'edifici i destaca també pel fet que és on es localitza la única llar de foc, en aquest cas una estructura de planta circular de dimensions notables (amb 1 m de diàmetre).

La resta d'edificis ben definits de la Zona 3, amb l'excepció esmentada de l'Edifici 30, presenten un esquema molt similar, amb petites variacions. Una d'elles és la ubicació dels passadís del cos davanter, que pot estar a la dreta o a l'esquerra del recinte annex. Aquest sempre té un envà que genera una subdivisió interna i una porta que dona al distribuïdor central, excepció feta de l'Edifici 34 on aquesta obertura no hi és i en canvi sembla existir una segona porta que comunica directament amb l'exterior. Amb tot el denominador comú que creiem més significatiu és el fet de l'existència d'una única llar de foc en cadascun de les unitats individualitzades, sempre que s'ha conservat ubicada en el cos posterior dels edificis. En aquest sentit cal dir que en els edificis 35 i 33 no s'ha localitzat la corresponent llar de foc, però creiem que amb molta probabilitat van ser-hi. La desaparició d'aquestes possibles llars es deu a un gran esvoranc modern que ha arrasat gairebé del tot, amb seguretat per sota dels nivells de paviment, precisament a la part posterior de tots dos edificis. Aquesta llar de foc permetria reconèixer aquests àmbits de la part posterior com els espais eminentment domèstics i, per extensió, la funció residencial dels edificis, cadascun d'ells associats a un nucli familiar.

Tant sols en el cas de l'Edifici 31 hi ha dubtes quant a la seva interpretació com a unitat eminentment domèstica o residencial, donat el peculiar disseny dels àmbits de la part davantera combinat amb la presència d'uns agençaments interns ben poc habituals. En primer lloc és l'únic edifici de tota la Zona 3 que no té traces d'haver tingut façana, de manera que els dos recintes septentrionals (Recintes 182 i 185) estan completament oberts, de cara al carrer o espai de circulació (que hem anomenat R181). En segon lloc és l'únic dels edificis del seu model, majoritari a la Zona 3, on l'estret corredor d'accés es troba barrat a mitja alçada, amb un mur que crea una subdivisió en dos recintes inevitablement molt petits (Recintes 185 i 186), tant que semblen espais inhàbils. A més, en el fons del Recinte 186, el que s'obre al distribuïdor del cos central de l'edifici (Recinte 189), hi ha les restes d'una estructura circular de pedra, una mena de basament exempt, que accentua l'aparença singular d'aquest espai. Amb tot, els agençaments interns més infreqüents es concentren en els altres dos recintes del cos davanter de l'edifici, els Recintes 182 i 183, els dos que tenen unes mides estàndard. D'entrada tots dos tenen uns paviments endurits, com cuits per l'acció del foc a la manera de les soleres de les llars, un efecte amb tota probabilitat intencional. També a totes dues estances hi ha una mena de banquetta o podi de tovots que revesteixen els murs de la seva banda oriental. Finalment, l'estructura més excepcional és un basament de pedra, d'un pilar o columna, ubicat en un punt excèntric del recinte 182.

Es tracta d'una associació d'elements certament gens habitual però no del tot desconeguda en el Castellet de Banyoles. De fet, és el mateix tipus d'agençament que es troben associats en l'Edifici 10, en el Bloc B de la Zona 1 (Sanmartí et al. 2012, 57, fig. 14/15/16). Aquest edifici és un cas clarament diferent a qualsevol altre, també pel que fa a la seva planta, de manera que tot combinat ens ha portat a proposar que la seva funció no era l'estrictament domèstica o residencial si no que tal vegada podria vincular-se a activitats comunals o grupals de tipus cultural o cerimonial. Seguint aquesta mateixa lògica, tot i que l'Edifici 10 és de més grans dimensions i estructura més complexa, cal plantejar una funció d'aquesta naturalesa a l'Edifici 31. Cal dir, però, que en aquest cas la singularitat es dona exclusivament pel que fa a l'associació d'agençaments no habituals, ja que la planta correspon a un model d'edifici 'convencional', de fet el tipus majoritari a la Zona 3. Així, els altres cossos de l'Edifici 31 segueixen la mateixa pauta de la resta, fins i tot amb la presència d'una llar de foc, en posició central, en el recinte posterior, el Recinte

201. Una opció seria que en principi l'edifici es concep destinat a habitatge i en un moment donat es reconvertit per a una funció diferent, sigui quina sigui amb tota versemblança la mateixa que tindria l'Edifici 10 en el barri de la Zona 1.

Per completar la descripció arquitectònica i funcional del bloc constructiu de la Zona 3 cal fer esment de l'Edifici 30, l'únic edifici ben definit que correspon a un model clarament diferent a la resta. D'entrada és un edifici molt més gran, amb un total de 150 m² de superfície. De fet el seu solar ocupa de manera gairebé exacta dos solars sencers del model d'edifici més estret representat per l'Edifici 32. A banda d'això també és possible reconèixer els tres cossos diferenciats que hem descrit a la resta d'edificis. Hi ha un passadís lateral d'accés i recintes annexos a la part davantera, un espai ample quadrangular en el tram central i àmbits rectangulars més llargs a la part posterior. L'element que condiciona l'estructura global de l'edifici, el distribuïdor de la part central de l'edifici (Recinte 167), és en aquest cas un espai molt extens, massa per a ser cobert, de manera que no hi ha dubte que es tracta d'un pati interior. Des d'aquest pati s'accediria, direcció sud, a una bateria de tres estances consecutives (Recintes 168, 169 i 170) que formen la part posterior de l'edifici, seguint un patró que sí que és força recurrent en altres sectors del nucli. També dona pas a un conjunt de recintes molt més petits que ocupen el cos davanter de l'Edifici (Recintes 164, 165 i 166). Cal destacar que aquest Edifici 30 és l'únic que presenta una mena de recinte exterior adossat a la façana, el Recinte 163, de funcionalitat totalment incerta. I que també és l'únic on s'han documentat dues llars de foc, una a la part davantera, dins del Recinte 166 i una segona, com és recurrent a la Zona 3, en un dels recintes de la part posterior, el Recinte 170. De tot plegat, malgrat la seva singularitat dins de la part destapada d'aquest bloc constructiu, res fa pensar que no es tracti d'altre cosa que un habitatge, això sí, dels que se situen a la banda alta quant a complexitat i dimensions (però lluny dels d'una entitat superior, sens dubte els edificis contigus 1, 2 i 3, en el Bloc A de la Zona 1).

A l'extrem oest de la successió de set edificis ben individualitzats fins ara descrits el que s'identifica és un llarguíssim espai estret sense interrupcions, l'anomenat Recinte 174/175/179, aquests sectors els interpretem com un mena de carreró o passadís transversal del que ja coneixíem algun altre cas, per exemple, el Recinte 41, en el Bloc A de la Zona 1. En tots dos casos es tracta d'una mena de carreró sense sortida, donat que

moren en el mur de tanca. També sobta que en tots dos casos es documenta una llar de foc, i en tots dos casos de bona factura i grans dimensions. Sigui quina sigui la funció precisa d'aquests espais, per altra banda creiem que ben individualitzats, el que sembla possible és que marquin punts d'inflexió o la separació entre conjunts arquitectònics molt diferents. Així en el Bloc A de la Zona 1 el Recinte 41 marca la transició entre els tres edificis més preeminents (els edificis 1 a 3) i la resta d'habitatges que continuen en direcció est, clarament d'una entitat inferior (Edificis 4 a 7). Un efecte similar podria tenir aquest Recinte 174/175/179 que separa una bateria força compacta d'edificis del que podria ser un canvi de patró que pot intuir-se en el poc que es conserva de l'Edifici 36, que representa la continuació de la bateria vers l'oest.

Un darrer apunt de l'evidència arquitectònica de la Zona 3 és la seva rellevància en relació a l'urbanisme general de la ciutat. Es tracta de la constatació que en aquest sector de la bateria perimetral no sembla existir el sistema de tancament de muralla de compartiments, identificat tot al llarg de la banda nord de la mateixa (començant en els àmbits adjacents a la torre nord i la primera de les cases, l'edifici 19 i acabant a l'altre punta en tots els edificis del Bloc A de la Zona 1). A la banda oest el tram de bateria perimetral documentat, l'anomenat Bloc C, feia sospitar que en aquest sector la muralla de compartiments no continuava però és ben cert que el nivell d'arrasament de la part posterior dels edificis d'aquest bloc (agreujaat per l'existència d'una trinxera de la Guerra Civil que ressegueix la vora de la plataforma) no permetia descartar la seva presència de manera categòrica. En canvi, a la Zona 3, en el costat meridional, malgrat que l'arrasament de la franja pròxima a la vora de la plataforma també és fort, no sembla que hi hagi marge per l'existència d'un dispositiu com el de la cara nord. Així, en el fons dels Recintes 170 i 201 s'ha conservat un petit fragment de paret gruixuda, al qual clarament s'hi adossa el mur mestre que separa els Edificis 30 i 31 que tot sembla indicar que cal interpretar com part del mur de tanca (del quan es tornen a conservar un fragment de la cara interna a l'alçada del Recinte 206 de l'Edifici 35). Si aquests trossos de paret corresponen certament al mur de tanca per aquesta banda no sembla haver opció per l'existència dels característics compartiments, en cap cas cap endins, però tampoc cap enfora, donat que el límit de la plataforma és massa pròxim, sense espai material per als 2 o 2,5 metres d'amplada dels compartiments.

Finalment, a banda de l'anàlisi de la planta, a nivell de seqüència estratigràfica cal dir que es manté la tònica observada a tots els sectors del jaciment excavats des de l'any 1998. Es tracta, com arreu, d'una estratigrafia molt bàsica i d'una potència conservada mínima, encara més feble del que és habitual en aquesta Zona 3, amb un arrasament molt potent que fins i tot ha fet que en diversos punts aflori directament el terra natural (especialment en els extrems est, a la part posterior dels Edificis 35 i 33, i oest, a la part central dels Edificis 36, 34 i 29). Per sota de la capa superficial apareixen directament els estrats d'enderroc de les construccions conservades, que cobreixen uns nivells de pavimentació, gairebé sempre un únic sòl, que anivella la roca natural prèviament regularitzada. En aquests estrats d'enderroc, en el cas dels edificis de la Zona 3, són rares les traces d'incendi i destrucció que, per contra, són abundants en els Blocs A i C de la Zona 1, part de la mateixa bateria perimetral. Tant sols s'han documentat restes de nivells de cendres i terra rubefactada en el carreró transversal (Recinte 175), a la part meridional (Recinte 170) de l'edifici 30, en el cos central (Recinte 189) de l'Edifici 32 i parcialment en el cos central (Recinte 176) de l'edifici 29.

6. Anàlisi dels materials mobles.

Pel que fa a la cronologia els enderrocs segueixen proporcionant conjunts ceràmics d'una fàcies característica que se situa en un moment indeterminat dels volts del 200 aC., i per tant, en el context de Segona Guerra Púnica o conflictes immediatament derivats que sens dubte són la causa de l'abandonament sobtat d'un nucli urbà que s'havia construït no gaire temps enrere, amb tota seguretat en un moment avançat del segle III aC. Car ressenyar, en darrer terme, que, tal com passa en tots els sectors intervinguts fins ara, en els nivells superficials o remenats -farciments de forats moderns)- (Jornet, 2006) a la Zona 3 segueixen recuperant-se materials ceràmics de la fase romano-republicana, d'una important reocupació del nucli datable a partir de segona meitat del segle II aC, de la que tampoc en aquest sector es conserva cap mena de resta constructiva.

Els estrats d'enderroc que s'han pogut excavar continuen aportant materials que acoten els nous edificis a la fase 2 o ibèric ple. Igual que passa amb les altres estructures de l'assentament, el material testimonia que els murs es col·lapsen cap a les darreries del segle III aC o ben entrant el segle II aC. En efecte, fragments de vernís negre de producció Campaniana A de la fàcies antiga així ho certifica.

En relació als materials ceràmics, cal fer notar, primerament, la seva gran fragmentació, que es tradueix en la quasi total absència de perfils complets. Això és sens dubte degut, almenys en part, al fet que els nivells arqueològics han estat considerablement rebaixats per rases i per treballs agrícoles. Aquesta campanya trobem certa heterogeneïtat en els materials que provenen de l'estrat superficial: en efecte trobem materials de la Fase Preibèrica (*ceràmica a mà amb decoració acanalada*); Ibèrica (*ceràmica de vaixel·la Àtica de vernís negre, ceràmica Campaniana de tipus A, comuna ibèrica, àmfora greco-itàlica, vernís roig ilergeta*), i Romana-republicana (*ceràmica Campaniana de tipus B, parets fines*).

Pel que respecta al material ibèric, el més nombrós, s'han exhumat àmfores, tenalles de vora vertical i de vora plana tipus "lilduratin", olles carenades, olles globulars de llavi motllurat tipus coll de cigne, gerrots, kalathoi, gerres tipus oenochoe, gerres de vora exvasada, gerretes bicòniques, bols de vora horitzontal, vasos-skiphos, plats de vora exvasada, plats de vora reentrant, tapadores. A més del repertori de cuina a torn i a mà

representat per olles de perfil en essa de diferents mides i sengles tapadores, algunes amb llavi bisellat.

Com en les campanyes anteriors, els materials amfòrics d'importació són molt escadussers i en destaca la sobre representació de produccions itàliques vers altres tipus, com les produccions púniques que, per altra banda, són les que més dominen en aquesta cronologia en els altres jaciments ibèrics. Fins al moment aquest domini aclaparador de les importacions itàliques en un jaciment ibèric en aquesta cronologia és atípic.

6.1. Inventari dels materials

6.1.1 Any 2014.

Zona 2

U.E. 1002 (Edifici 18, Recinte 143)

Ceràmica ibèrica oxidada

- 1.- 2 fragments de vora d'un plat de vora reentrant.
- 2.- 35 fragments informes.

Zona 3

U.E. 1 (Superficial)

Metall

- 1.- 1 fragment de làmina plana (entre 1 i 2 mm de gruix) de bronze. La peça està trencada per tots els costats excepte a un lateral on la làmina es troba sobregirada i es solapa 5 mm sobre la làmina. Funcionalitat incerta.
- 2.- 1 hemiesfera no massissa de bronze, de petites dimensions (9 mm de diàmetre). A la superfície exterior de la peça s'observen tres arrencaments o marques circulars de soldadura o fixació d'un altre element metàl·lic.
- 3.- 1 clau de ferro, de petites dimensions (33 mm de llargada). El caputxó del clau és massís, gruixut i de secció aparentment rectangular. A la part propera al caputxó la tija és de secció rectangular (6 x 3 mm) i a la part propera a la punta és de secció quadrangular (3 mm²).

U.E. 1003 (Edifici 30, Recinte 168)

Campaniana A

- 1.- 1 fragment informe.

Ceràmica ibèrica oxidada

- 2.- 1 fragment de vora d'una àmfora.

3 i 4.- 3 fragments de 2 bases amb peu anular, de sengles plats.

5.- 1 fragment de nansa bífida, d'una olla/tenalla.

6.- 2 fragments informes, amb decoració pintada.

7.- 26 fragments informes.

Ceràmica ibèrica reduïda

8.- 3 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

9.- 1 fragment de la vora del pom d'una tapadora.

10.- 7 fragments informes.

Ceràmica a mà

11.- 3 fragments informes del cos d'una tenalla, amb decoració complexa de múltiples cordons digitats, a més de botons aplicats, d'una peça de cronologia antiga, tal vegada d'un horitzó del bronze final.

12.- 8 fragments informes.

Ceràmica moderna (intrusions)

13.- 1 fragment informe de ceràmica vidrada, amb vidrat verdós només a la cara interna.

14.- 1 fragment d'una nanseta bífida.

Fauna

- 1 fragment.

U.E. 1004 (Edifici 30, Recinte 169)

Taller de Roses

1.- 1 fragment de carena i arrencament del cos, amb restes de decoració de gallons, probablement d'un *Kantharos* de petites dimensions.

Campaniana A

2 i 3.- 6 fragments de vora de 2 individus de bol de la forma Lamboglia 28.

4.- 2 fragments informes.

Àmfora Púnica Ebusitana

5.- 1 fragment informe.

Ceràmica ibèrica oxidada

6.- 3 fragments de vora, amb llavi de 'coll de cigne', i bona part del cos d'una olla/tenalla globular, amb restes de decoració pintada.

7.- 1 fragment de vora, amb llavi de 'coll de cigne', d'una olla o gerrot.

8 a 10.- 4 fragments de vora exvasada de sengles copes o gerretes, una d'elles amb restes de decoració pintada a la cara interna del llavi.

11.- 2 fragments de vora d'un plat de vora reentrant.

12.- 1 fragment de vora reentrant, amb el llavi bisellat, i nansa bífida completa d'una urna o olla de tanca hermètica.

13.- 3 fragments de vora d'un mateix *Kalathos* de grans dimensions, amb restes molt perdudes de decoració pintada.

14.- 1 fragment de vora de forma indeterminable.

15.- 1 fragment de base amb peu anular d'una copa o gerreta.

16 a 18.- 5 fragments de 3 nanses bífides verticals, de sengles olles o tenalles.

19.- 10 fragments informes, amb decoració pintada.

20.- 271 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

21 a 23.- 3 fragments de vora reentrant, amb el llavi bisellat, de sengles olles de tanca hermètica.

24 i 25.- 2 fragments de vora, de llavi arrodonit, de sengles tapadores.

26.- 1 fragment del pom complet, amb perforació vertical, d'una tapadora.

27 a 29.- 3 fragments de bases còncaues, de sengles olles.

30.- 1 fragment informe, amb arrencament de nansa, de forma indeterminable.

31.- 25 fragments informes.

Ceràmica a mà

32.- 1 fragment de vora exvasada, carena i arrencament del cos d'una olla de perfil en 'essa', amb decoració d'una franja d'ungulacions impreses just per sota de la carena de la peça.

33.- 2 fragments de vora exvasada d'una olla.

34.- 1 fragment de vora reentrant, amb el llavi bisellat, d'una olla de tanca hermètica.

35.- 1 fragment de vora amb el llavi bisellat, amb un apèndix aplicat, d'una tapadora d'olla de tanca hermètica.

36.- 1 fragment de base plana d'una olla.

37.- 3 fragments informes carenats, amb decoració d'una franja d'ungulacions impreses just per sota de la carena.

38.- 41 fragments informes.

Material no vascular

39.- 1 fragment de part d'un cercle retallat, de ceràmica ibèrica oxidada.

U.E. 1007 (Edifici 30, Recinte 169)

Campaniana A

1.- 1 fragment de vora d'un bol de la forma Lamboglia 28ab (diferent a les dues peces de la U.E. 1004).

2.- 1 fragment de base amb peu anular d'un bol, de forma indeterminable.

3.- 1 fragment informe.

Ceràmica ibèrica oxidada

4 a 7.- 7 fragments de vora reentrant de 4 individus de tenalla, del tipus 'pithos'.

8.- 1 fragment de vora exvasada d'una copa o gerreta, amb restes de decoració pintada a la cara interna del llavi, molt probablement de la mateixa peça que la número 8 de la U.E. 1004.

9 a 11.- 6 fragments de vora de 3 individus de plat de vora reentrant, un d'ells amb decoració pintada.

12.- 5 fragments de vora, cos i una nansa completa aplicada d'un *Kalathos*, amb decoració pintada complexa, amb una creu sota la nansa.

13 i 14.- 4 fragments de vora (13) i 4 fragments del cos i arrencament d'una nansa trenada aplicada (14), molt probablement d'un mateix *Kalathos*, amb decoració pintada, molt mal conservada.

15.- 1 fragment del llavi d'un *Kalathos*.

16.- 1 fragment de la meitat superior del perfil d'una urna d'orelletes de petites dimensions, amb decoració pintada de bandes horitzontals.

17.- 3 fragments del perfil complet d'una tapadora amb el llavi bisellat, tal vegada d'una urna d'orelletes, amb decoració pintada complexa.

- 18 i 19.-** 1 fragments de vora amb el llavi bisellat (18), i un fragment del pom complet (19), molt d'una tapadora, tal vegada d'una urna d'orelletes, amb decoració pintada.
- 20.-** 2 fragments de vora, amb llavi bisellat, probablement d'una tapadora, amb decoració pintada.
- 21 i 22.-** 2 fragments de bases còncaves de sengles olles/tenalles.
- 23.-** 1 fragment de base amb peu anular complet d'un plat.
- 24 a 27.-** 4 fragments de nanses bífides, de sengles olles/tenalles.
- 28.-** 1 fragment d'una nansa completa vertical, d'una olla/tenalla.
- 29.-** 22 fragments informes, amb decoració pintada.
- 30.-** 1 fragment informe, amb un forat de reparació 'post-coctionem'.
- 31.-** 148 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 32.-** 2 fragments de vora reentrant amb llavi bisellat i una nansa bífida completa d'una olla de tanca hermética.
- 33.-** 3 fragments de vora reentrant amb llavi bisellat i part del cos de la part superior d'una olla de tanca hermética.
- 34.-** 3 fragments del pom i bona part del cos d'una tapadora.
- 35.-** 1 fragment de vora, cos i arrencament del pom d'una tapadora de petites dimensions.
- 36.-** 4 fragments que donen el perfil complet d'una mena de morter, amb la vora exvasada i base plana massissa amb una concentració de clotets incisos a la cara interna que no arriben a perforar tot el gruix del fons de la peça.
- 37.-** 3 fragments de vora lobulada, amb restes d'un broc, que amb tota probabilitat són del vessador del mateix morter, la peça n. 36.
- 38.-** 13 fragments informes.

Ceràmica a mà

- 39.-** 8 fragments de vora exvasada d'una olla de perfil en 'essa', amb decoració d'una franja d'incisions en el punt d'inflexió entre vora i cos.
- 40.-** 2 fragments de vora exvasada d'una olla.
- 41.-** 1 fragment de vora reentrant amb llavi bisellat d'una olla de tanca hermética.
- 42 a 45.-** 4 fragments de base plana de sengles olles.
- 46.-** 3 fragments informes, de la carena i franja d'ungulacions d'una olla.
- 47.-** 33 fragments informes.

U.E. 1005 (Edifici 30, Recinte 170)

Ceràmica ibérica oxidada

- 1.-** 2 fragments de vora exvasada i coll o cos cilíndric, amb dos filets en relleu decoratius a la base de la vora, de part d'una peça de grans dimensions de tipus indeterminable, amb decoració pintada de motius complexos (un dels dos prové de la U.E. 1011). Podria ser una tenalla de cos cilíndric, de grans dimensions, similar al tipus 2212a de Mata o una peça tubular o suport de grans dimensions tipus 5212 de Mata, és a dir, molt probablement una peça de procedència valenciana (edetana).
- 2.-** 4 fragments informes, de l'arrencament del pivot d'una àmfora.
- 3.-** 31 fragments informes.

Ceràmica ibérica reduïda

- 4.-** 2 fragments de vora i cos d'un plat/tapadora, de llavi engruixit.
- 5.-** 1 fragment informe.

Ceràmica a mà

6.- 4 fragments informes.

Material no vascular

7.- 1 fragment d'una fusaiola completa, de ceràmica a mà.

U.E. 1011 (Edifici 30, Recinte 170)

Ceràmica ibèrica oxidada

1.- 1 fragment de nansa bífida gran, d'una olla/tenalla.

2.- 1 fragment de nansa bífida petita, de forma indeterminable.

3.- 29 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

4.- 1 fragment informe.

Ceràmica a mà

5.- 3 fragments informes.

U.E. 1005

(Edifici 30, Recinte 181, carrer)

Ceràmica ibèrica oxidada

1.- 1 fragment de vora d'una àmfora.

2.- 1 fragment de vora exvasada i la meitat d'una nansa de cinta d'una gerra.

3.- 1 fragment de vora d'un plat de vora reentrant.

4.- 1 fragment de vora d'un *Kalathos*, de petites dimensions.

5.- 9 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

6.- 1 fragment de vora d'una olleta de perfil en 'essa'.

7.- 1 fragment informe.

U.E. 1016 (Edifici 30, Recinte 168)

Ceràmica ibèrica oxidada

1.- 2 fragments informes.

U.E. 1018 (Edifici 30, Recinte 168)

Ceràmica ibèrica oxidada

1.- 1 fragment informe.

Ceràmica a mà

2.- 1 fragment informe.

U.E. 1006 (Edifici 29, Recinte 171)

Àmfora Itàlica

1.- 8 fragments informes.

Ceràmica ibèrica oxidada

2 a 5.- 5 fragments de vora reentrant de 4 individus de tenalles del tipus 'pithos'.

5bis.- 36 fragments que donen el perfil complet d'una gerreta de cos cilíndric, amb vora reentrant i llavi bisellat, i una nansa de cinta vertical, d'una mena de variant de vas o urna de tanca hermética, amb restes molt perdudes de decoració pintada.

6.- 1 fragment de base còncava d'una olla o tenalla.

7.- 1 fragment de nanseta horitzontal d'una copa de dues nanses.

8.- 170 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

9 a 11.- 3 fragments de vora de sengles olles.

12.- 3 fragments informes.

Ceràmica a mà

13 i 13bis.- 2 fragments de vora exvasada de sengles olles.

U.E. 1014 (Edifici 29, Recinte 172)*Àmfora Itàlica*

1.- 1 fragment informe.

Ceràmica ibèrica oxidada

2.- 20 fragments informes.

Ceràmica a mà

3.- 1 fragment de base plana d'una olla.

U.E. 1012 (Edifici 29, Recinte 180, carrer)*Taller de Roses*

1.- 1 fragment informe, amb restes de decoració agallonada, amb tota seguretat del cos d'un *Kantharos* de petites dimensions (de pasta beige).

Àmfora Itàlica

2.- 1 fragment informe.

Ceràmica ibèrica oxidada

3 i 4.- 2 fragments de vora de sengles àmfores.

5.- 1 fragment de vora reentrant d'una tenalla tipus 'pithos'.

6.- 1 fragment de vora molt lleugerament exvasada, amb llavi de 'coll de cigne', d'una tenalla.

7.- 1 fragment de vora exvasada, amb llavi de 'coll de cigne', d'una olla globular.

8 i 9.- 3 fragments de vora, coll i arrencament d'una de les dues nanses de 2 individus de gerrot.

10 i 11.- 2 fragments de vora lobulada, un amb arrencament de nansa bífida, de sengles gerres tipus enòcoa.

12.- 1 fragment de vora exvasada, amb llavi de 'coll de cigne', d'una gerra.

13 i 14.- 2 fragments de vora exvasada de sengles gerretes o copes.

15.- 1 fragment de vora d'un plat de vora reentrant.

16.- 5 fragments de vora i cos d'un bol de vora vertical i parets primes, molt probablement una imitació dels bols tipus Lamboglia 31, amb restes molt perdudes de decoració pintada.

17 a 19.- 5 fragments de vora de 3 individus de *Kalathoi*.

20 a 22.- 4 fragments de 3 bases còncaves de sengles olles o gerres.

23 a 31.- 9 fragments de bases amb peu anular de sengles plats, gerretes o copes.

32 i 33.- 2 fragments de nansa de sengles àmfores.

34 a 39.- 6 fragments de nanses de secció circular o bífides, de formes indeterminable però majoritàriament olles o tenalles.

40 i 41.- 2 fragments de nansa de cinta, molt probablement de sengles gerres.

42.- 1 fragment informe, amb dos traços incisos tal vegada 'ante-coctionem', probablement part d'una marca o grafit en una peça de grans dimensions (tenalla o àmfora).

43.- 10 fragments informes, amb decoració pintada.

44.- 1 fragment informe, amb un forat de reparació 'post-coctionem'.

45.- 309 fragments informes.

Ceràmica ibèrica reduïda

46.- 2 fragments del que sembla ser el peu, base plana i tija cilíndrica de la part inferior d'una peça de tipus indeterminable, tal vegada la part inferior d'una mena de copa de peu alt.

47.- 1 fragment informe.

Ceràmica grollera a torn

48.- 1 fragment de vora exvasada d'una olla.

49.- 1 fragment de vora i cos d'una tapadora.

50.- 1 fragment de vora del pom d'una tapadora.

51.- 1 fragment d'una nansa vertical de secció circular, de forma indeterminable.

52.- 18 fragments informes.

Ceràmica a mà

53.- 2 fragments de vora exvasada, d'una olla de perfil en 'essa' de grans dimensions.

54.- 1 fragment informe, amb decoració d'una franja d'ungulacions impreses just per sota de la carena.

55.- 12 fragments informes.

Material no vascular

56 i 57.- 2 fragments de sengles cercles retallats complets, de ceràmica ibèrica oxidada.

58.- 1 fragment d'un cercle retallat complet, de ceràmica a mà.

6.1.2 Any 2015.

Zona 3

U.E. 1050 (Edifici 31, Recinte 182)

Ceràmica ibèrica oxidada

1.- 8 fragments informes.

Ceràmica a mà

2.- 1 fragment informe.

U.E. 1051 (Edifici 31, Recinte 183)

Ceràmica ibèrica oxidada

- 1.- 3 fragments de vora reentrant d'una tenalla tipus 'pithos'.
- 2 i 3.- 6 fragments de 2 bases còncaves de peu baix de sengles olles/tenalles.
- 4.- 1 fragment informe, amb decoració pintada.
- 5.- 41 fragments informes.

Ceràmica a mà

- 6.- 1 fragment informe.

U.E. 1052 (Edifici 32, Recinte 189)*Ceràmica ibèrica oxidada*

- 1.- 1 fragment de vora exvasada d'una copa o gerreta.
- 2.- 2 fragments de vora d'un plat de vora reentrant.
- 3.- 1 fragment de l'arrencament de nansa bífida d'una olla/tenalla.
- 4.- 4 fragments informes, amb decoració pintada.
- 5.- 59 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 6.- 14 fragments de vora i bona part del cos d'una olleta de perfil en 'essa' carenada.
- 7.- 23 fragments informes.

Ceràmica a mà

- 8.- 12 fragments informes.

Carbons

- .- 3 petits fragments de mostra.

U.E. 1053 (Edifici 29, Recinte 162—Passadís—)*Campaniana A*

- 1.- 1 fragment de vora d'un bol de la forma Lamb. 27ab.

Ceràmica ibèrica oxidada

- 2.- 1 fragment de vora exvasada i coll d'una gerreta, amb restes molt perdudes de decoració pintada.
- 3.- 17 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 4.- 2 fragments informes.

Ceràmica a mà

- 5.- 1 fragment informe.

U.E. 1054 (Pati)*Taller de Roses*

- 1.- 2 fragments informes.

Ceràmica ibèrica oxidada

2.- 15 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

3.- 1 fragment informe.

Ceràmica a mà

4.- 1 fragment informe.

U.E. 1055 (Recinte 161 Nord)

Ceràmica ibèrica oxidada

1.- 2 fragments informes.

Ceràmica a mà

2.- 1 fragment informe.

U.E. 1056 (Recinte 188)

Ceràmica ibèrica oxidada

1.- 3 fragments d'una nansa bífida horitzontal, d'una olla/tenalla.

2.- 1 fragment informe, amb decoració pintada.

3.- 31 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

4.- 7 fragments informes.

Ceràmica a mà

5.- 2 fragments informes.

Metalls

6.- 1 fragments de grans dimensions, més dues esquirlles petites, d'un panot d'escòria fèrrica.

U.E. 1057 (Recinte 191)

Àmfora Itàlica

1.- 1 fragment informe, de l'espatlla probablement d'un exemplar greco-itàlic de tipus indeterminable.

Ceràmica ibèrica oxidada

2.- 1 fragment de nansa bífida d'una olla/tenalla.

3.- 24 fragments informes.

Ceràmica ibèrica reduïda

4.- 2 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

5.- 1 fragment de vora exvasada d'una olla.

6.- 2 fragments informes.

Ceràmica a mà

7.- 2 fragments informes.

U.E. 1058 (Recinte 192)*Campaniana A***1.-** 1 fragment informe.*Ceràmica ibérica oxidada***2.-** 1 fragment del llavi i arrencament de nansa d'una gerra.**3 i 4.-** 2 fragments de vora de sengles plats de vora reentrant.**5.-** 1 fragment del llavi pla d'un *Kalathos*, amb decoració pintada.**6.-** 1 fragment de vora d'una peça de forma indeterminable.**7.-** 2 fragments informes, amb decoració pintada.**8.-** 54 fragments informes.*Ceràmica ibérica reduïda***9.-** 4 fragments informes.*Ceràmica grollera a torn***10.-** 17 fragments informes.*Ceràmica a mà***11.-** 2 fragments informes.**U.E. 1059 (Recinte 164)***Ceràmica ibérica oxidada***1.-** 1 fragment d'una base completa amb peu anular d'una copa o gerreta.**2.-** 1 fragment de base amb peu anular d'un plat.**3.-** 22 fragments informes.*Ceràmica grollera a torn***4.-** 1 fragment informe.*Ceràmica a mà***5.-** 1 fragment informe.**U.E. 1060 (Recinte 163)***Taller de Roses***1.-** 3 fragments del fons i cos d'un petit *Kantharos* o similar, amb decoració de gallons molt suaus.*Àmfora Itàlica***2.-** 1 fragment informe.*Ceràmica ibérica oxidada***3.-** 2 fragments de vora d'una àmfora.**4.-** 1 fragment de vora reentrant d'una tenalla tipus 'pithos', de petites dimensions.**5.-** 1 fragment de vora girada horitzontal, probablement d'una olla o tenalla.**6.-** 1 fragment de vora exvasada i arrencament de nansa vertical d'un gerrot.**7.-** 1 fragment del llavi i una nansa de cinta completa d'una gerra.**8.-** 1 fragment de vora exvasada d'una gerra.

- 9.- 1 fragment de base amb peu baix anular d'una olla o tenalla.
- 10.- 1 fragment de base còncava d'una olla, gerrot o gerra.
- 11.- 1 fragment de base amb peu anular d'una copa o gerreta.
- 12.- 1 fragment de base amb peu anular d'un plat.
- 13.- 2 fragments de base, amb solcs profunds a la cara interna i partícules incrustades a la cara externa, d'un morter, tal vegada imitació de prototipus púnics ebusitans.
- 14.- 1 fragment de nansa trifida vertical d'una olla o gerrot.
- 15.- 1 fragment de nansa de secció circular de grans dimensions, d'una forma indeterminable.
- 16.- 2 fragments informes, amb decoració pintada.
- 17.- 101 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 18.- 1 fragment de vora exvasada d'una olla.
- 19.- 1 fragment de vora d'una tapadora.
- 20.- 5 fragments informes.

Ceràmica a mà

- 21.- 7 fragments informes.

Ceràmica a torn de producció indeterminada

- 22.- 1 fragment informe, amb pasta amb desgredant abundós visible, molt heterogeni.

U.E. 1061 (Recinte 166)

Ceràmica ibérica oxidada

- 1.- 2 fragments de base amb peu anular d'un plat.
- 2.- 2 fragments informes, amb decoració pintada.
- 3.- 17 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 4.- 3 fragments informes.

Ceràmica a mà

- 5.- 7 fragments informes.

U.E. 1062 (Recinte 186)

Campaniana A

- 1.- 1 fragment informe.

Ceràmica ibérica oxidada

- 2.- 1 fragment de vora i bona part del cos d'un plat/tapadora, amb restes molt perdudes de decoració pintada que ocupen tota la superfície externa.
- 3.- 2 fragments informes, amb decoració pintada.
- 4.- 16 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 5.- 7 fragments informes.

U.E. 1063 (Recinte 174, Carrer)

Ceràmica ibèrica oxidada

- 1.- 1 fragment de vora reentrant d'una tenalla tipus 'pithos'.
- 2.- 1 fragment de vora exvasada d'un gerrot, amb la vora motllurada.
- 3.- 1 fragment de base amb peu anular d'un plat.
- 4.- 1 fragment de nansa bífida d'una olla/tenalla.
- 5.- 15 fragments informes.

U.E. 1064 (Recinte 175, Carrer)*Campaniana A*

- 1.- 2 fragments de vora d'un mateix individu de bol de la forma Lamboglia 27ab.

Ceràmica comuna itàlica

- 2.- 1 fragment informe, de parets primes.

Ceràmica ibèrica oxidada

- 3.- 1 fragment d'un llavi de 'coll de cigne' d'una olla/tenalla.
- 4.- 5 fragments de vora d'un plat de vora reentrant.
- 5.- 1 fragment d'una nansa bífida d'una tenalla.
- 6.- 2 fragments del coll i espatlla d'una gerra, segurament del tipus enòcoa, amb decoració pintada complexa.
- 7.- 5 fragments informes, amb decoració pintada.
- 8.- 134 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 9.- 3 fragments de vora exvasada d'una olla.
- 10.- 1 fragment de vora reentrant amb el llavi bisellat, i arrencament de nansa bífida, d'una olla de tanca hermética.
- 11.- 1 fragment de vora reentrant amb el llavi bisellat, d'una olla de tanca hermética.
- 12 i 13.- 2 fragments de base còncava de sengles olles.
- 14.- 12 fragments informes.

Ceràmica a mà

- 15 i 16.- 2 fragments de vora exvasada de sengles olles.
- 17.- 1 fragment de vora i cos d'una tapadora.
- 18.- 16 fragments informes.

Material no vascular

- 19.- 1 fragment d'una fusaiola completa, de ceràmica a mà.

Metalls

- 20.- 1 fragment d'una petita placa amorfa de plom, amb una tija sortint, similar a la d'una tatxa.

Altres

- .- 3 fragments de nòduls de fang cru endurit, tal vegada fragments de coberta.

U.E. 1065 (Edifici 31, Recinte 185)*Campaniana A*

- 1.- 1 fragment de vora d'un bol de la forma Lamboglia 27ab.

Ceràmica ibérica oxidada

2.- 7 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

3.- 5 fragments informes.

Ceràmica a mà

4.- 1 fragment de vora exvasada d'una olla.

U.E. 1066 (Recinte 184)

Ceràmica ibérica oxidada

1.- 1 fragment del llavi de la vora d'una àmfora.

2.- 8 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

3.- 1 fragment de vora exvasada d'una olla.

Ceràmica a mà

4.- 1 fragment de vora de llavi bisellat, d'una tapadora d'olla hermética.

U.E. 1067 (Recinte 198, 1a capa)

Ceràmica ibérica oxidada

1.- 20 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

2.- 1 fragment de vora d'una tapadora.

3.- 4 fragments informes.

Material no vascular

4.- 1 fragment d'un cercle retallat complet, de ceràmica a mà.

U.E. 1068 (Recinte 194)

Ceràmica ibérica oxidada

1.- 5 fragments informes.

Indústria lítica

2.- 1 fragment d'una peça allargada, amb la part central desgastada, tal vegada un esmolador.

U.E. 1069 (Recinte 195)

Ceràmica ibérica oxidada

1.- 2 fragments informes.

Ceràmica a mà

2.- 3 fragments informes.

U.E. 1070 (Recinte 193)

Ceràmica ibèrica oxidada

- 1.- 1 fragment de nansa, probablement d'una àmfora.
- 2.- 1 fragment de nansa bífida vertical, d'una olla/tenalla.
- 3.- 4 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 4.- 1 fragment informe.

Ceràmica a mà

- 5.- 1 fragment informe.

U.E. 1071 (Recinte 190)

Ceràmica ibèrica oxidada

- 1.- 8 fragments informes.

Ceràmica grollera a torn

- 2.- 1 fragment de vora amb el llavi bisellat, amb l'apèndix lateral, de la tapadora d'una olla de tanca hermètica.
- 3.- 3 fragments de l'arrencament del pom i part del cos d'una tapadora.
- 4.- 1 fragment informe.

Ceràmica a mà

- 5.- 1 fragment informe.

U.E. 999 (Recinte 161)

Ceràmica Àtica de Vernís Negre

- 1.- 1 fragment informe, tal vegada de la inflexió del cos d'una escudella.

Ceràmica a mà

- 2.- 2 fragments informes.

U.E. 1 (Superficial)

Metalls

- 1.- 1 fragment d'una placa rectangular de plom, bastant gruixuda i parcialment enrotllada.

7. Conclusions

7.1. La campanya de 2014.

La possibilitat de poder excavar algun estrat d'enderroc d'alguns dels recintes de l'edifici 30 (menys malmès) ha proporcionat per primer cop dades cronològiques actuals sobre la zona 3 (Pallarès). En aquest sentit concloem que les estructures aparegudes a la zona 3 són contemporànies a la zona 1 i 2. En efecte, una sèrie d'importacions de vernís negre de tipus Campaniana A, de la fàcies Antiga, així ho testimonia.

La prossecció de la delimitació també ha permès obtenir noves dades sobre l'arquitectura domèstica al tenir, gairebé, la planta completa de dos grans edificis. Un edifici senyorial, el 30, que recorda l'esquema de casa tipus *pastás* de el Bloc A de la zona 1. Amb rebedor, un gran pati de llums distribuïdor i tres grans estances al fons. De tots els recintes excavats en aquest edifici, de moment només hi ha una gran llar de foc en un d'ells, esquema característic d'una unitat familiar.

Per altra banda, la casa 29, pareix tenir un esquema diferent. En aquest cas se'ns presenta una planta amb quatre mòduls connectats a través d'un pati de llums o galeria on conflueixen els accessos als mòduls. El pati connecta amb el carrer a través de dos llargs i estrets passadissos. De moment hi han llars de foc a tres dos d'aquests mòduls (un és la cala Pallarès). Interpretem cada mòdul de cases simples a una unitat familiar. En aquest sentit pareix que en aquests edifici hi hagi una aglomeració de diferents famílies, pot ser, apuntem, amb alguna relació de tipus *suprafamiliar* o de clientela amb els residents del gran edifici del costat (edifici 30).

L'excavació d'aquesta zona ha de permetre aclarir aquesta dualitat entre els dos grans edificis excavats¹ i aprofundir amb el coneixement del planejament urbanístic d'aquest bloc i de retruc, l'assentament. A que respon aquesta aparent segregació social dins l'espai del Castellet ens comença a donar pistes de la complexitat social en el si d'una *urbs* ibèrica de primer ordre com la del Castellet de Banyoles

¹ aspecte que no es donava, al menys tan directament entre els edificis de la zona 1, que pareix que els edificis similars en grandària s'aglutinen per blocs o barris.

Una consideració específica mereix la muralla del Castellet de Banyoles en aquesta nova zona. Es troba molt malmesa per la construcció de la feixa, però dona la impressió que no segueix el patró de muralla de compartiments, que coneixem a l'homòleg Bloc A de la zona 1, a la zona 2 i al barri Vilaseca. No desestimem la idea que s'hagi esllavissat degut a l'erosió, però creiem que serà necessària l'excavació extensiva de més superfície del perímetre de muralla per corroborar aquesta idea.

7.2. La campanya de 2015.

Durant questa campanya hem finalitzat els estrats d'enderroc dels edificis de la zona 3. Pel material arqueològic que hem recuperat concloem que les estructures aparegudes a la zona 3 són contemporànies a la zona 1 i 2. En efecte, una sèrie d'importacions de vernís negre de tipus Campaniana A, de la fàcies Antiga, així ho testimonia.

També hem finalitzat la delimitació de tota la zona 3 la qual cosa ha permès obtenir noves dades sobre l'arquitectura domèstica. Destaca un edifici de 175m², el 30, que recorda l'esquema de casa tipus *pastás* de el Bloc A de la zona 1. Amb rebedor, un gran pati de llums distribuïdor i tres grans estances al fons. A diferència de la resta d'edificis que presenten un model de casa molt regular de planta rectangular d'uns 75m², amb entrada mitjançant un passadís lateral que dona a un recinte distribuïdor cap a un recinte a nord i un altre (o dos) al sud. Els edificis 36, 29, 31, 32 i 35 són d'aquest mateix tipus, amb la mateixa grandària i amb una compartimentació interna similar. En tots aquests edificis només hi ha una llar de foc (o més d'una en un mateix recinte), esquema característic d'una unitat familiar. En aquest sentit pareix que en aquests edificis hi hagi una aglomeració de diferents famílies, pot ser, apuntem, amb alguna relació de llinatge o de clientela amb els residents del gran edifici 30.

L'aparició d'un pany nous de muralla (MR1105) permet certificar que, en aquesta vessant meridional, no segueix el patró de muralla de compartiments, que coneixem a l'homòleg Bloc A de la zona 1, a la zona 2 i, aparentment al barri Vilaseca. No desestimem l'idea

que s'hagi esllavissat degut a l'erosió, però creiem que serà necessària l'excavació extensiva de més superfície del perímetre de muralla per corroborar aquesta idea.

Constatem que tant l'estat de conservació de les estructures construïdes com la potència estratigràfica, en aquesta zona i a la feixa immediatament a l'est, és molt deficient, la qual cosa en porta a valorar la conveniència de canviar de zona un cop acabada l'estratigrafia en aquesta zona.

7.3. Conclusiones generals a efectes de l'excavació a la zona 3.

Les restes descrites de la Zona 3, subjecte d'aquest treball, han aportat nova informació, sempre necessària per a l'objectiu d'aprofundir en una caracterització el més completa i sòlida possible de la ciutat ibèrica del Castellet de Banyoles. Tal vegada el tret més destacable és el comportament predominantment homogeni que presenta l'arquitectura domèstica en el tram de bloc constructiu destapat. Cal recordar que a la Zona 1 el que destacava eren els forts contrastos entre habitatges molt pròxims uns als altres. Així un parell d'edifici més a l'est de les grans residències senyorials 1, 2 i 3 comencen a aparèixer cases molt més modestes, de la banda mitjana (Edifici 5), mentre que en el bloc que s'estén just a l'altre banda del carrer trobem diversos exemplars de les cases de modalitat més senzilla (Edificis 14, 21, 11, 12, 20...). Aquesta evidència ha permès defensar que la Zona 1 correspon a la materialització urbana d'una estructura social fortament jerarquitzada, típica de contextos urbans. Es tractaria tal vegada d'uns barris ocupats per un grup gentilici extens format per nuclis familiars d'estatus molt diferent lligats per vincles de dependència de tipus clientelar, que podria incloure també un espai cultural de referència (edifici 10). Precisament aquest panorama no sembla repetir-se en el sector actualment destapat de la Zona 3, un sector de la ciutat on sembla donar-se una presència compacta i predominant d'habitatges d'una entitat 'mitjana', quant a complexitat i dimensions. Per extensió es pot pensar en edificis residència de nuclis familiars d'un estatus socio-econòmic equivalent, entre els quals no deixaria d'existir el corresponent indret destinat a activitats culturals, com podria ser el cas de l'Edifici 31. Per completar la caracterització d'aquest barri pot ser significatiu retenir el fet de l'absència total d'estructures productives o artesanals, especialment les de tipus metal·lúrgic, per contra freqüents en molts altres sectors de la ciutat (Edifici 19 a la Zona 2, Edifici 5 en el Bloc A i Edifici 18 en el Bloc C, ambdós a la Zona 1).

Tot plegat demostra la variabilitat en tots els aspectes que es pot donar en un espai urbà de gran escala com és el cas del Castellet de Banyoles. Aquesta constatació, ja indiscutible, recomana mantenir l'estratègia d'excavació extensiva d'àmplies zones del nucli. En aquest sentit, algunes de les interpretacions que acabem d'exposar en relació al barri de la Zona 3 podran verificar-se o descartar-se en el moment que disposem de la planta d'una àrea molt més extensa. És per aquesta raó que ja s'ha iniciat una obertura superficial en direcció al centre de la plataforma, en busca, per ara infructuosa, d'un hipotètic barri interior. Igualment una sèrie de sondeigs efectuats més enllà de la feixa agrícola que marca l'actual límit oriental de la zona destapada tenen com a objectiu verificar la possibilitat de continuar els treballs en aquesta direcció. Afortunadament el més oriental dels tres sondeigs practicats sembla mostrar que, després d'una franja d'una vintena de metres totalment arrasada tornen a aparèixer nivells i estructures constructives en bon estat de conservació.

7.4. Valoració històrica.

En les disset campanyes d'excavació realitzades fins el moment (1998-2014) s'ha pogut actuar sobre una superfície total aproximada d'una mitja hectàrea, diferenciada amb tres zones situades a tocar dels vèrtexs naturals de la plataforma, ha proporcionat una quantitat notable d'estructures i materials arqueològics els quals es poden adscriure a un mínim de tres fases o períodes arqueològics diferents:

7.4.1. Fase d'ocupació 1.- Bronze Final / Primera Edat del Ferro. L'ocupació més antiga constatada en el Castellet de Banyoles consisteix en l'ús d'almenys aquest sector de la plataforma com a lloc d'enterrament durant l'Edat del Bronze Final i la Primera Edat del Ferro. Aquesta afirmació es basa en l'aparició de dues urnes d'incineració atribuïbles a aquest període.

El primer enterrament, aparegué sota dels nivells ibèrics d'habitació del Recinte 9 (Bloc A). L'urna es trobava dipositada en un encaix a la roca mare. Malauradament, en tot el sector excavat, allà on s'ha arribat fins la roca, no ha estat possible documentar cap altra estructura d'aquestes característiques. Pel que fa a l'enterrament documentat "in situ" en

el Recinte 9, cal dir que es tracta d'una sola urna, amb la seva corresponent tapadora de cobriment, que ha estat encaixada en una fossa retallada en la roca mare amb la forma i dimensions justes per rebre l'urna cinerària. El contingut d'aquesta ha estat malmès per l'acció d'una arrel d'un arbre proper que la travessa i rebenta pel bell mig de la base, en el punt de contacte amb la roca natural. Això ens explica el fet que no haguem pogut identificar restes òssies o de cendres en el seu interior i que s'hagin conservat tant sols uns pocs objectes d'aixovar, més sòlids i pesants, com són una anella circular de bronze i un petit penjoll triangular de pedra retallada. En relació a la cronologia de l'enterrament, tant la forma de l'urna com la seva rica decoració d'acanalats complexos² remetent clarament a un moment antic dins del bronze final, contemporani a la Fase I del Barranc de Sant Antoni i als conjunts de les coves de Janet i Marcó, a la mateixa Tivissa, (ASENSIO et alii 1994-1996, 240). Es tracta de la fàcies local anomenada com a Període I de Vilaseca o Camps d'Urnes Antic de Ruiz Zapatero que, *grosso modo*, se situa entre els segles XI i IX aC.

En segon lloc, l'urna apareguda sota el recinte 158 de l'edifici 16 es trobava dipositada dins un *loculus* i presenta un perfil lleugerament sinusoide de fons pla, amb decoració d'ungulacions incises sota la vora, en l'estrangulació entre aquesta i el cos. Aquest tipus de vas, molt senzill quant a forma i a l'acabat, força groller ens remet a un enterrament similar exhumat a la necròpoli de Coll del Moro - sector Maries (Gandesa, Terra Alta) (Rafel 1993, 51). Aquest enterrament amb urna (Unitat M27) es trobà dipositat també dins un *loculus* i ambdós aparegueren completament buits de contingut, no contenien ni ossos ni cap element ornamental, pel que fa la cronologia, atesa la poca significació en aquest sentit dels perfils ceràmics, hem de recórrer a un ampli marge entre finals del segle VII ane i el segle VI ane.

Concloem que han aparegut alguns fragments ceràmics, fora de context, clarament pertanyents a urnes molt similars a les localitzades "in situ". Aquest fet fa pensar en l'existència de més enterraments que, o bé foren totalment arrasats amb la construcció de les vivendes d'època ibèrica, o bé s'estenen per altres sectors de la plataforma encara no excavats (o tots dos factors alhora).

² Això és vàlid tant per l'urna "in situ" del Recinte 9 com pel parell de fragments d'urna descontextualitzats apareguts en el curs de les darreres campanyes d'excavació.

7.4.2. Fase d'ocupació 2.- Període Ibèric Ple. Les recents excavacions extensives endegades a partir de l'any 1998, han tingut com a primer resultat el de mostrar, per primera vegada, l'existència d'una àmplia trama urbana, amb un desenvolupament arquitectònic molt complex, propi d'un nucli amb un inqüestionable caràcter urbà i unes estructures socioeconòmiques molt avançades. En efecte, s'han documentat tres àrees diferents d'edificacions, amb alternança de cases aristocràtiques, edificis amb funcions artesanals, habitatges simples, carrers i places, entre altres.

Les torres que flanquegen l'entrada són l'únic exemple d'aquest tipus d'estructura al món ibèric septentrional. En els seus orígens hel·lenístics, aquestes torres es troben aïllades formant part d'un llenç de muralla. En el cas de les torres del Castellet de Banyoles, es troben delimitant l'accés i situades de forma lleugerament convergent cap a l'exterior, la qual cosa fa pensar no tant en una estructura defensiva com en un element de prestigi. Ambdues, són gairebé iguals, de forma pentagonal, dotades d'una part massissa i en forma de proa de nau que miren cap a l'exterior. A les parts posteriors hi ha una cambra quadrangular buida a l'interior de la qual hi devia haver l'escala d'accés a la part més elevada de les torres. La seva longitud és de 11 m i l'amplada aproximada és de 6.20 m. La construcció descansa directament sobre el sòl rocós sense cap tipus de fonamentació. Està formada per blocs de pedra desbastats en la seva cara exterior, d'aproximadament 2 m d'alçada, sobre els quals es pujava el mur de tovet.

És també en aquesta fase on hem d'emmarcar el considerat el millor exemple d'orfebreria ibèrica que es conserva a Catalunya, aquest conjunt representa un autèntic tresor de la cultura ibèrica. Datat en els segles IV-III aC, va ser descobert l'any 1927, al poblat ibèric de Castellet de Banyoles (Tivissa). Està format per 17 peces de plata i de plata daurada. La majoria són elements de vaixel·la de luxe destinada a celebracions rituals que s'acompanyen de dues joies: un collaret curt tipus *torques* i un espectacular braçalet amb forma d'espiral que presenta els dos extrems acabats en cap de serp). Anteriorment, el 1912, aparegueren un conjunt d'arracades, braçalets, anells i monedes i el 1925 un parell de bous de bronze.

Es doncs aquest moment al que corresponen la gran majoria de les estructures i nivells arqueològics documentats tant en aquest nou sector d'excavació com arreu del jaciment. Tots aquells murs en connexió que delimiten els recintes i espais dels edificis identificats, així com gairebé tots els nivells arqueològics tret dels estrats superficials o remoguts, pertanyen a aquesta fase constructiva. Es tracta bàsicament d'uns estrats poc potents (de 20 a 40 cm.) estrats de colmatació dels diferents recintes que es disposen damunt de les graves naturals lleugerament condicionades (amb fines capes de terra, no sempre ben conservades, com a pavimentació) com a sòl de les habitacions.

7.4.3. Fase 3.- Període Ibèric Final. En els nivells superficials o remoguts es documenten una quantitat important de materials arqueològics datables dels segles II-I aC. Igualment, al llarg de la zona excavada han aparegut uns pocs trams de murs, força malmesos i inconnexos³, que no tenen relació amb els edificis 1 a 4 ni amb cap altre nivell arqueològic que ni siguin els estrats superficials. De fet aquests murs conserven una sola filada i, de seguida, resten penjats damunt dels nivells d'amortització d'aquestes edificacions anteriors. Sembla versemblant pensar, doncs, que es tracta de restes constructives pertanyents a una reocupació de l'indret datable d'aquest moment del període ibèric final o romà-republicà; restes que han estat gairebé del tot arrasades i desfigurades pels treballs agrícoles. En tractar-se de la darrera de les ocupacions antigues del jaciment, les construccions es basteixen a una cota superior, damunt les vivendes de la fase anterior, i per això han patit en primera instància la destrucció de l'arada. Malgrat tot, els materials associats a aquesta fase resten en els nivells remoguts i són a constant en tota la superfície de l'assentament (veure també ASENSIO, CELA i FERRER 1996; JORNET 2006).

7.4.4. Fase 4.- Període baix medieval. La reocupació de la zona no es produeix fins al segle XIV, quan s'hi va construir un petit castell que va donar nom al lloc. Va ser edificat

³ Només hi ha una excepció a aquest panorama, que és la de l'estança de planta rectangular o Recinte 36, ubicat damunt l'angle occidental del pati de l'Edifici 3. Amb tot, el tipus de parament i tècnica emprada en la seva construcció és tant diferent de la resta d'elements d'època ibèrica que ens porta a pensar si no ens trobem davant d'una construcció d'època medieval o moderna. De fet, a l'exterior d'aquest recinte i a tocar del seu angle nord-est, hem excavat una gran fossa retallada a la roca en el fons de la qual hi va aparèixer una olla sencera de ceràmica vidrada d'època moderna. En qualsevol cas, la manca d'estratigrafia directament associada, fet extensible a la totalitat de murs de fases posteriors a la Fase 2, no ens permet precisar aquesta qüestió.

per la ciutat de Barcelona amb la finalitat de controlar el riu Ebre per tal de poder desviar el blat d'Aragó cap a la ciutat Comtal a Través d'un camí terrestre, de d'aquest punt i fins a l'Hospitalet de l'Infant. L'objectiu era evitar el pagament del dret de pas que imposava Tortosa als barcelonins.

7.4.5. La Batalla de l'Ebre, 1938. un quart període d'ocupació que hem constatat arqueològicament fou durant la Batalla de l'Ebre (25 de juliol de 1938 / 16 de novembre de 1938) de la Guerra Civil Espanyola. S'han documentat registrat i excavat un seguit de trinxeres que travessen perpendicularment l'edifici 16 del Bloc C; direcció al penya-segat sobre el meandre del riu. A més s'ha pogut recuperar material d'aquest episodi bèl·lic com ara bales de fusell i fragments de cuir pertinents als soldats que s'hi refugiaven. A més, es freqüent durant el desenvolupament de l'excavació de l'estrat superficial i l'excavació de fosses, fragments de metralla de projectil o fragments de bales de morter i fusell.

8. BIBLIOGRAFIA

ÁLVAREZ, R. ASENSIO, D., JORNET, R., MIRÓ, M.T., SANMARTÍ, J:

2008: "Residències aristocràtiques al món ibèric septentrional. El cas del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre, Tarragona)". *La Cámara de Toya y la arquitectura monumental ibérica*. Universidad Autónoma de Madrid. VARIA 7. Madrid, 87-102.

ASENSIO, D., CELA, X., FERRER, C.:

1996: "Els materials ceràmics del poblament ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa). Col·lecció Salvador Vilaseca de Reus", *Pyrenae*, 27, 163-191.

ASENSIO, D., JORNET, R., MIRÓ, M., SANMARTÍ, J.:

2011: "La ciutat ibèrica del Castellet de Banyoles: resultats de l'excavació del sector adjacent a les torres pentagonals (2008-2010)". *Tribuna d'Arqueologia 2009-2010*, pp. 243-263. Barcelona, 2011.

ASENSIO, D. *et alii*:

1994-1996a: "El poblament de les comarques del curs inferior de l'Ebre durant el Bronze Final i la Primera Edat del Ferro", *Gala, Gala, Models d'ocupació, transformació i explotació del territori entre el 1600 i el 500 A.N.E. a la Catalunya meridional i zones limítrofes de la depressió de l'Ebre*, 3-5, 301-317.

1994-1996b: "El jaciment del Barranc de Sant Antoni (Ginestar, Ribera d'Ebre)", *Gala, Gala, Models d'ocupació, transformació i explotació del territori entre el 1600 i el 500 A.N.E. a la Catalunya meridional i zones limítrofes de la depressió de l'Ebre*, 3-5, 231-246.

en premsa: "Approximation à la structure économique du site de Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre, Tarragone)", *Association Française pour l'Étude de l'âge du Fer*.

2004: "Noves intervencions arqueològiques a l'assentament fortificat ilergeta dels Estinclells (Verdú, l'Urgell)", *Oppidum*, 3, 63-78.

ASENSIO, D., MIRÓ, M.T., SANMARTÍ, J.

2006: "Darreres intervencions arqueològiques en el jaciment ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre): una ciutat iler-cavona en el segle III aC", *XIII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Món ibèric als països catalans. Homenatge a Josep Barberà i Farràs*, Puigcerdà, 14 i 15 de novembre de 2003.

ASENSIO, D., MIRÓ, M.T., SANMARTÍ, J. TARRADELL, N.

2007: "Castellet de Banyoles, Tivissa (Ribera d'Ebre)". *Jornades d'Arqueologia 1999. Prehistòria, protohistòria i època medieval a les comarques de Tarragona (1993-1999). Tortosa, 1999*. Barcelona, 157-174.

ASENSIO, D., MIRÓ, M.T., SANMARTÍ, J., TARRADELL, N., VELAZA, J.

2002: "El nucli ibèric del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre): un estat de la qüestió." *Jornades d'Arqueologia. I Jornades d'Arqueologia. Ibers a l'Ebre, recerca i interpretació, Tivissa, 2001*. 185-204.

BOSCH GIMPERA, P.:

1913-1914: "Troballes a Tivissa", *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, V.

BLÁZQUEZ, J.M.:

1955-1956: "La interpretación de la pátera de Tivissa", *Ampurias*, XVII-XVIII.

1957-1958: "Nuevas aportaciones a la interpretación de la pátera de Tivissa", *Ampurias*, XIX-XX.

BRULL, LI.

1930: "Notes", *Tivissa*, pàg. 86, 103, 140, 167.

CURA, M., SANMARTÍ, J.:

1986-1989: "Les importacions d'àmfores i ceràmiques comunes del poblament ibèric del Molí d'Espígol (Tornabous, Urgell)", *Empúries*, 48-50, I, 270-279.

CUADRADO, E.:

1957: "La fíbula anular hispánica y sus problemas", *Zephyrus*, VIII, 5-76.

FERNÁNDEZ, L.

1955: "La phiale ibérica de Tivissa", *R.A.B.M.*, LXI.

GARCIA Y BELLIDO, A.:

1950: "*Phiale* ibérica de plata con representaciones de asunto religioso de Tivissa (Tarragona)", *Homenaje a L.Hoyos*, Madrid.

GRACIA, F., MUNILLA, G., PALLARÉS, R.

1991: "Estructuración del poblamiento y sistemas defensivos en el área de la desembocadura del Ebro. Dos casos de estudio: la Moleta del Remei (Alcanar) y el Castellet de Banyoles (Tivissa)", *Simposi de fortificacions ibèriques*, Manresa, 67-78.

DAUGAS, J.P., TIXIER, L.:

1978: "Essai de technologie et de typologie des fibules annulaires ibériques", *Cypselà*, II, 121-143.

JORNET, R.

2006: El material ceràmic vascular del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre). Estudi tipològic i de quantificació aplicada. Diploma d'Estudis Avançats, Universitat de Barcelona. Inèdit.

MARIN CEBALLOS, M.C.

1983: "Una nueva interpretación de la patera de Tivissa", *XVI Congreso Nacional de Arqueología*, Zaragoza, ps. 709-715.

MICHELENA, L.:

1995: "Un acristo sigmático indoeuropeo en la pátera ibérica de Tivissa". A: *Emerita* XX . pàg. 153.

MORET, P.:

1996: Les fortifications ibériques. De la fin de l'âge du Bronze à la conquête romaine, Collection de la Casa de Velázquez, 56, Madrid.

2008: À propos du Castellet de Banyoles et de Philon de Byzance: une nécessaire palinodie, *Salduie*, Zaragoza, ps. 1-29.

NOGUERA, J., ASENSIO, D., JORNET, R:

2013: "La destrucción del Castellet de Banyoles (Tivissa, Tarragona)", *Iberos del Ebro: Actas del II Congreso Internacional*(Alcañiz-Tivissa, 16-19 de noviembre de 2011). *Documenta*, 25. Pp. 231-246.

NOGUERA, J., ASENSIO, D., BLE, E., JORNET, R:

2014: "The beginnings of Rome's conquest of Hispania: archaeological evidence for the assault on and destruction of the Iberian town Castellet de Banyoles". *Journal of Roman Archaeology*, 27.

PALLARÈS, R.:

1982: "El Castellet de Banyoles, Tivissa", *Les Excavacions Arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona, ps. 218-221.

1984a: *El poblamiento ibérico de las comarcas de Tarragona (El Castellet de Banyoles, Tivissa, Ribera d'Ebre)*, resum de tesi doctoral, Universitat de Barcelona.

1984b: "El sistema defensivo frontal del Castellet de Banyoles, Tivissa, Ribera d'Ebre", *Pyrenae*, 19-20, ps. 113-125.

1987: "Dos elements de filiació grega del segle IV a.C. a l'assentament ibèric del Castellet de Banyoles, Tivissa, Ribera d'Ebre", *Protohistòria Catalana, 6è Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, Puigcerdà, ps. 281-288.

inèdit: *El poblamiento ibérico de las comarcas de Tarragona (El Castellet de Banyoles, Tivissa, Ribera d'Ebre)*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, 1984.

1992: "Las relaciones entre las representaciones mitológicas de las páteras de Tivissa y

el mundo funerario etrusco", *Mesa redonda sobre la presencia de material etrusco en el ámbito de la colonización arcaica en la Península Ibérica*, Universitat de Barcelona.

RADDATZ, K.:

1969: *Die Schatzfunde der Iberischen Halbinsel, Madrider Forschungen*, 5, Berlín.

RAFEL, N.:

1993: *Necròpolis del Coll del Moro (Gandesa, Terra Alta). Campanyes 1984 a 1987. Excavacions arqueològiques a Catalunya*, 12.

RAFEL, N., GARCIA, D., JORNET, R.:

2013-2014: "Nuevos datos sobre la evolución del poblamiento en la Cataluña meridional entre el siglo VII a.n.e. y época romana: el Coll del Moro de Gandesa". *Kalathos*. 26-27, S.A.E.T. Teruel..

SANMARTÍ, J., ASENSIO, D., JORNET, R., MIRÓ, M:

2012: "Castellet de Banyoles (Tivissa): Una ciudad ibérica en el curso inferior del río Ebro". *Archivo Español de Arqueología*. Madrid.

2013: "L'urbanisme i l'arquitectura domèstica de la ciutat ibèrica del Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre)." *Iberos del Ebro: Actas del II Congreso Internacional (Alcañiz-Tivissa, 16-19 de noviembre de 2011). Documenta*, 25. Pp. 231-246.

SANMARTÍ, J., GARCIA, J., ASENSIO, D., PRINCIPAL, J.:

1998: "Les fàcies ceràmiques d'importació del segle III aC i la primera meitat del segle II aC a la costa central de Catalunya", J. Ramon *et alii* (eds.), *Les fàcies ceràmiques d'importació a la costa ibèrica, les Balears i les Pitiüses durant el segle III aC i la primera meitat del segle II aC*, *Arqueomediterrània*, 4, Barcelona, 111-128.

SERRA-RÀFOLS, J. DE C.:

1941: "El poblado ibérico del Castellet de Banyoles (Tivissa, Bajo Ebro)", *Ampurias*, 3, p. 15-34.

1965: "La destrucción del poblado ibérico del Castellet de Banyoles de Tivissa (Bajo Ebro)", *Ampurias*, 26-27, ps. 105-117.

TARRADELL-FONT, N.:

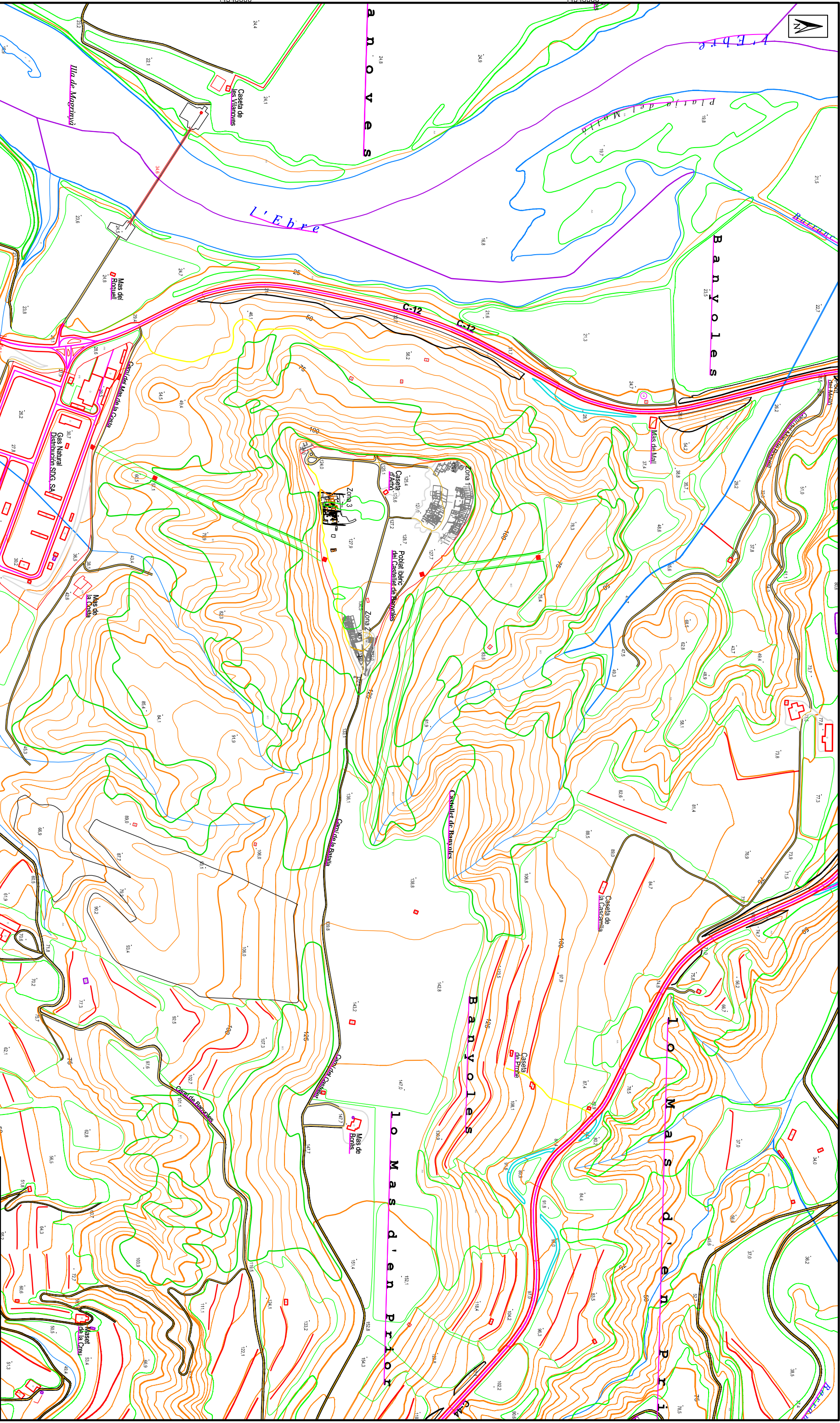
2004: "Les monedes del Castellet de Banyoles de Tivissa (Ribera d'Ebre, Catalunya). Noves troballes de les excavacions 1998-1999 i revisió de les anteriors ". *Fonaments*, 10-11. *Prehistòria i Món Antic als Països Catalans. El paleolític als Països Catalans*, 245-320.

VILASECA, S., SERRA-RÀFOLS, J. de C., BRULL, L.:

1949: *Excavaciones del Plan Nacional en el Castellet de Bañolas, de Tivisa (Tarragona)*, Informes y Memorias, 20, Madrid.

DOCUMENTACIÓ TOPOGRÀFICA

1. Planta general del Castellet de Banyoles (1-4000)
2. Planta general del Castellet de Banyoles (1-1000)
3. Planta general del Castellet de Banyoles (1-250)

PROJECCIÓ: UTM

Universitat de Barcelona

POBLAT IBÈRIC DEL CASTELL ET DE
BANYOLES (TIVISSA, RIBERA D'EBRE)

SITUACIÓ

ORIGINE: ICAC

ETRS89

0 250m

14548500

100

124,0

124,0

125,4

Zona 1

125,4

Casetà
d'Arbó

125,6

125,1

127,0

127,2

128,7

127,7

Poblat ibèric
del Castell de Banyoles

Zona 3

127,9

Zona 2

130,5

130,9

132,0

132,5

132,0

128,0

Universitat de Barcelona

POBLAT IBÈRIC DEL CASTELL DE
BANYOLES (TIVISSA, RIBERA D'EBRE)

DATA
12/2015

ESCALA
1:1.000

SERIE DE REFERÈNCIA
ETRS89

PLANTA

DISENYADOR DEL PLÀNOL
ICAC

0 50m

4548130

4548180

303830

303880

PROYECTO

Universitat de Barcelona

UBAUT020

POBLAT IBÈRIC DEL CASTELL DE
BANYOLES (TIVISSA, RIBERA D'EBRE)

DATA

12/2015

ESCALA

1:250

DISEÑADOR DEL PLANO

DIRECC

PLANTA

ICAC

SERIE DE REFERENCIA

ETRS89

0 10m

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

1. Figures de l'excavació 2014
2. Figures de l'excavació 2015

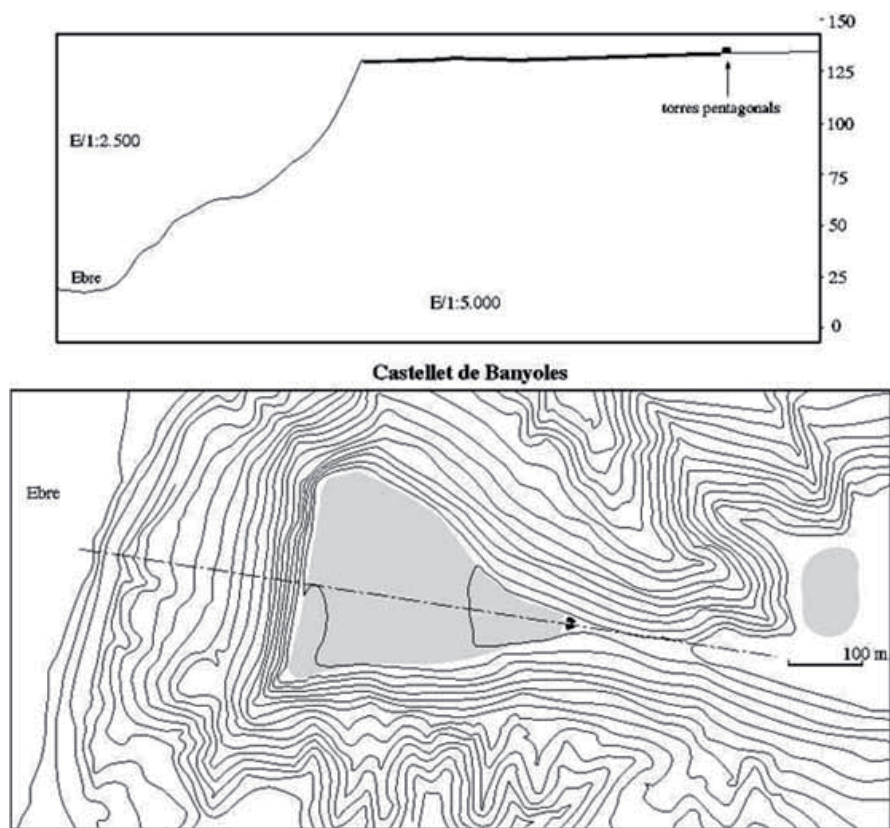

Figura 4. Planimetria general del jaciment amb la situació de les zones intervingudes el 2014

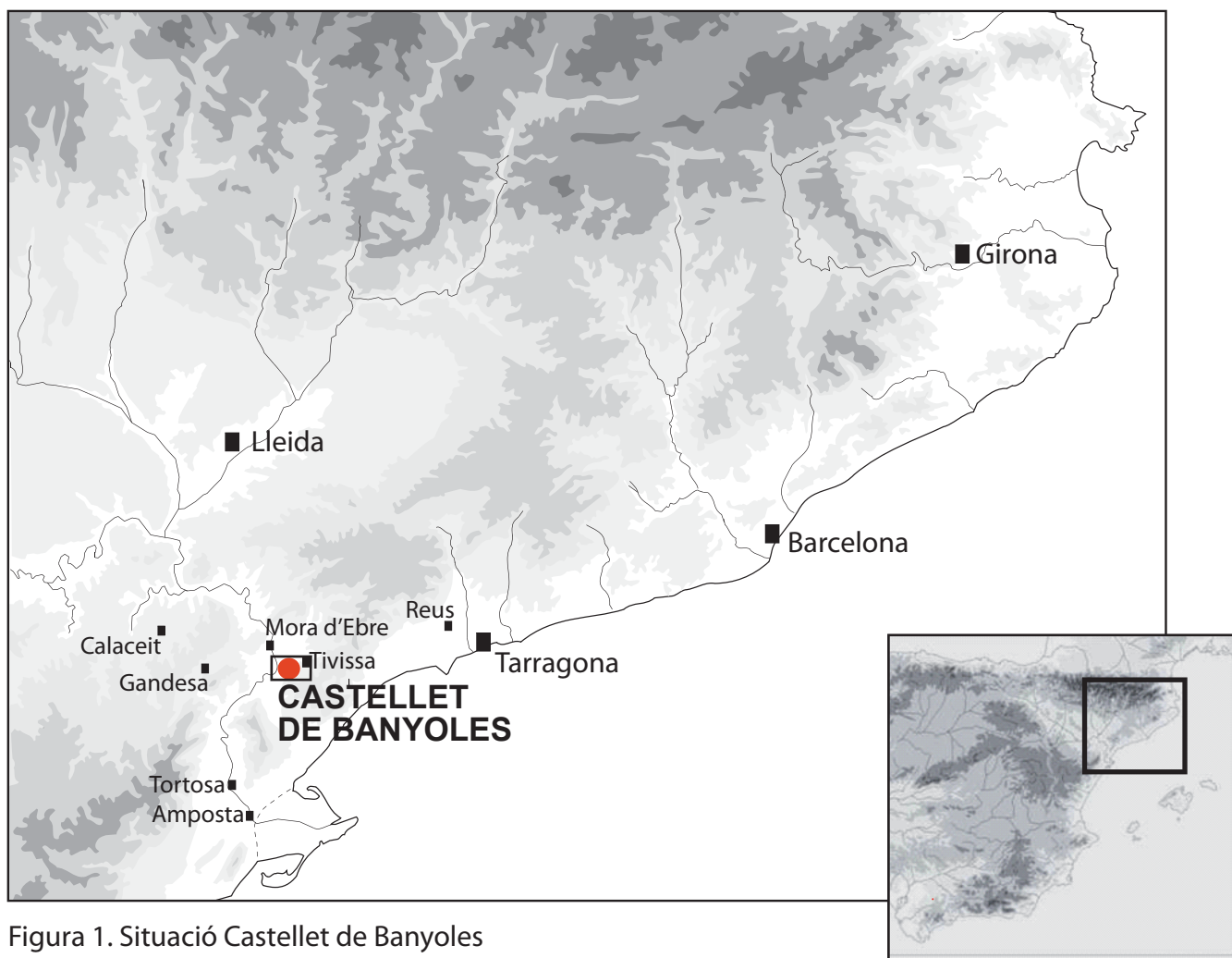

Figura 1. Situació Castellot de Banyoles

Figura 2. Mapa de carreteres i ortofotomapa del jaciment en relació al municipi de Tivissa.
Font: Institut Cartogràfic de Catalunya (icc)

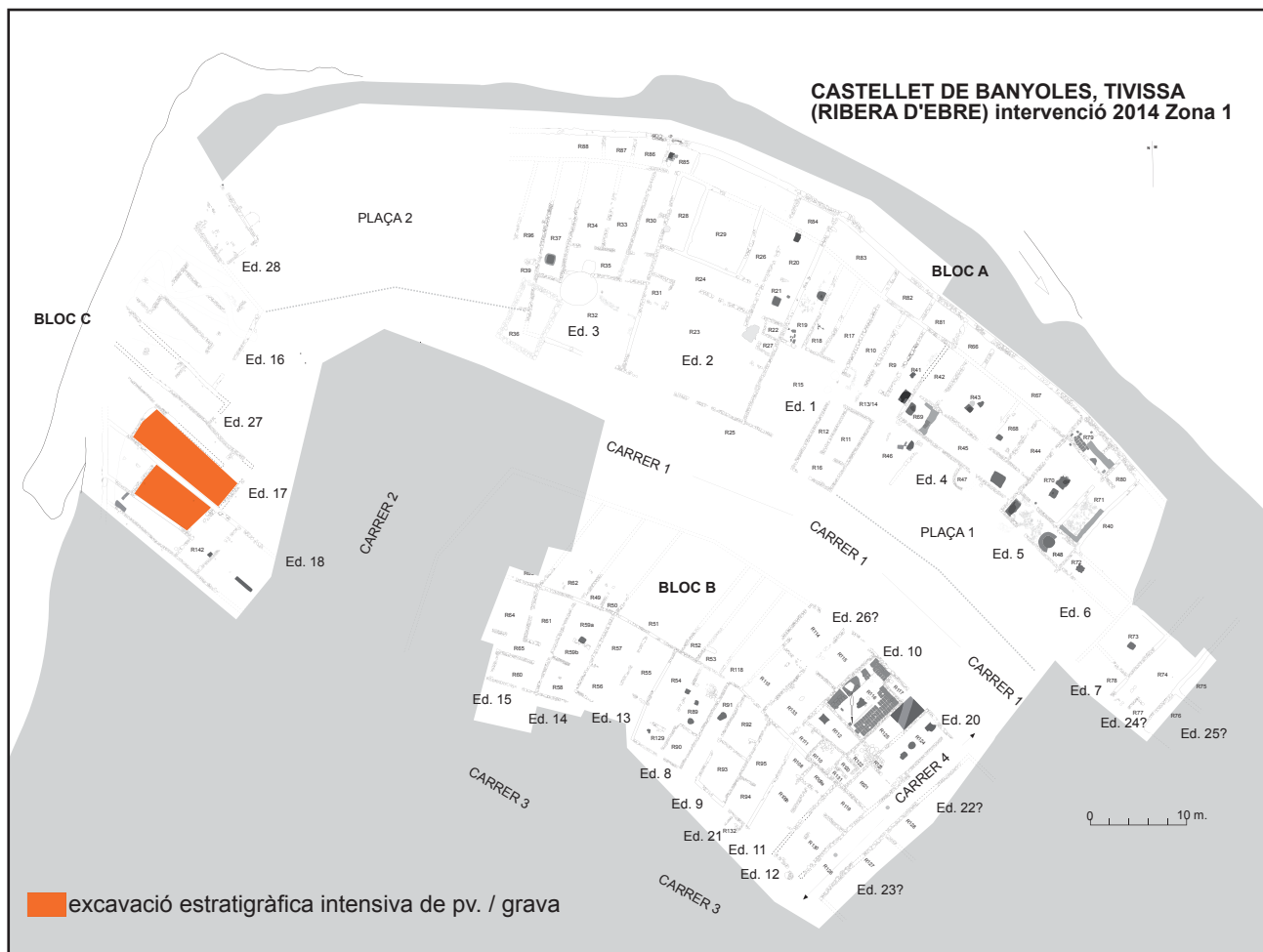

Figura 5. Planta - cròquis de les diferents intervencions realitzades durant la campanya 2014 a la zona 1.

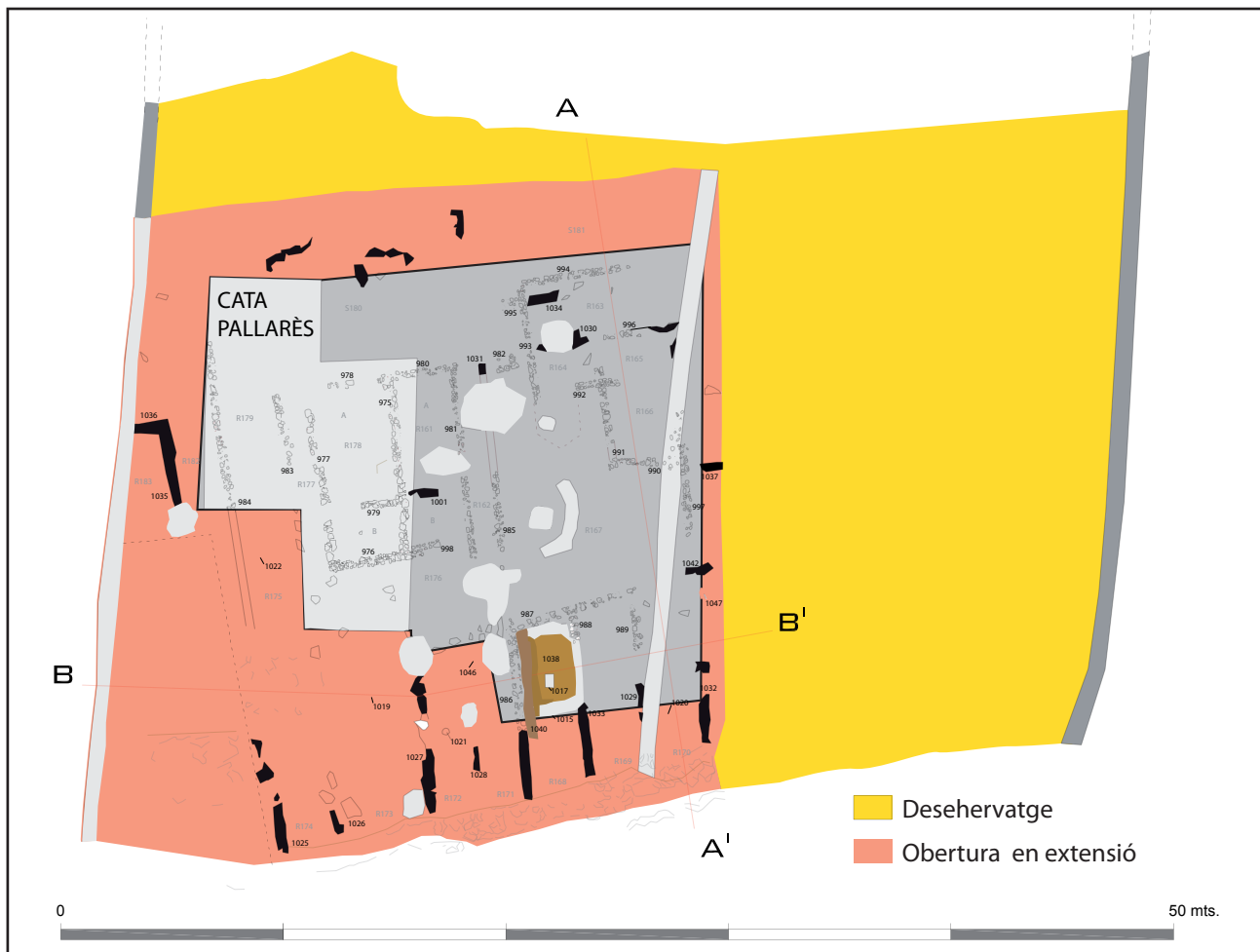

Figura 6. Planta de detall de les intervencions realitzades a la zona 3 (1)

Figura 7. Planta de detall de les intervencions realitzades a la zona 3 (2)

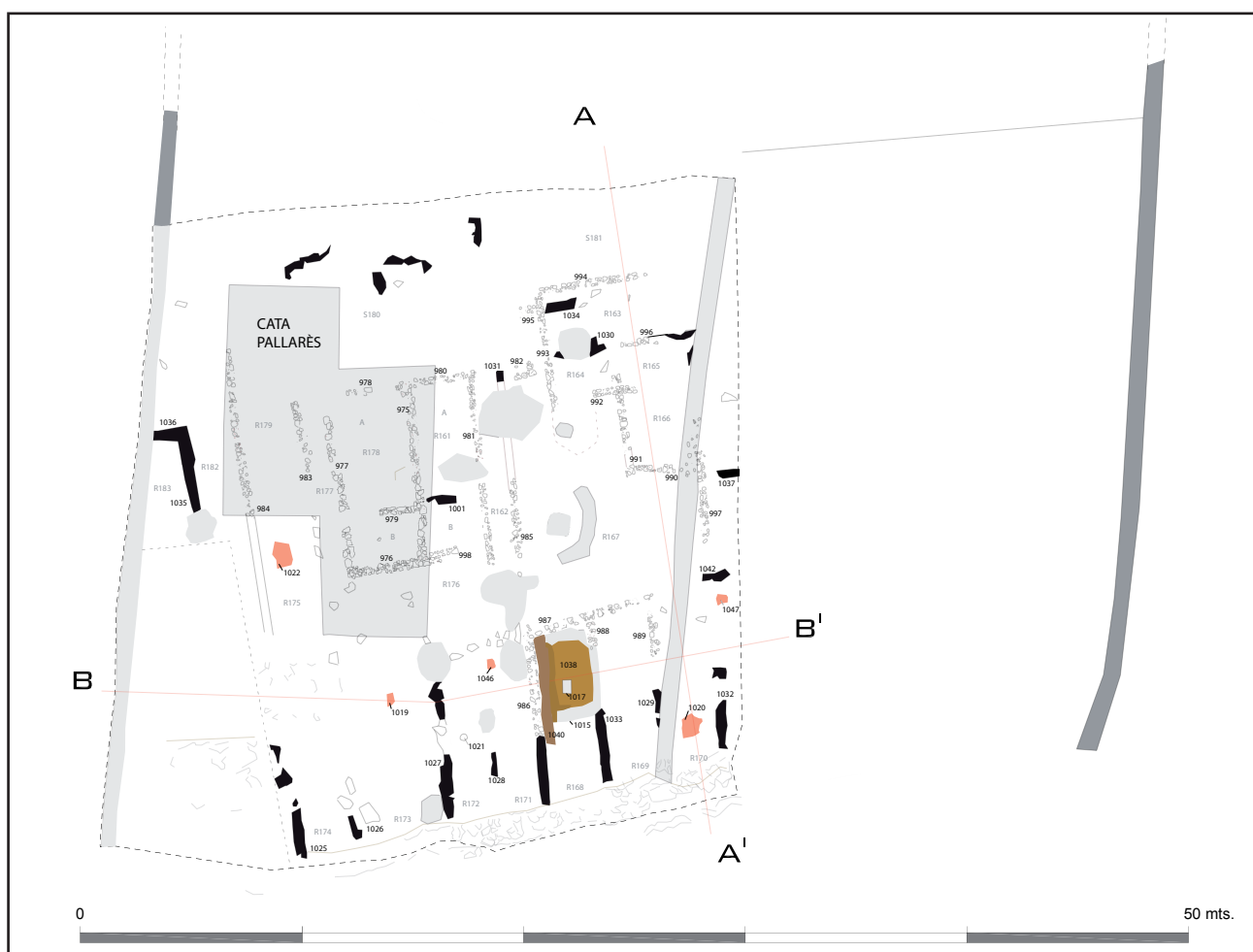

Figura 7. Planta general de la zona 3 un cop realitzada l'excavació

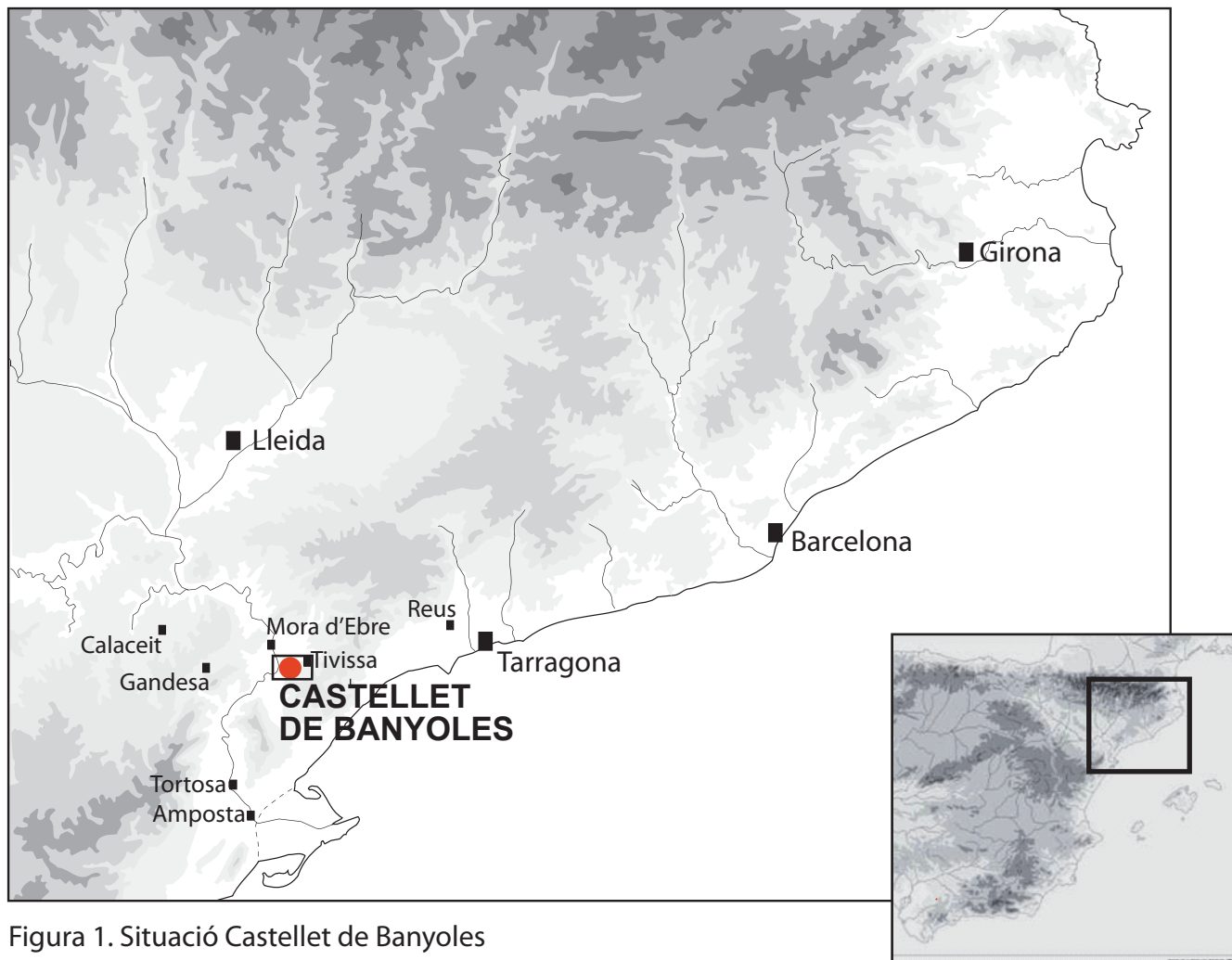

Figura 1. Situació Castellet de Banyoles

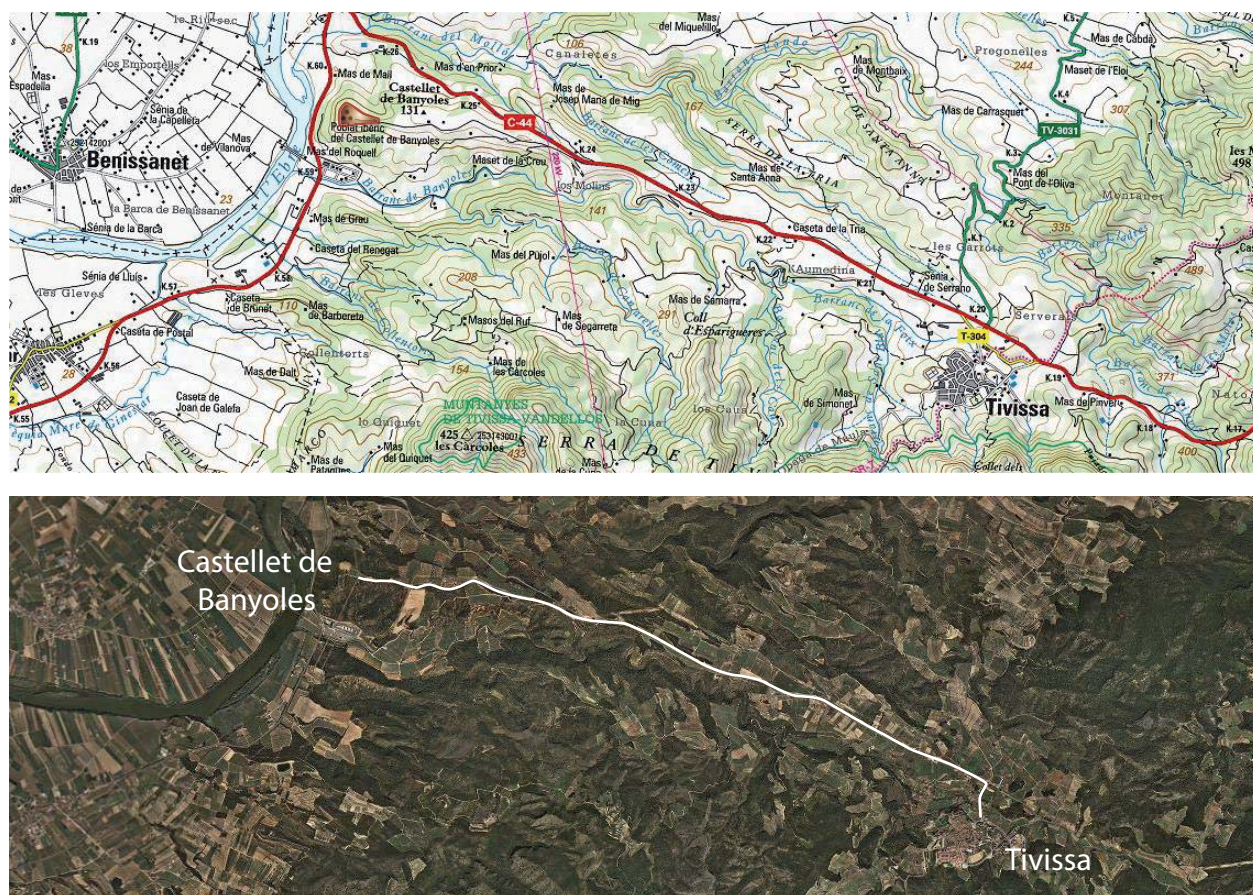

Figura 2. Mapa de carreteres i ortofotomapa del jaciment en relació al municipi de Tivissa.
Font: Institut Cartogràfic de Catalunya (icc)

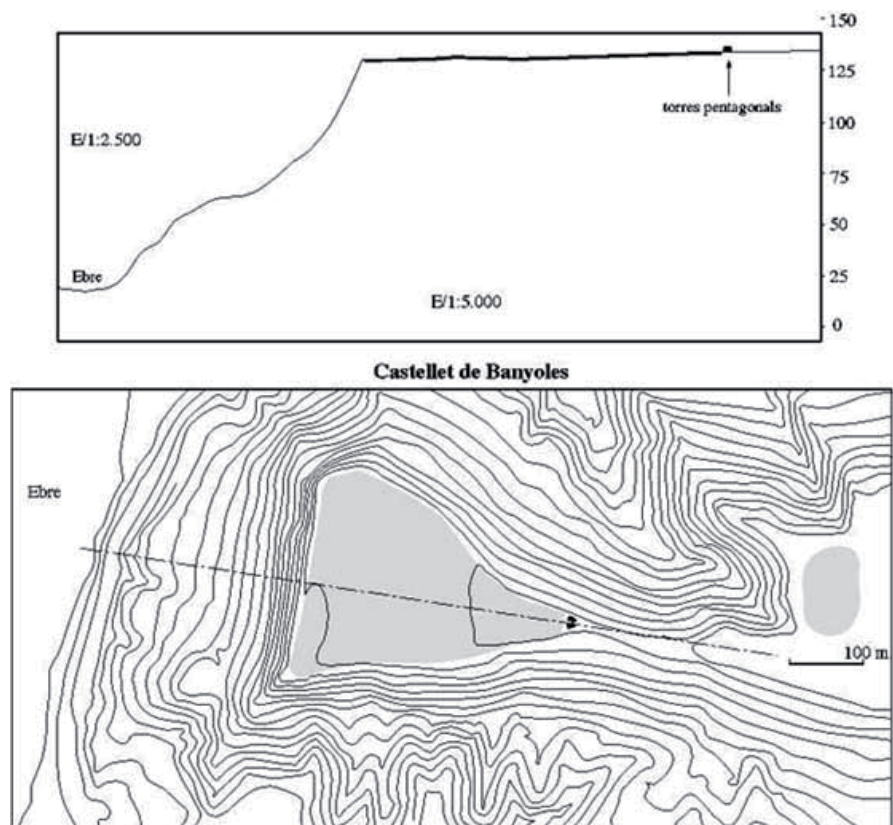

Figura 3. Secció i topogràfic de la plataforma on s'assenta el Castellet de Banyoles (Noguera 2002, 72)

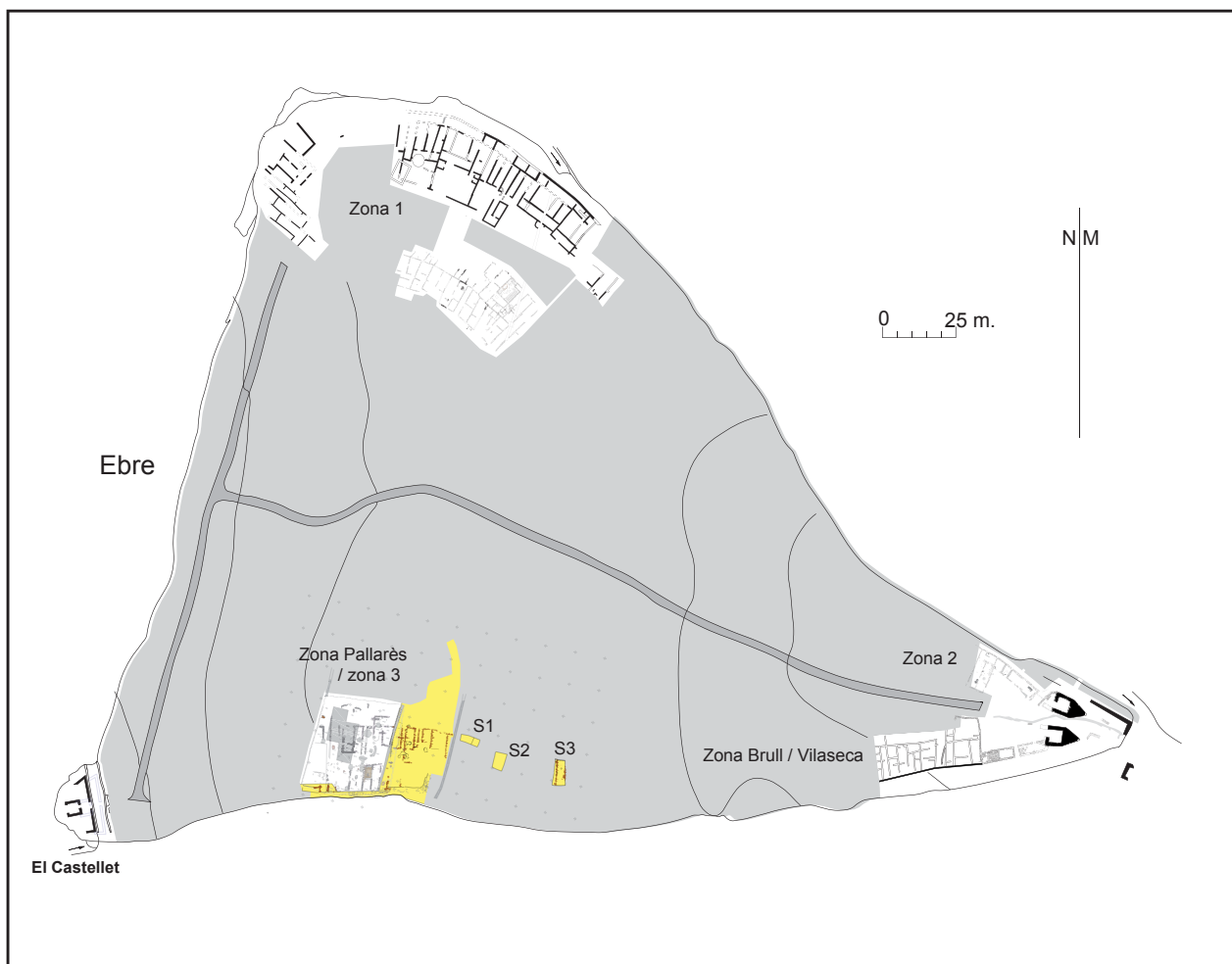

Figura 4. Planimetria general del jaciment amb la situació de les zones obertes en extensió el 2015

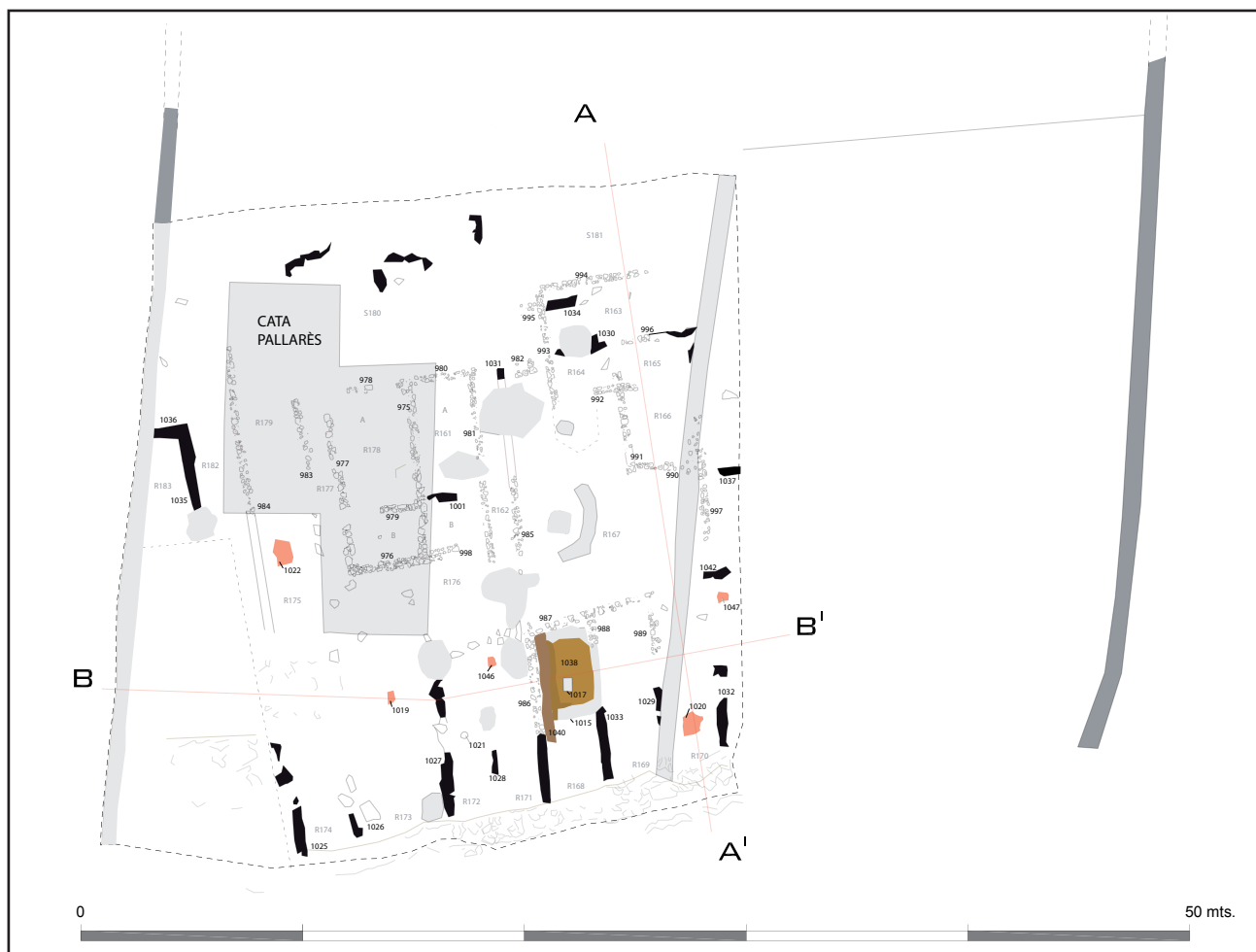

Figura 5. Planta general de la zona 3 el 2014

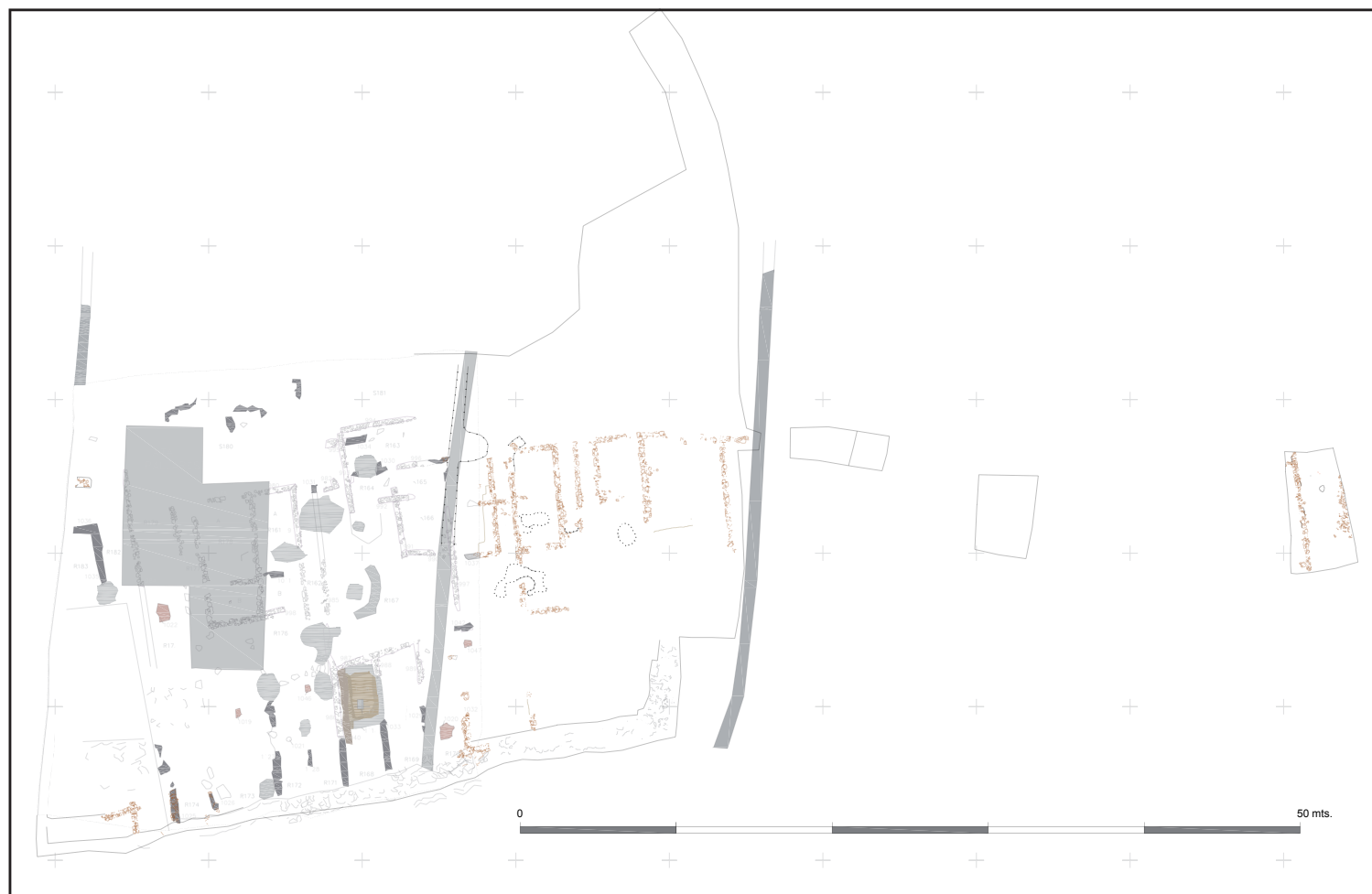

Figura 6. Planta general de la zona 3 el 2015

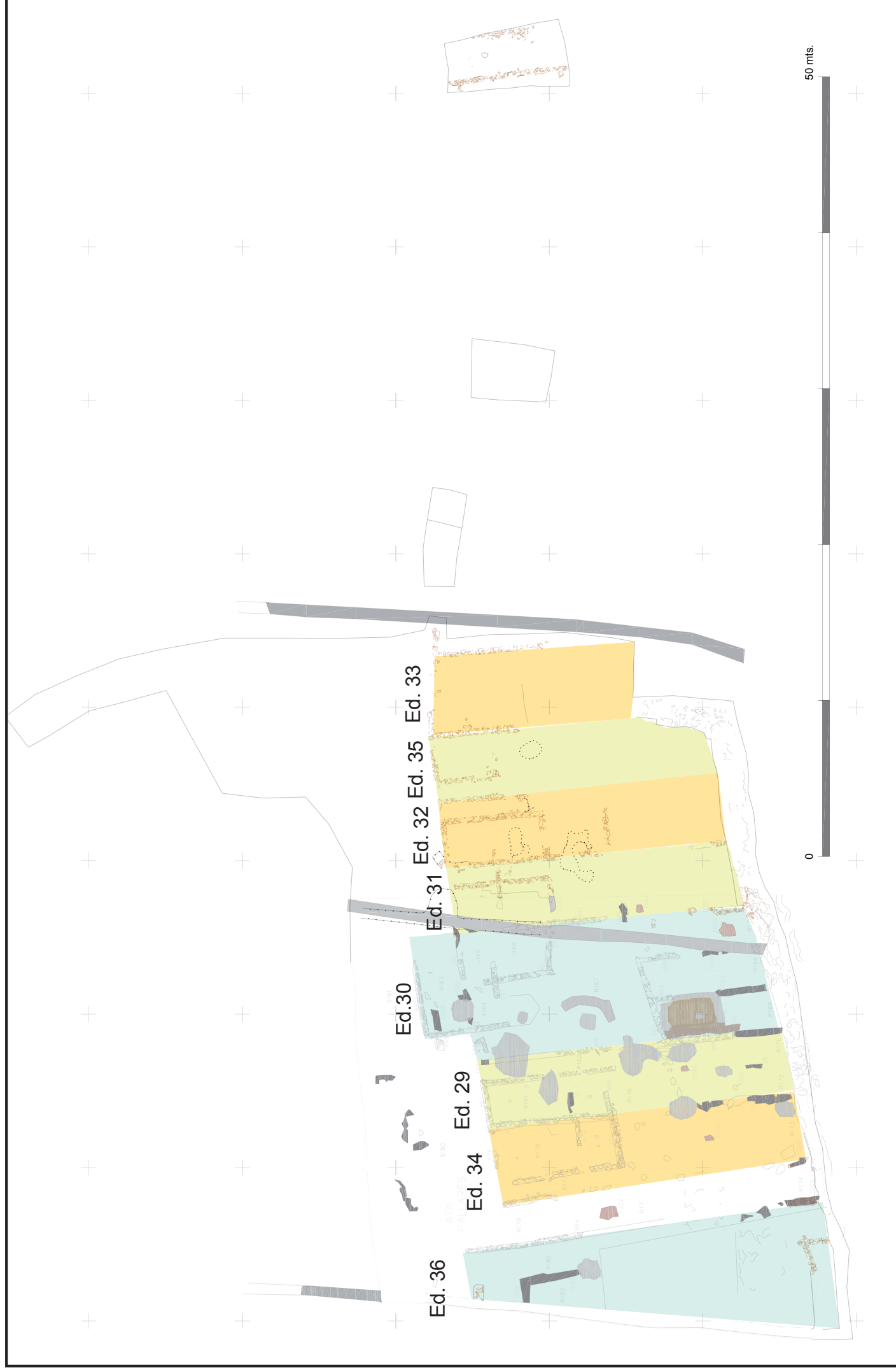
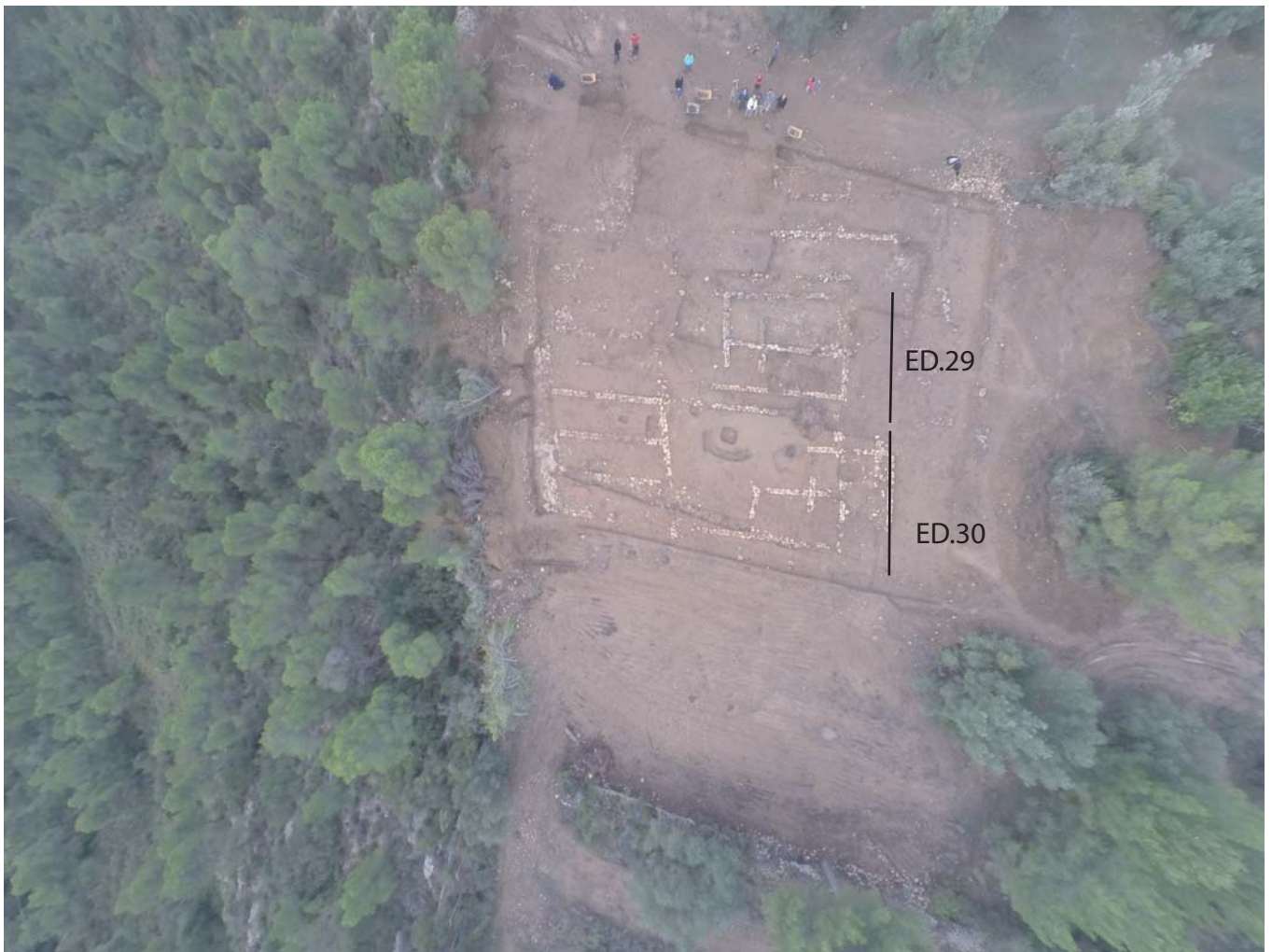

Figura 6. Planta general interpretativa de la zona 3 el 2015

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

1. Campanya d'excavació 2014
2. Campanya d'excavació 2015

1/ fotografia aèria de la zona 3 realitzada per un dron (fotografia GRACPE-UB)

2 i 3/ neteja del sotabosc a l'extrem oriental de la zona 3

4/ delimitació manual i excavació de retalls i fosses

5/ delimitació manual de les estructures

6/Obertura manual en extensió de l'estrat UE1

7/Excavació intensiva de l'enderroc a Rec. 161

8/Delimitació manual de les estructures

9/Excavació dels enderrocs als recintes meridionals

10/ delimitació d'arregaments interns de fang crú

11/Excavació manual de rases d'expoli

12/ Vista general de l'Edifici 30, vers sud

13/ angle nord est, pati i vestíbul d'edifici 30

14/rasa contemporània completament buidada

14/ pati i recintes meridionals de l'edifici 40

15/ Il·lar de foc a Recinte 170 de l'Edifici 30

16/ sector 181 i 180, àrea de carrer

17/ extrem sud dels rec. amb el mur de tanca perdut

18/ un dels dos passadissos d'entrada a Ed. 29

19/ l'edifici 29, des del nord-est

21/ base de columna a R.172 (Ed. 29)

22/ Llar de foc a Recinte 172 (Ed. 29)

23/ Llar de foc a Recinte 173 (Ed. 29)

24/ vista del modul (R.171 i 172) des del pati de l'edifici

25/ vista general edifici 29 i cates Pallarés

1.1

1.2

1.3

1.4

1.5

1.6

1.7

1.8

Làmina 1.- 1.1.- Vista aèria de la part occidental de la plataforma amb les zone 1 i 3 diferenciades 1.2- Vista aèria de la zona 3. 1.3.- Detall del procés de realització de la fotografia aèria mitjançant vols de dron i de l'estació total per a la realització de l'alçat topogràfic. 1.4.- Vista general de l'edifici 30 de 175 m2. 1.5.- Vista general dels recintes septentrionals de l'edifici 35. 1.6.- Vista general de l'edifici 31. 1.7.- Vista general dels edificis 32 i 31. 1.8 Vista general de l'edifici 33. (Fotografies 1 i 2 de Jaume Noguera/GoProGRACPE i 3 a 8 de Rafel Jornet)

2.1

2.2

2.3

2.4

2.6

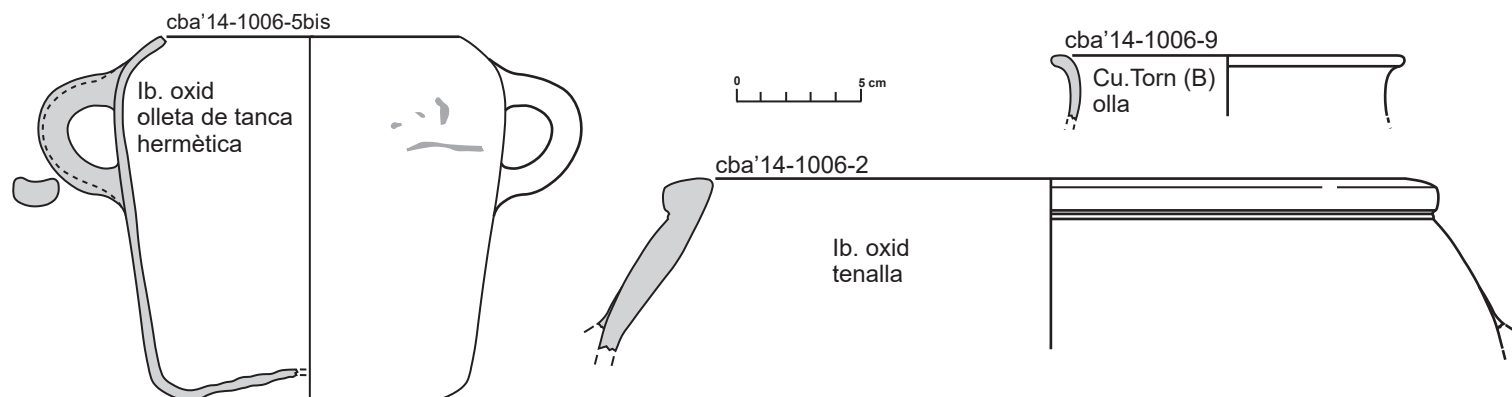

2.5

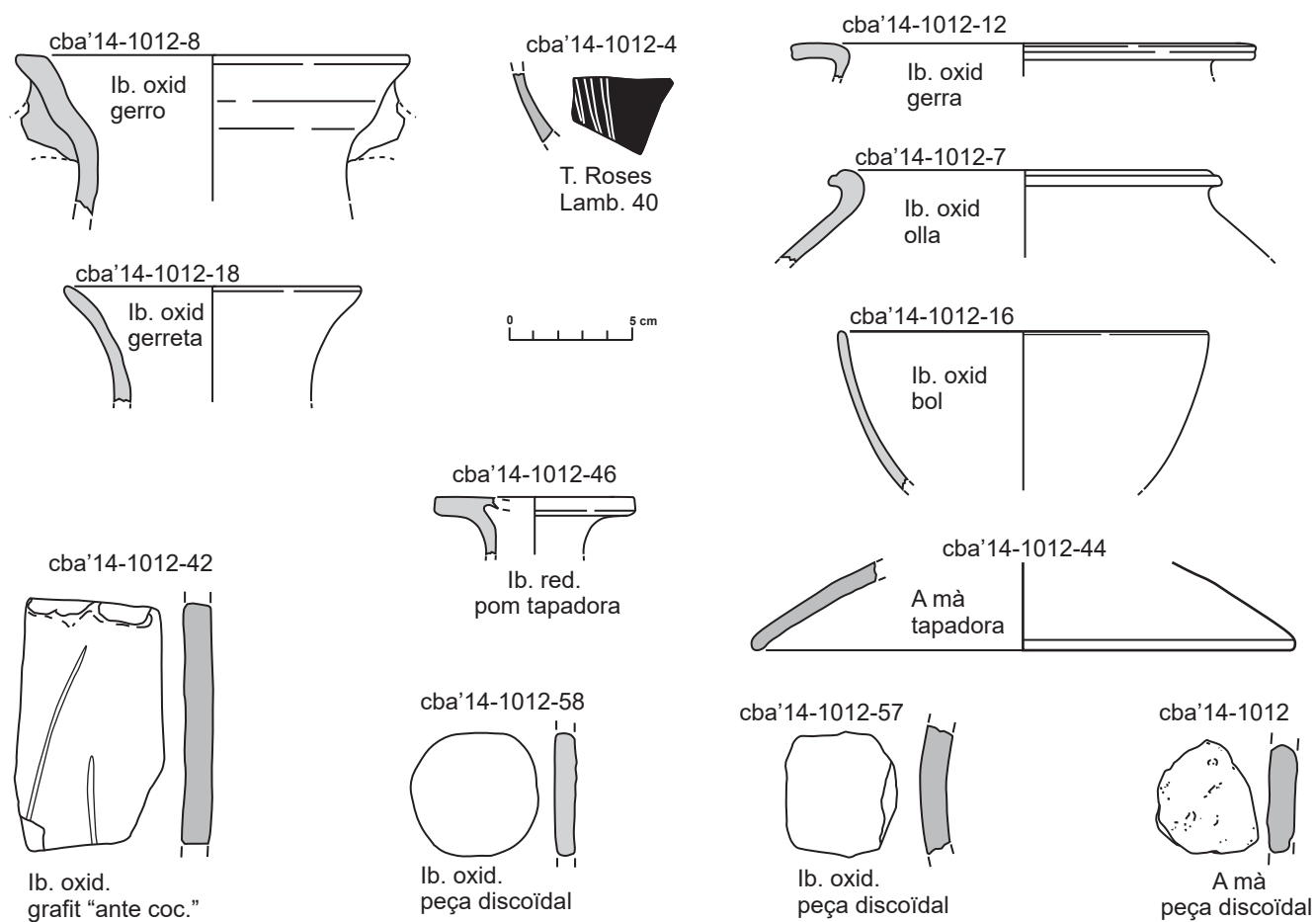
Làmina 2.- 2.1.- detall del arranjaments interns del recinte 183. 2.2.- Vista general dels recintes meridionals de l'edifici 36. 2.3.- Detall del paviment (SL1128) al recinte 175 amb restes de combustió. 2.4.- Vista general del sondeig 2 (negatiu). 2.5.- Vista general del sondeig 3 (positiu). 2.6.- Vista general del sondeig 1 (negatiu). (Fotografies de Rafel Jornet).

LÀMINES DELS MATERIALS ARQUEOLÒGICS

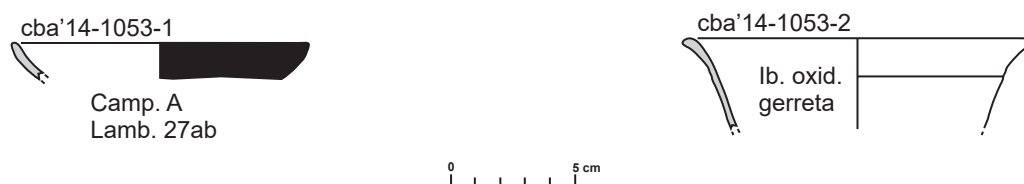
EDIFICI 29, Recinte 171

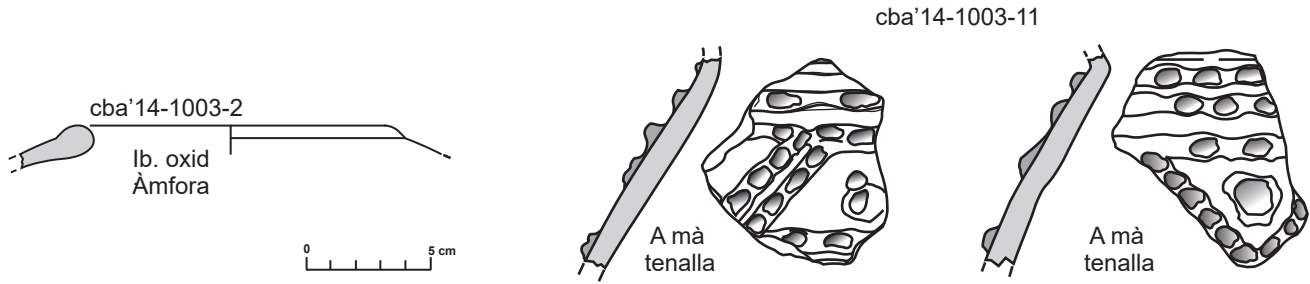
EDIFICI 29, Recinte 180

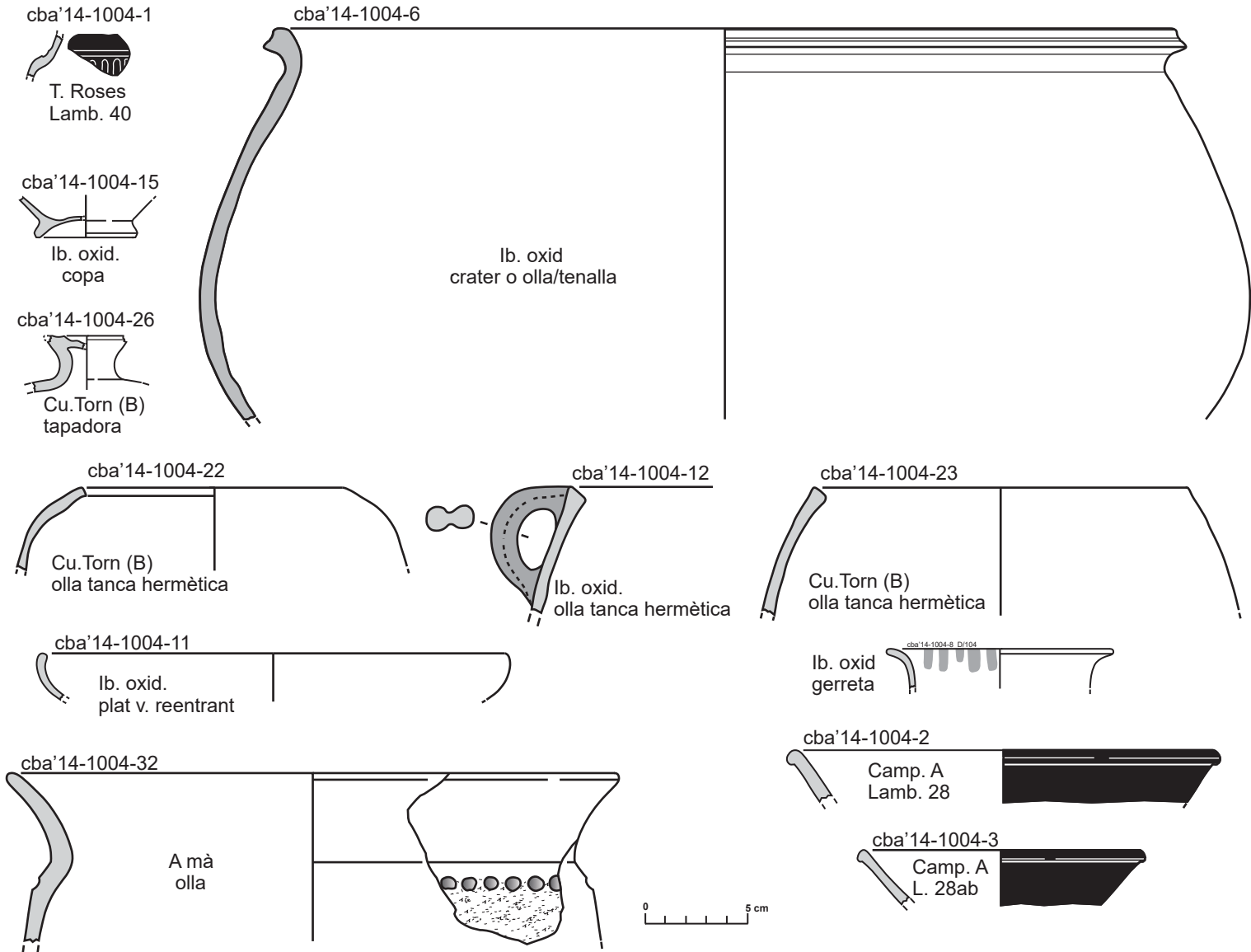
EDIFICI 29, Recinte 162

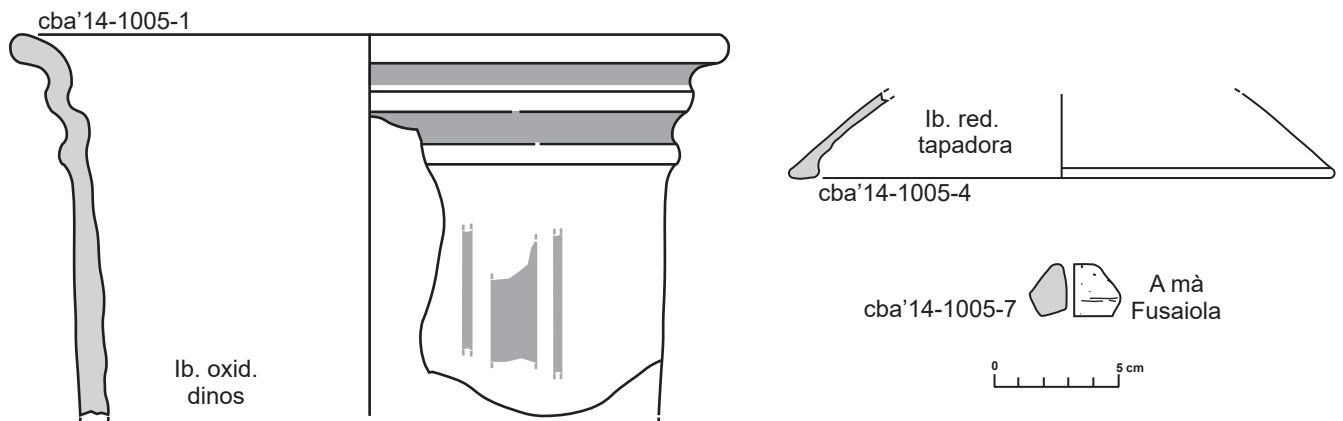
EDIFICI 30, Recinte 168

EDIFICI 30, Recinte 169

EDIFICI 30, Recinte 170

EDIFICI 30, Recinte 169

cba'14-1007-1

Camp. A
Lamb. 28

cba'14-1007- 4

lb. oxid
tenalla

cba'14-1007-8

lb. oxid
gerra

cba'14-1007-5

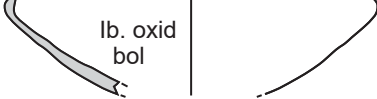
lb. oxid
tenalla

cba'14-1007-16

lb. oxid
olla tanca
hermèrica

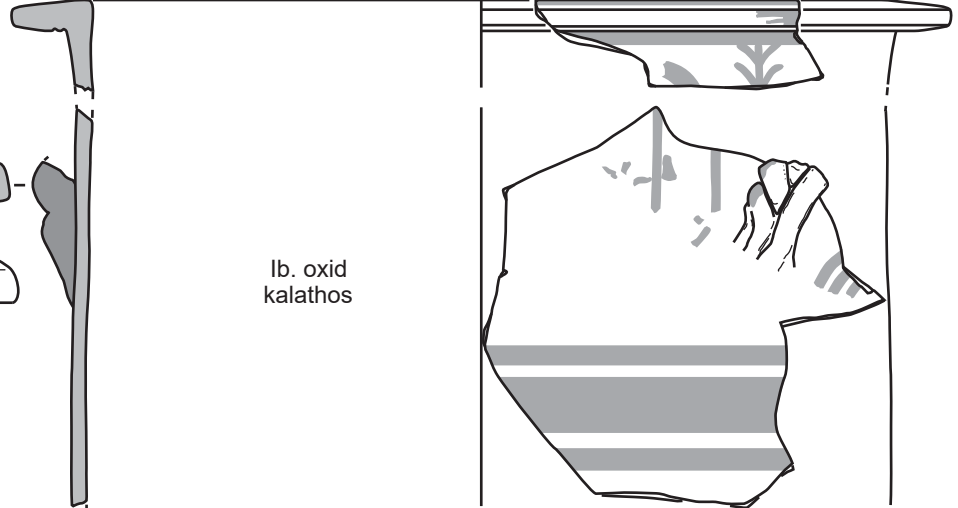
cba'14-1007-9

lb. oxid
bol

0 5 cm

cba'14-1007-13 i 14

lb. oxid
kalathos

lb. oxid
plat/bol

cba'14-1007-23

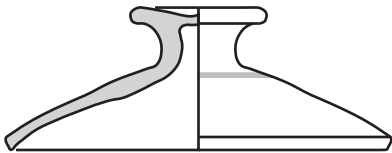

lb. oxid
tapadora

cba'14-1007-10

cba'14-1007-17

lb. oxid
tapadora
llavi bisellat

cba'14-1007-19

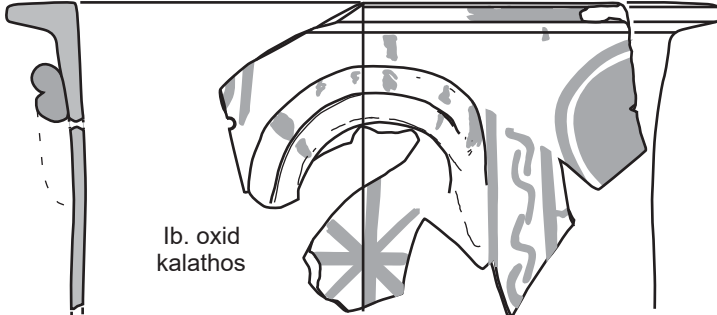
lb. oxid
pom tapadora

lb. oxid
tapadora
llavi bisellat

cba'14-1007-18

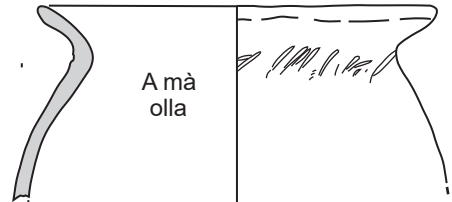

cba'14-1007-12

lb. oxid
kalathos

cba'14-1007-39

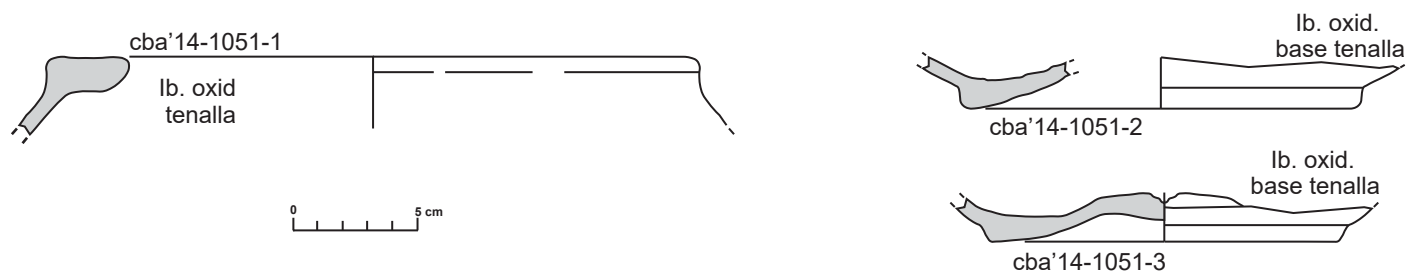
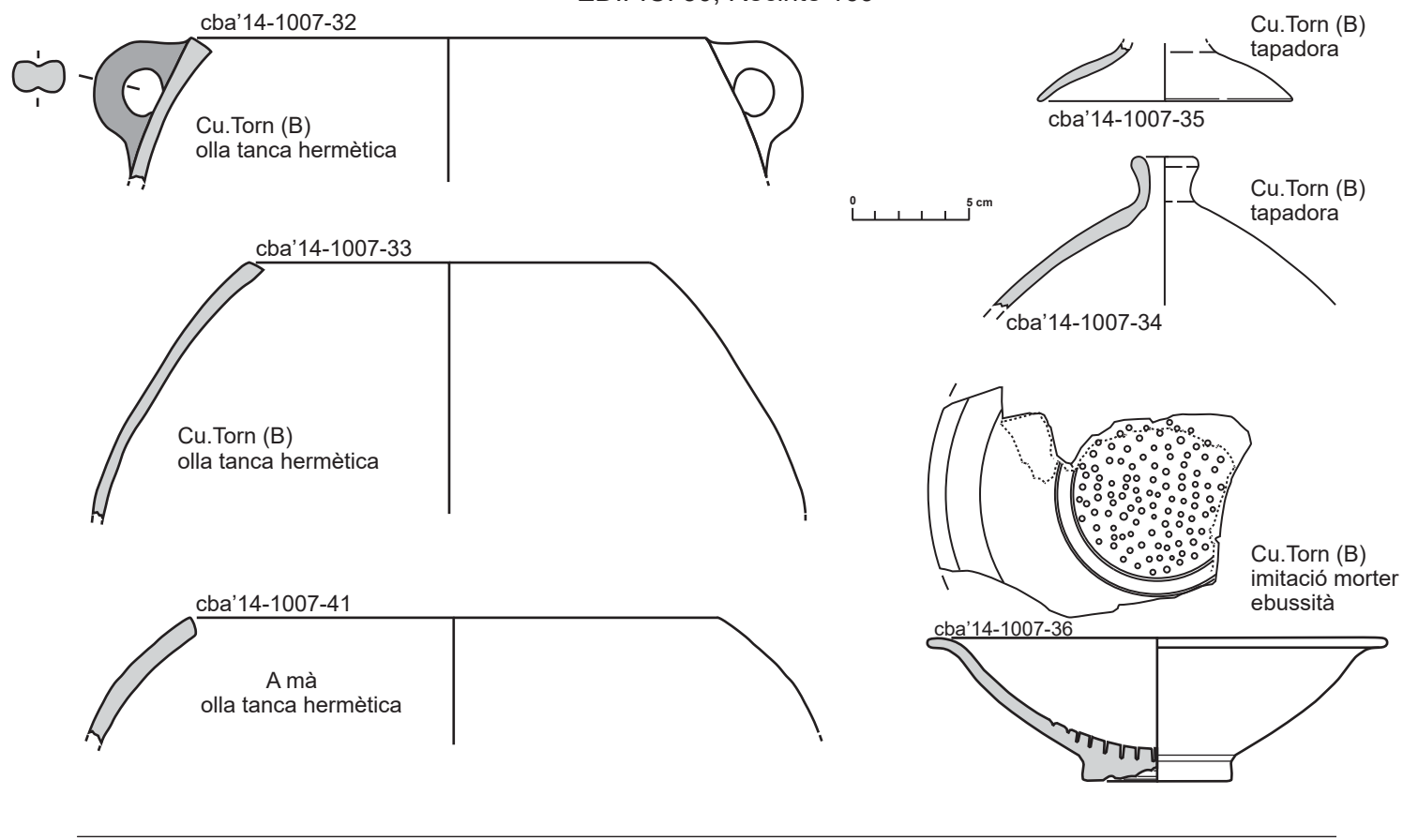
A mà
olla

A mà
olla

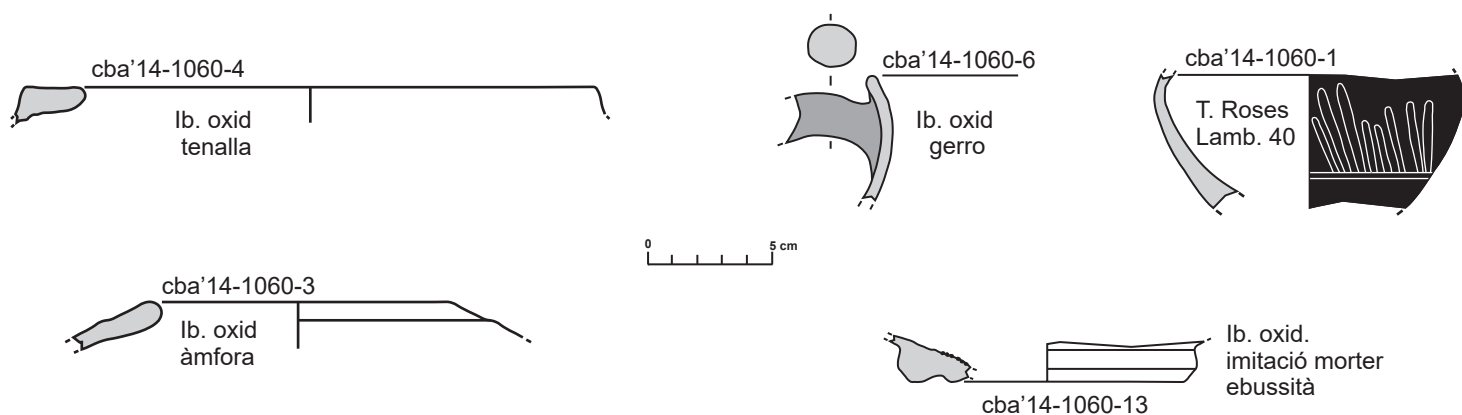
cba'14-1007-44

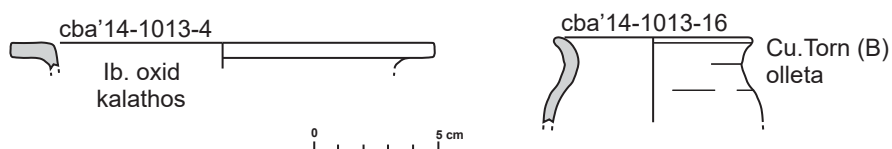
EDIFICI 30, Recinte 169

EDIFICI 30, Sector 163

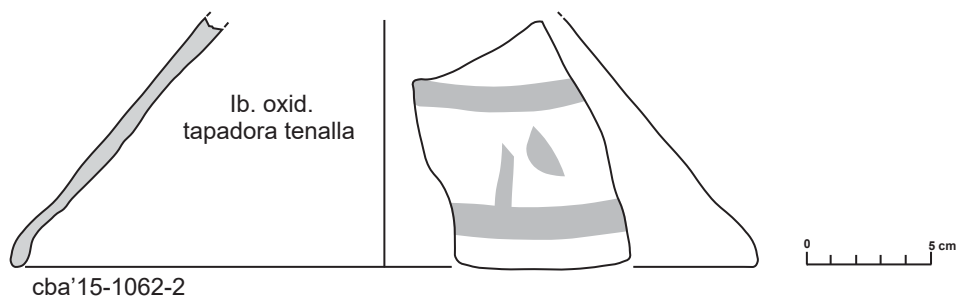
EDIFICI 30, Sector 181 (carrer)

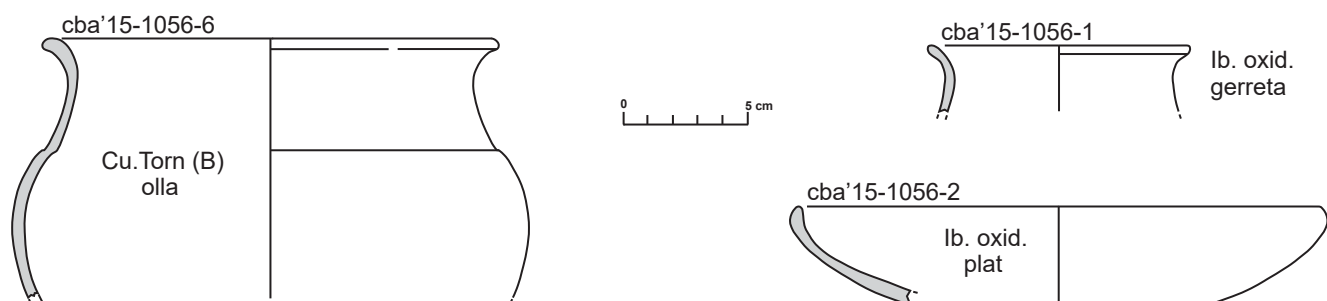
EDIFICI 31, Recinte 185

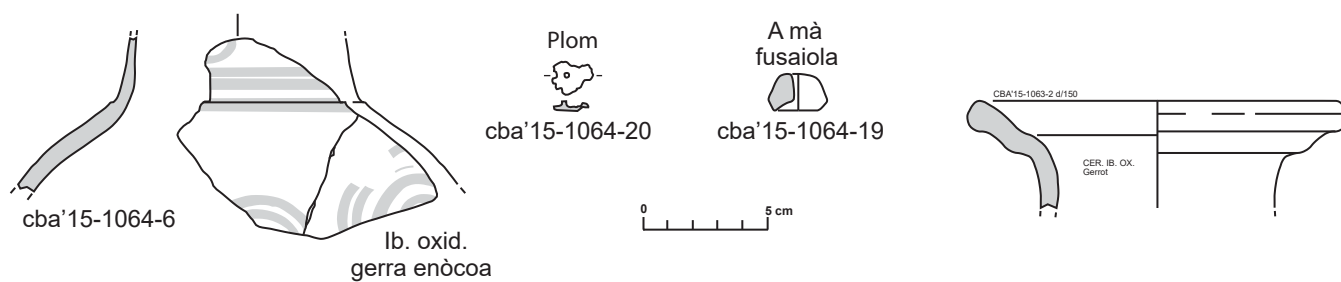
EDIFICI 31, Recinte 186

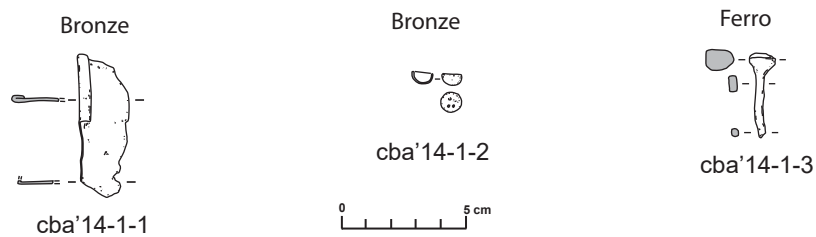
EDIFICI 32, Recinte 189

TRAVESSERA ENTRE EDIFICI 34 I 36, Recinte 175

ESTRAT SUPERFICIAL (UE1)

ZONA 1, EDIFICI 18, RECINTE 143

